

Kleine verschrikkingen (onder ps. S. Falkland)

Herman Heijermans

bron

Herman Heijermans, *Kleine verschrikkingen (onder ps. S. Falkland)*. C.A.J. van Dishoeck, Bussum
1904

Zie voor verantwoording: http://www.dbnl.org/tekst/heij011klei01_01/colofon.php

© 2016 dbnl

The logo for the Dutch Bibliography (dbnl) consists of the lowercase letters 'dbnl' in a stylized, blue, sans-serif font. The 'd' and 'b' are connected, and the 'n' and 'l' are also connected. The 'd' has a small hook at the top, and the 'b' has a small loop at the top.

I.
De eerste kleine verschrikking.

Eerste episode.

Ja, in zoover is het daaglijksch doen der dwaze lieden die den drang tot schrijven ondergaan, zonderling en vreemdsoortig, dat zij zelden of nooit de bewogenheden van dichtbij, de ontroeringen van gister en vandaag voor hun littérrair genoegen uitbuiten. Neem het bijna ondenkbaar geval dat een frisch-rondkijkend man, zonder - wat de lezer platweg stof noemt - zònder voorwerp van geestlijke genegenheid is, veronderstel dat hij door zorgen gejaagd voortbrengen móét, dat hij z'n vermoeid hoofd in de handen wringt, om er een onderwerp uit te persen - zoo wellicht is de hypothese van hen die het uitings-genot missen en de heuvelen en bergen welke enkelingen schiepen niet kennen -, dan nòg zal hij de levens-incidenten mijden, niet aanraken kùnnen, die 'm persoonlijk pijn hebben

gedaan. Er is een luchtje aan den auteur die 's morgens dierbaars verliest en den eigen avond z'n smart in 't vers uit, dat hij per nachtpost, netjes overgeschreven, aan de redactie van een tijdschrift zendt. Men is impotent tegenover een gebeuren-van-verdriet. De man die z'n vèrsch leed te kijk hangt, hééft geen leed. De nacht en de avondschemer zijn er niet alleen voor vrijende paartjes...

Eerst in later jaren, als de troebling bezonken, als men bezadigd aanschouwt, als de geheimzinnige derde uit de bekoelde herinnering een bijna nieuwen vorm vat, groeit langzaam-verlangend de lust om het geziene nòg eens te zien, het gewetene nog eens te weten, het doorvoelde nog eens te voelen. Men wàs 't vergeten. 't Bestond nauwlijks. Warring van andere dingen en daden sloeg er een stofbuling om. 't Lei onder spinwebben en weefsels. Tot een grillig moment er den adem in zette... Een gezond schrijver vergeet niets. In 't kerkhofje van 't verleden bewaart-ie de raarste schatten, de bizarste bloesems, de eeuwige geuren van lang-dooide bloemen.

Nu had 'k deze opmerkingen ook wel òngezegd kunnen laten -: tot de geringe gebeurtenis van voor

tien jaar, die 'k me voorstel in eenvoudigheid te verhalen, staan zij niet dan in topzwaar verband. Geen hevig-smartlijke historie ga 'k met wreed gebaar analyseeren - toch heeft zekere schuchterheid me weerhouden er in de bonte reeks schetsen van te spreken. Grootter verdriet en klein-knagende ontrusting plegen een zelfde evenwichts-storing - 'n luttele smartkreet in de buurt treft dikwijls pijnlijken dan 'n ramp op grooten afstand, bij menschen wier lijden en bekommering uiterlijkheid schijnt.

Wanneer 'k op straat een dronken man met het hoofd tegen den nijldigen rand van een stoep zie smakken en bij het pogen om hem op de been te helpen een bloed-gutsende wond me verschrikt, dan snijden die kwetsuur, dat krimpend vleesch, dat in bloed-vloeiing zuigend haar sterker in mijn vermogen-van-voorstelling, dan het spoorweg-ongeval ergens in Amerika, het ongeval met dooden en gekwetsten, waarvan 'k 's avonds bij 'n kop thee léés. Van den dronken man onthou je alles - z'n gelaat - z'n slaaploddere oogen - z'n verwezen-smartlijk getast - z'n bevuilde jas - je wéét nog na maanden en maanden hoe de stoeprand was - hoe de keien grauwden met 'n slijkrig rioolrooster - hoe de huizen stonden in dat en dat

licht. Het ver spoorweg-geval ontslapt je in de stadige strooming van schreeuwende krante-berichten.

Een klein, heel klein onopgemerkt dorps-geluidje aarzelt nu uit de herinnering omhoog, herneemt z'n vorm en z'n schaduw.

Al 'n maand waren we in 't gehucht, loom door den overgang uit de stadsvolte naar de vermoeiende frischheid van zee en wind. We hadden daar vlak bij 't strand het boven-gedeelte van 'n kleine villa. 's Morgens, pas uit bed, liep je op het breede, massieve balkon dat 't verdiepinkje omgaf en dan voelde je telkens nieuw en heerlijk 't wijde water, de eindloosheid van lucht, 't groen der duinen, 't leven der boomen, 't vrindlijke schuilen van 't dorp. 't Bleef 'n verheuging, 'n wieglende vreugde. De arbeid werd bijzaak. Met de zee voor je oogen, 't altijd wislend watergespeel en gejoel, doe je niets. De zee is 'n geweldige babbelkous die je geen seconde rust laat, die neuriet als je stilte vraagt en je verwarde droomen toeblaast als je nijver je pen bekauwt. Wie aan de zee wèrken wil, moet 'n opkamertje zoeken in 'n straat, met vóór 'n komenijswinkel en achter 'n beschimmelde loods - vooral geen plek waar de lastige Buurman

je wil en je voornemens als oud schuim verjaagt. In diè dagen wisten we dat niet. We leefden 'r als kinderen op los, gaven ons over aan de ongekende dwingelandij van water, lucht, groen. Heel vroeg vlogen de duiven van een til in de buurt op het balkon en tipten de open deuren langs in de kamer. Ze zaten op de tafel, op den schoorsteenmantel, keken schichtig naar het stadshoofd in het bed, het hoofd dat geen morgenstond kende. Als je bewoog vlogen ze weg, zomergerucht in 't kamertje slaand. Op het balkon ontbeet je, de zee bedroomend, de vliegen en hommels verjagend, lachend om 'n zwaluw die zich bij 'n broodkruimel waagde, prettig-van-rust als 'n duif koereloerend bij den suikerpot streek. Tegen elf ging je baden, ongedwongen, wandelend zonder boord, op je sloffen. 'r Waren geen badgasten die badgasterig deeën. 't Strand was 'n genoeglijke huiskamer, zonder dure pakjes, zonder malligheid. Zeven, acht families met kinderen leien in 't morsig zand, lieten zich door 't zonnetje brajen. Je kende mekaar, babbelde over ditjes en datjes, kroop tezaam in 't water en tezaam dronk je thee. Vooral met de kindren werd je 't eens. Ze kwamen je gezellig halen als 'r wat te doen was, als 'r gevischt werd of geroeid. En kwajongensachtig

van jeugd, weg uit 't stadsgewoel en gemorrel, had je belangstelling voor àlles, voor de kip van Albert die op eieren zat, voor de kom met vischjes en kikkers van Henk, voor 't oplaten van vliegers, voor de tamme kouw van Ari, die van 't dak naar de hand van den bleeken jongen vloog, van geen vrijheid wist.

In de zee, als 'r gebaad werd, was 't 'n schreeuwen en plezier zonder eind, moest je je verdedigen tegen zes, zeven kleuters die water opsmeten, je omringden en gierend vluchtten als je toe-stormde. 'r Was geen gevaar. De kust lei vlak, langzaam glooiend, zonder plotslinge diepten of banken. Een lange, smalle pier, geschoord door groen-molmige palen, stak vooruit en aan de trap bij het hoogste deel schommelden roeibootten en gieken. Soms met 'n paar naakte bengels bij het roer, kroop je in 'n boot, liet je je in de brandende zon drogen. De spanen schepten zonnegoud, daalden, haptten gaten - goudgolfjes sprongen en doken - en de jongens, uitgelaten, gebrand en weelderig, schokten en schommelden dat het spartelend watergetuimel de randen besproeide. Er was geen gevaar. Je kon zoo uitstappen en wàndlen naar 't strand...

Schuin over ons villaatje was 't hotel, waar we vroeger 'n paar dagen hadden gelogeed. Elken Zondag was 't 'r vol, kwamen fietsers en zondagsmensen uit de naburige stad. Dan dampte het stof in den speeltuin, slingerden de grooten aan rekstok en ringen, wipten de kleintjes en liepen op tonnen. Wij bewoners bleven dan weg, onprettig bij 't bolle rumoer van menschen die bûiten dronken worden. Om drie uur 's middags begon 't met klare, bitter en advokaat. De mannen stoeiden, de vrouwen liepen met hoog-opgeschurkte rokken in zee om d'r stadsvoeten te weeken en werden nat tot de heupen. Tegen den avond werd het stil, hernam de zee haar geruisch, keerden de duiven terug, tsjilpten de jonge zwaluwen in 't nest. Blij dat 't gerucht, 't plat gebras en gelol naar de stad was verdwaald, kuierden we over 't paadje naar 't dorp. Op dezèlfde plek voor de kreupele, armoedige boerderij, naast 't hotel, zat de laatste zoon van den boer in 'n leunstoel. Vijf was-ie 'r kwijtgeraakt en ook deze stierf langzaam aan ruggemergstering. 't Bleek-bol gelaat met de imbéciele oogen school in 'n ouwen wollen doek, de machtlooze beenen hingen slap langs de sporten. De boerin, rimpligverweerd, met 'n uitsnauwend knaagdiergebit, zat op

'n stoof naast z'n voeten te breien. Altijd zag je ze saam - de zieke, onnoozele zoon van 'n jaar of zeventien - de grommende, zwijgende moeder, die 'm bewaakte, de dorpsrakers verjoeg en de honden, die blaften en kwaadaardig te keer gingen als ze 't bleeke hoofd in het doek-windsel op 't erf speurden.

‘Hij is vandaag - met de zondag - heulemaal nie buite gewees’, grommelde de boerin, als je genavond zei en vroeg hoe de zieke 't maakte: ‘je kèn 'm nie buite in 't zonnetje zette nie met 't volk uit de stad. Wat doene ze hier? Late ze 't durp met rust late!’...

Terwijl breide ze grimmig, rap van knokel-beweeg over 't rulle sajat. Jaren lang dee ze 't tegen den avond, als de boer z'n eten gehad had en de vaten gespoeld waren. Voortstappend naar de groote loods van 't hotel, waar koetsen gestald werden en waar je vriend Plas wist - voelde je de wrokkige gebrokenheid der vrouw achter je, de vrouw die 'n leven als 'n hond had, altijd in herrie met 'r man, altijd in stugge zorg voor den imbecielen zoon.

In de loods, bij de hooiruiven, 't stoplig gezicht door de petroleumlamp bevlamd, stond Plas de messen te schuren, de vorken en lepels te poetsen. Dat moest met den Zondagavond, want alles van 't hotel

was tegen schemer smerig. Haast geen glas was ongebruikt gebleven. En de boel te laten ankommen op Maandag, dat kòn niet. De mosterd van de broodjes-met-vleesch vràt in 't staal. ‘As ze thuis geen mosterd vrète’, kwebbelde Plas, de tabakspruim in z'n tandeloozen mond rond-soppend: ‘haalt 't zondagsschorum hièr z'n schaaï in. Hééle potte lepele ze leeg en in plaas dat ze ze schoon likke, as ze gedaan hebbe, late ze de klieke d'r an. Je slijpt je van Zondagavond tot Maandagavond 'n beroerte. As i k hotelier was, gaf 'k ze geen mosterd òf geen mes’ ... Kwaadaardig wriktedie 'n mes over de plank met zand en als je 'm zoo zag, benauwd en zweetend, bij bàkken vol messen, vorken en lepels, en je jezelf in de warmte te lui voelde om 'n nuttelooze beweging te maken, kreeg je zóó'n meelij, dat je 'm graag zou geholpen hebben - àls 't c h e z n o u s de gewoonte was mekaar bij te staan in àndre aangelegenheden dan vrindlijke liefdadigheid-naar-vermogen en a c u t e mensenmin.

Met Rein Plas was 'k bevriend geraakt, zooals 'k met de kinderen vriend was. Dikwijls dee-die boodschappen voor me en in z'n vrijen tijd, om 'r wat bij te verdienen, timmerde-die boekenplanken en handigheidjes voor de keuken. Hij was 'n verbazend handige kerel.

Wát je te knutselen had, dee Plas, alsof-ie 't z'n heele leven niet anders gezien had. En zoo op 'n keer, 's avonds na achten, terwijl-ie met lijm en stijf sel knoeiend, ouwe jaargangen van 'n veelgelezen tijdschrift inbond, vertelde-die 'n levenshistorie, die geen historie was: Als jongen van achttien was-ie bij den r i j k d o m in dienst getrejen, altijd bij den rijkdom. D'r was haast geen betere palfrenier as hij in z'n tijd. Hij mocht gezien worden as-die in de vaart van de bok sprong en as 'n kaars zoo recht stilstond om mevrouw of meneer uit te laten. Van de stal was-ie hoogerop geklommen. Eerst huisknecht voor de deur - toen zoetjesan tafeldienen. Geen sterveling, geen levende ziel had 't 'm geleerd - enkel van 't afkijken - van 't altijd door loeren wat anderen deeën - wist-ie 't. As jonkheer Van Dril, bij wie die toen was, menschen van de hoogste komaf most ontvangen, dan zee-die enkel maar: 'Rein - ik vertrouw op jóú.' - Enne dat kon-ie. D'r liep niemendal in 't honderd. De boel klopte as 'n bus. Vischwijn bij de visch en 'n glas bourgogne 'r tusschendoor en champagne bij 't dessert. De jonkheer had niet één keer met z'n oogen 'n standje te schoppen, niks te kommandeeren, niks, niks te zeggen. Binnen 't jaar wist hij an de keukenmeid 'n kreefte-majonaise te verbeteren

en 't opmaken van 'n schotel - gedorie - met permissie dat was z'n eenige vloek as-ie in extase of lamlendigheid raakte - 't opmaken van 'n schotel met eindjes pieterselie en 'n struikie, nou daar kon-ie les in geven an je beste kok. En nooit 'n duim in 'n bord. Alles met handschoenen an en met de servet. Hazen en patrijzen voorsnijjen - hà! - de geledingen vond-ie in 't donker. En as-ie 'n stuk filet onder 't mes had, dee-die wonderen - dan zàg je geen snee as-ie g e s n e j e n in de saus stond, ja stònd. Jammer dat meneer in Monte-Carlo of zoo z'n heele boeltje verspeelde en zich voor z'n kop schoot. Alles kwam in veiling, 't huis, de équipages, de paarden, 't tafelzilver. Ja. Ja. Maar 't duurde geen maand of-ie was in 'n andere dienst bij den rijkdom. Nou wel niet bij 'n jonkheer, maar bij 'n advocaat die zoo rijk was, dat-ie zelf z'n centen niet wist. Dat was z'n laatste dienst geweest. Vijf en dertig jaar had-ie 't 'r uitgehouen en nou nòg zou-ie bij de familie zijn, as mevrouw geen mot had gekregen met z'n vrouw. 't Kwam altijd met de vrouwen an. Nog den laatsten zomer was de familie hier geweest, in 't heerehuis, had-ie tafel-gediend en meneer in z'n rolstoel rondgerejen - meneer had 'n verlamming overgehouden uit z'n beroerte van voor vier jaar. Niemand

kon zoo met meneer omspringen as hij. Daar leien z'n eigen vrouw en z'n dochters 't glad tegen af. Maar mevrouw had 't uitgemaakt. In 't koetshuis telkens gebler en geschreeuw van vijf kinderen - hij had 'r vijf - vier jongens en 'n meissie - dat ging niet. En gezonde kinderen ken je de mond niet stoppen. Om de dag was 't krakeel tusschen mevrouw en zijn vrouw. Dàn was 't gras plat getrejen, dån had de oudste jongen, 'n ondeugende rakker - waar is waar! - met krijt op de luiken geschreven, dan weer liep 't meissie in den voortuin, waar ze niet kommen mochten. Nou, toen had meneer d'r 'n kwaal bijgekregen en was de familie na Arnhem verhuisd. Zoolang-die 'n mond had om te praten, zou-die ze roemen. Want toen ze vort gingen, had meneer den notaris laten kommen en zwart op wit verzekerd dat zoolang hij, Rein Plas, in leven bleef, hij 't huis mocht bewonen, 't hééle huis, van onder tot boven, zonder 'n cènt huur te betalen. Dat was wat. Dat was 'n cadeau zoo mooi as-die zich niet had kenne prakkizeere. Over 'n paar zomers, as-die met God's hulp wat bijverdiensten had zooas nóú, zou-die 't huis zachies an meubeleere en an rijkdom uit de stad verhure. Dat kòn. De moestuin leverde 'n aardige duit en de kippen leien dat 't 'n

lust was. Wàs 't heerehuis gemeubeleerd, dan bleef-ie in 't koetshuis wonen, waar-die nou zat en dan tròk-ie 'n jaargeld tot an z'n dood. Meneer was met tranen in z'n oogen afgereisd. Die zond 'm nog regulier de groeten. As-ie niet zoo stom was geweest, om op laten leeftijd, toen-ie bij de vijf-en-veertig was, te trouwen met de kamenier van de dames, was-ie nou nòg in betrekking. Ze hadden eerst an mevrouw en meneer permissie gevraagd en niemand had 'r wat tegen - want niemand dacht nog an kinders, omdat z'n tegenwoordige vrouw ook al op leeftijd was toen ze jà zee - maar 't was toch 'n stommigheid geweest. As nou is morgen of overmorgen 'n tellegram van de familie kwam, dat-ie over most kommen, as meneer te lastig wier - dat hadde ze 'm daalijk gezeid - dat was conditie - dat hadde ze nog voor 'n week geschreve, toe meneer bedlegerig wier en om 'm zanikte, ja zanikte, - zóó was meneer an 'm gehecht! - as dåt gebeurde, nou dan most-ie z'n vrouw en de kinders alleen late en daar had-ie 'n zwaar hoofd in, want z'n vrouw zoo fiks as ze was, had wel is 'n toeval as ze zich kwaad maakte of as de boel tegenliep.

Al pratend en redeneerend plakte-die de bladen der

ouwe jaargangen op strookjes papier, 't geel-stoplig gelaat met den grooten neus en de livreibediendebakkebaarden over de tafel gebogen. Ja, dat heerehuis dat-ie nou tot z'n dóód toe bezat, was z'n trots en 'k most belooven 't te komen zien, of 'k 't niet 't volgend jaar zou willen hebben. Dan zou hij wel zorgen voor de inboedel. En hoe makkelijk leek 't niet, as iemand die 'm vertrouwde de halve uur vooruit betaalde. Hij wist hoe 't hoorde, wat 'r noodig was voor de bedden en voor de tafel - en hij was 'r bij te krijgen voor de bediening.

Ongeveer op die hoogte van 't gesprek, werd er geklopt, schuchterde een smerig meisje van 'n jaar of vijf binnen.

‘Vader - moeder zeit dat de haan niet in 't hok ken, omdat-ie z'n poot heit gebroke...’

‘Gedoriel!’ -, vloekte Plas verschrikt: ‘dan ga 'k mee - om te spalke as 'k mag.’

‘Ga gerust,’ zei 'k.

Hij, de lijmige hand op 't hoofd van 't meisje leggend, zei trots: ‘Da's nou me dochter, meneer. Knappe meid, hè?’

Ik knikte, 't leelijk meisje met 't plukkerig haar, de bleeke wangetjes en 't loopend neusje allesbehalve

knap vindend. Hij, verliefd, hield 'r kinnetje op, vroeg:

‘Zeg an meneer hoe je hiet.’

En 't kind riep plots driest:... ‘Agnietje!’...

‘Wat 'n vies leelijk kind,’ zeiden we tot mekaar, toen Rein heen was.

‘Ja, 'n monstertje’...

We spraken zoo, omdat we zelf nog geen kind hadden, niet vermoeden konden wàt 'r met 't meisje gebeuren zou, toen Rein telegraphisch werd heengeroepen 'n paar weken later.

Tweede episode.

Vóór ie naar Arnhem ging, kwam Plas ons gedag zeggen. We zaten op de duinbrokkeling bij de zee. An de eene hand hield-ie Agnietje, an de andere z'n oudsten zoon Kris, 'n jongen met 'n waarlijk stuitend gezicht. Nog geen twaalf jaar oud, had-ie iets verleefts en beenjukkigs dat 'm wel twintig dee lijken. De schuwe, onrustige, altijd wèg-sluipende oogen in 't tanig sproetenvel keken je aan als je nièt keek, dwaalden in spierloozen lach als je 'n woord met 'm sprak. Agnietje liep kleverigs te bekauwen, inventariseerde 'r neus, terwijl Rein met ons praatte.

‘Om vier uur ga 'k 'r met de stoomtram van deur,’ zei hij en onze bewonderende oogen om z'n netjes geschuierd fantasiepak en z'n zeldzaam geschoren kin begrijpend, 'n kin die meestal in 't ruig gepiek van

rooie stoppels ver-wratte, knikte die vergenoegd: ‘ja, 'k mag d'r wèze, wat? En as 'k ginder kom, schiet 'k me ouwe liverei-jas an en knàp as je me dan herkenne zou!’

‘Heeft de familie je zoo inééns noodig?’ - vroegen we.

‘Ja-ja, meneer. Gistere-avond is d'r 'n tellegram gekomme. Net wat 'k vóór veertien dage gevoeld heb. D'r kan ommers niemand meneer zóó helpe as ik. 'k Heb wat met 'm deurgestaan! As 'k je daarvan vertelle most, had 'k nachtwerk. Boven z'n bed had 'k 'n toestel gemaakt - 'n toestel as niemand me nadoet. Daar kon-die zich an optrekke as-die geen fut had, daar kon-die 'n boek an hange om te leze, daar kon-die an trekke om te belle. 'k Heb 't thuis nog. Mevrouw wou 't niet meeneme. Al dat geknoei most ze in d'r nieuwe huis in Arnhem nie hebbe. En nou? Nou motte ze om Plàs tellegrafeere en 't eerste wat 'k doe, is weer zoo'n eigenste toestel make. Daar heit hij en daar hebbe wij ons gemak van.’

Rein zag er prettig-opgewekt uit. De geborstelde bakkebaardjes boven 't hooge boord, 't fleurig dasje, 't blauw-lakensch pak, de gepoetste schoenen, gaven 'm iets van 'n Engelschman. Van de tien gulden in de week met den vollen kost, zou-die as 't 'n paar

maanden anhiel, allicht 'n honderd gulden, ongerekend de fooien, sparen. Den volgenden zomer had-ie 't heerehuis gemeubeld. Daar dee-die 'n eed op. En of 'k, zoolang hij vort was, Kris wou gebruiken voor boodschappen, voor emmers water en wat 'r zoo meer voorkwam.

‘Hij is zoo zuiver as goud, meneer, en zoo handig as ik, al zou je 't 'm niet aanzien.’

Nee, aanzien dee je 't 'm niet. 't Stuitend jongske met z'n geloer en oogen-gevlucht beviel ons heelemaal niet. Maar er was op 't dorp geen waterleiding. Voor elk emmertje moest je, als de regenton benee leeg was, iemand naar 't dorp sturen, naar de groote pomp, en voor den afvoer van 't vuil had je net zoo hard hulp nodig. 's Zomers, buiten, behelp je je graag. Voor zon en lucht doe je moeite. Kris zou 't werk van z'n vader overnemen, met den kruiwagen vóór de deur komen. Dan snee 't mes an twee kanten, redeneerde Plas - met 't hotel had-ie ook afgesproken. De jongen stond ons te begluopen terwijl we met z'n vader onderhandelden. En onwillekeurig dacht je dat 't 'n leelijk ras was, 'n ras van achterlijke, verwaarloosde kinderen, 'n ras dat weinig van den vader had.

Rein gaf ons 'n stevige hand, hoopte ons weer te zien 't volgend jaar, wenschte 't beste.

‘Geef meneer en mevrouw 'n handje - toe, hoor je niet?’ -, zei-ie, Agnietje opduwend. 't Meisje dee 'n paar stapjes, stak 'r knuistje vooruit. Even lei 't kleverig, goor pootje in mijn hand, even voelde 'k 't bijna griezlige van vingertjes die 'n strooperigen mond doorpeuterd hadden en gewroet in 't neusje. Met een gedwongen lach knikte je 't kind toe en met verdedigend gebaar schuurde je haastig je hand langs 't gras, wrijvend en duwend om 't kleefsel kwijt te raken. Zeer sterk herinner ik me dat oogenblik en met opzet wring ik het uit de schaduw dier dagen - hoe vies je dat handje vond - hoe je gemáákt-vrindelijk dee - hoe je napraatte over vaders en moeders die 'n kind niks leerden en je 'n handje opdrongen dat nog zoo pas onsmakelijk bezig geweest was.

Toen zei Rein nog:

‘Neem je pet af, Kris’ - en 't verleefd manjongetje wriemelde z'n slordige pet van 't geel, hooiachtig haar, dat kluiten en greppels had, omdat Rein, die alles kon, zèlf z'n kinderen knipte en dezen keer halfwege was weggeroepen.

Nog eens knikkend en glimlachend liep de brave kerel over 't veld. Agnietje holde op 'r klompjes vooruit, 'n kous afgezakt, 't stroohoedje bunglend op den rug.

‘Hoe komt zoo'n fatsoenlijke, nièt leelijke man an zulke havelooze kinderen?’ -, vroeg m'n vrouw: ‘je zou 't meisje wel 'ns flink willen wasschen. D'r heele halsje is zwart. Wat 'n rare moeders heb je toch’...

‘Al wasch je d'r nòg zoo,’ zei ik geeuwend: ‘t is 'n flets, onoogelijk kind - en de jongen ziet 'r uit als 'n misdadiger’...

Rein sloeg den hoek om bij de villa's.

‘Die zie je misschien nóóit weer,’ praatten we nog: ‘over vier weken keer je naar Amsterdam terug en 't volgend jaar zit je honderd tegen één ergens anders buiten.’

Dachten we een van beiden, dat we 'm vièr dagen later zouden ontmoeten - dat we 'm gebroken zouden zien snikken achter 'n lijkje? Dacht 'k an 'n vage schuld - an 'n onprettig gevoel dat bij zou blijven - jaren lang?

Den volgenden avond was 't ruw weer. De roeibootjes bij de houten pier waren op 't strand getrokken. De golven knauwden, sloegen driest tegen de palen. Laat zaten we op het groote balkon. Als 't te koud werd door 't blazen en rukken van den oostenwind schuilden we een poos in de kamer. Maar telkens

weer stapten we op 't terras, kijkend naar het gebulk der wolken om de steigrende maan en 't ongewone op zee. Er was iets zéér ongewoons. Morgen zou de koningin op de reede van een der havens de visschersvloot gaan zien. Honderd, tweehonderd vaartuijjes zouden liggen in rijen, netjes gepavoisseerd, met de bemanning in nationaal kostuum. In alle visschersplaatsen hadden ze zich dagen en dagen druk gemaakt. Elke schuit kreeg 'n streek - de zeilen werden voorzien, de netten geolied. Het zou voor de visschers 'n prachtfeest worden. Met elke schuit gingen vrouwen en meisjes, vrinden en pretmakers mee. Nu in 't donker van den avond, begonnen ze op te trekken. Tegen halfeen 's nachts was 't bij de kust een gouden gewiegel van lichten en seinen. Waár je keek, in 't vormloos, dreigend zwart, 't zwart van wolken en water, zag je 't kruipend, dobbrend gevonk. De maan, die in 't begin van den avond 'n woelige zilverbaan naar 't klotsen en grommen gedreven had, was heengestuwd in 't wolken-getuimel. 't Dorp sliep. Nergens 't gedroom van 'n venster. Geen ander geluid dan 't geraas bij 't strand en 't windgejoel om het huis. In de volste nachteenzaamheid stond je 't wonder te aanschouwen, 't duister te ontleden, de gouden lichtjes te bedroomen.

Het geleet eene geheimzinnige, vreemde, schoone processie, verdoling van starren, dwaling van ongekende planeten. Licht dreef naast licht - soms werd het een botsing. Soms, als ze laveerden, zag je een trage verdwijning. Je kon niet naar bed. Je werd gefascineerd door het gestaar van honderden oogen, gouden konijneoogjes, die glansden als brandende sintels. Vlák vóór je leefde een land van rotsen en donkre spelonken met vluchtig flambouwen-beweeg. Er kon daar een stoet gaan van ruiters, met dreuning van rennende rossen en bloedrig gespet op deinende helmen. Het fluitend gejoel van den wind, het koortsig gehijg van het water, het ontastbaar oneindige zwart, het komen en gaan en schieten en dalen der lichten drong op je aan, lei je in wikkel van droomen en rust.

Als je je leven tracht te bezien, kijk je in dalen en diepten van jaren, die je nauwlijks herkent. Duizenden, duizenden uren zijn verwelkt, in daaglijksch gemodder vertrap. Een ieder heeft dat. Zeg je tot je zelf: 'k ben nu zóó en zóó oud en hoe was de schakel van 't kostbare tijdje, dan grijp je voor drie vierden in 'n malle leegte, in 'n stupieden winterslaap, dien je waarlijk geleefd heb, omdat je als listig mensch de reeks van

je maaltijden en slapen en loddrige bewogenheidjes weet te staaplen, te meten. Alleen een klèin deel van je leven blijft bij - 't luttel stel uren dat zich heeft vastgevreten aan klare, opperste momenten. Tòen heb je melankoliek zitten wachten op 't perron van 'n station en van dat moment heb je elk voorwerpengebaar onthouden. Tòen zat je in fel-verlichte zaal met duizenden hoofden en je staarde insipiede in 't geglans van 'n luchter met kristallen en lovers - tòen liep je bij 't water en de gouden cadans van lantaarnpaal-vlammen in 't glazig gevloei en gewijk spràk even tot je. Als je zoekt en die uren verzamelt, vat je een kern-koele reeks dingen, die niets hevigs, niets ongewoons, niets bizars zeien, van dingen-van-elken-dag, dingen die klaar en raak, in elke lijn en elke verwazing opnieuw tot je praten. Of de doode voorwerpen hebben dan tot je gesproken, òf je stemming was een goddelijk-gevoelige, een stemming van teerste schoonheid die het ongekendste benaderde. Soms, in zekere houding, bij zekeren arbeid, als je niet denkt, niet weet, geen pogen doet tot herinnering, kleurt zoo een moment van twintig, dertig jaar geleden in ontstellende werkelijkheid in je op, vraag je je zelf ganschlijk verwonderd, hóé dat moment in je her-leefde, hóé het her-rees. En je weet

dan diep-angstig dat er in 'n gedachten-wereld vleugjes als komeet-schieting zijn - verrassend weêrkeerende oogenblikken van schijnbaar onopgemerkt doen. Diè uren èn de uren welke je in meest bewuste overgeving lééfde, zijn het eenig-essentiëele van je overigens zot pogen om verveling in de mufte rumoerigheid van publiek vermaak te verwaaien. Die nacht aan de donker-druischende zee, met geen andre herkenbare vormen dan de schuimlijn benee en de vele gouden lichtjes in de verte, heeft een paar van die kostbare uren gehad. Alleen dáarom is er in gebeitste werkelijkheid van gebleven.

De visschersvloot-revue was geschied. 's Avonds wachtten we op het balkon, of we de schepen zóó nog eens zouden zien. Maar ze hadden een anderen koers genomen of vreesden de kust. Het buiig weer sloeg tegen schemer in fellen storm over. Hagel en regen joegen ons binnenshuis. En den heelen nacht berukte de wind het huis. Ruiten klepperden, takken braken en 'n los geraakt eind goot knerste gestadig tegen een muur. Dat hield je wakker of schrikte je op in je slaap. Dan zei je gemoedelijk tegen mekaar, als veilige burgermensen, die lekker warm liggen: 'nou, nou wat 'n weer'.... 'Sjongen, sjongen, als dat maar geen ongelukken geeft'....

En je verwenschte 't raven-gekras van de goot, 't geklepper van 'n deur, 't getik van 'n lek ergens in 't huis. De plezierige rust dan den volgenden morgen. 't Zonnetje gulde al vroeg tegen 't gordijn. De zwaluwen tsilpten en schreeuwden. De duiven trippelden op 't plat. Door de ruiten zag je de zee zoo lief-glanzend als 'n meer. Jongens op 't strand liepen wrakhout en afval te zoeken. Op 't grasveld klonk 't getier en geraas van àl-spelende kinderen. Zoetjes luiierend stond je op en begon 't groote balkon te bezemen. Na elke stortbui bleef 't water er op, omdat 't ding was verzakt. Op je bloote voeten dee je 't werk, de plassen naar de afvoerbuis zwiepend, tot de rest in de zon begon te dampen. De duiven liepen je na, je kuiten bekijkend, den bezem ontwijkend. Dat was al de hinder dien je van den storm had - 'n half uur later ontbijten en 'n voetbad. De kranten brachten 't nieuws, 't gemakkelijk nieuws, 't nieuws dat je overslaat als je 't te akelig vindt, 't nieuws netjes gerangeerd in binnen-en buitenland, in stad en allerlei. De storm had aardig huisgehouden - schuttings omgewaaid - telegraafpalen geknapt - schepen van de boeien geslagen - een huis in aanbouw verwoest - en meer van die dingen, die een krant leesbaar maken voor het lezend publiek. De

avond-editie gaf 'n kleinen schok. Een van de visschersvaartuigen, op de huisreis van 't feest, was verongelukt. Nog een ander werd vermist. Zeker, in ièder geval, waren drie opvarenden verdronken. En 'n logger dichtbij was vergaan. Uit de lange kolommen der krant puilden de berichtjes uit. Het optrekken der vloot in den donkeren onstuimigen nacht, het glijden en kwijnen der lichtjes, zagen we nog eens. En mekaar in de oogen kijkend met de vergeeflijke sentimentaliteit van twee menschen in 'n verlichte kamer aan de zee, vroegen we het rebusje wèlk van de lichtjes met kneppering van berstend glas in de groote vaart was gedaald....

Het was de derde dag na Rein Plas' vertrek naar z'n zieken heer, dat we van 'n roeitocht op de zee terugkeerden. Dikwijls als 'r 'n botter dicht op de kust kwam, als de schuit bijna stil lag op de dracht van de netten, namen we 'n giek om 'n zoodje versche visch te koopen. De visscherlui op 't zomersch water, waren blij als 'n badgast langs zij kwam. Dat gaf 'n extraatje. De visch, zóó gegrepen door 't net, wanhopig spartlend om den kop los te wringen uit de snoering der touwen, kreeg je in je emmer en langzaam terugroeiend, telkens weer schrikkend door 't springen en

smakken der dieren tegen den ijzeren wand, mikte je de boot langs de trap van de pier. Het was een heldere, ijle dag. Het water gladde zonder geruisch, zonder slag tegen het strand. Wat vóór twee dagen gegromd en geknerst had, spiegelde als een vijver. Den ketting vastsjorrend zag 'k op den bodem der zee schelpen en klinkers. Krabjes bewogen en kleine tongen schoven stil op 't zand. Met den emmer in de hand liep 'k de smalle pier af, toen Albert, 't kereltje van acht, die me gister was komen vertellen, dat de kloek op acht èchte kuikens zat, dat ze de laatste zelf hadden gebroed op 'n test - van 't strand tegen me begon te schreeuwen:

‘Meneer! Meneer!’

‘Ja?’, vroeg 'k, lachend om z'n sterke gebaren.

Z'n gezonde jongensstem klonk schel over 't water.

‘Meneer, meneer, daar drijft 'n lijk!’

De emmer met visch plonste neer, en de handen boven de oogen, keek 'k naar de water-glinstering.

Hij had gelijk. 'n Eind van de pier roodde in 't water een boezeroen en wat verder staken twee klompen. Met den vloed moest de man aangespoeld zijn. Staande op de pier, met het gerucht der spartelende visschen in den emmer naast me, ging er een scherpe gedachten-

flitsing door m'n hoofd. 't Was één van de in den storm verdronken visschers. 't Was z'n boezeroen of z'n jekker. 't Waren z'n klompen. De saamgeschoolde kindren op 't strand, de spelende jongens en meisjes, moesten dat paars-grauw doodsgelaat niet zien. Dat was schrikkelijk - 'k wist 't van vroeger, hoe 't je in al z'n gruwlijkheid bijbleef.

‘Gaan jullie maar weg!’ -, schreeuwde 'k: ‘en haal den veldwachter!’

't Was 't eerste 't beste dat me inviel. Als 't lijk aanspoelde kon 't niet blijven liggen.

Toen riep een uit de kijkende bende:

‘Meneer, 't is 'n meissie!’

‘Nee, jongen - dat kan niet!’ -, schreeuwde 'k. Het kòn niet. De klompen staken uit 't water op den afstand van mansbeenen - 't hoofd slierde omlaag.

‘Ga den veldwachter halen, Albert!’

Maar nog vóór ze liepen, gebeurde iets dat me dee staren in schrik. De afstand tusschen het rood en de klompen werd grooter. De klompen dreven af.

Op dat oogenblik had 'k de wanhoop niet te dènken. Tot 't rood heelemaal in de diepte verdween en de zuchting van 't water een paar kinderklompjes naar de zij van de pier dreef.

Derde episode.

Het lijkt me eene onmogelijkheid daad en gedachte van één enkele opgejaagde minuut in logischen bouw te verhalen. Toch pleegt het te geschieden. Er gebeurt een moord in drift - bij straatruoer is verzet - beklagden en getuigen leggen den eed af - vertellen - herinneren zich na maanden en maanden. Mij schijnt het dikwerf een koppige komedie, een halsstarrig vasthouden aan een in te groote gespannenheid gegrepen impressie. Hoe vaak niet na een driftig dispuut, na een dwazen oploop-van-woorden, na een kreglige herrie over een zotternij, tracht je je geheugen te behameren om den draad te hervinden? En hoe dikwijls verbaas je je over de kronkeling van een debat? Nee, 'k heb weinig geloof in getuigenissen van menschen die mee-ruzieden, mee-haspelden, mee-vochten - 'k heb

heelemaal geen vertrouwen in de zèkeren, de absoluten die het plotse, het scherp-overweldigende van een ding-van-schrik in pertinente bewoording stellen. Ik zou het niet aandurven. Je stelligste daad groeit in aarzlingen. Je stevigst waarnemen vervaagt op een afstand, ondergaat veranderingen na wat nuchtere morgens. Dien ochtend op de pier, toen 'k 'n lijk meende te zien drijven en 'k langzaam kinderklompjes herkende, had 'k de wanhoop 'niet te denken', zoals men làter vermeent. Ik dacht wèl. Alleen 'k had niet het minst begrip van wat 'r gebeurd was. Hadden de kinderen aan het strand geroepen: 'meneer, 'r is 'n meissie van de pier in zee gevallen' - dan was 'r natuurlijk géén aarzling geweest. Je aarzelt niet, dunkt me, als iemand in gevaar is - je aarzelt zeker niet in ondiep water als je kan zwemmen. Maar met het gezichtsbedrog van een lijk met lánge beenen, terwijl je denkt an 'n storm en 'n schuit die vergaan is, spring je niet in 't water, omdat je bevreesd ben 'n lichaam-in-staat-van-ontbinding aan te vatten. Misschien zijn andren sterker, minder angstig. De idee dat je duikt, duikt met je lèvende warmte naar 'n vreemde die dagen of weken in 't water gedreven heeft, 'n vréemde van wien je 'n kaak-knarsende, ingeroeste herinnering heb, als je méér

aan zee lijken zag aanspoelen of wanneer je de verwrongen gelaten van 'n M o r g u e voor je haalt - de idee dat je na de onderdompeling 't vocht uit je oogen wrijft, 't vocht op je lippen próeft van 'n vréemde, 'n misvormden vréemde, 'n afzichtlijk-verworden vréemde - houdt je aan je plaats geklonken, drijft je terug.

Nog toen 'k wàkker-geschokt naar de wieglende klompjes keek, geloofde 'k niet. De kindren op 't strand hokten nieuwsgierig samen. Besluiteloos lei 'k m'n horloge op de pier. Het lijk van 'n zeeman was 'n obsessie geworden. Aarzlend glee 'k in 't water, 't zoele zomersche water dat tot aan de schouders steeg en een snerpende gil klonk van den duinwand. 'n Vrouw die 'k niet kende stond bij de steile kluitenbrokkeling, hield de handen boven de oogen om 't zonlicht te weren. Ze scheen te begrijpen dat 'k zocht. En eerst nù, door dien gil, door 't versteende van 'r gebaar, door 'n plotslinge voorvoeling, kreeg 'k angstige zekerheid. In 'n oogenblik was 'k bij de klompjes, tastte met handen en voeten onder water, bewoog dan weer niet om naar 'n borreling, 'n rimpeling te kijken. Niets. De zee glansde in zonnegespiegel, zilver-brandend van wolkengekaats.

De heele plek waar 'k meende dat 'k 't rood 't

láátst had gezien, stapte 'k af, plassend en woelend en grijpend. Met de malle kinderklompjes in de hand, de zware kleeren om 't lijf gezogen, elk oogenblik hopen 't rood te zien opduiken, liep 'k rond en snel weer terug. Baams, de aardappelboer, die met z'n hondenkar op 't weggetje ree, klotste aan over het veld.

‘Wat zoek-ie meneer?’ -, schreeuwde-die.

‘'n Kind!’ -, riep 'k, in den nerveus-rappen toon van iemand die 'n zenuw-nieuwtje vertelt.

‘'n Kind!’ -, zei-die óók in 't water stappend: ‘welk kind?’

‘Weet 'k niet!’ -, sprak 'k gehaast.

‘Hei-je 'r d'r in zien vallen?’

‘Nee! Alleen de klompjes heb 'k gevonden.’

‘Wat geef-ie je dan 'n moeite om niks!’ -, zei-ie knorrig, omdat-ie in den eersten aandrang met schoenen en al in 't water gestapt was; ‘èllek oogenblik drijve d'r klompies as ze pootje baje’...

‘Klets nou maar niet!’ -, snauwde 'k: ‘en zoek mee!’

Gek - twee minuten vroeger wist 'k niet - nu door 'n gil en 'n angstige sensatie, drong 'k 't 'n ander als zekerheid op.

‘'t Is te ondiep - d'r ken geen kip verzuipe’,

betoogde hij, tòch met z'n logge beenen rondscharrelend of-ie nergens tegen stiet.
 En de pruim in z'n mond be-sappend, praatte-die wrokkig: 'Verdraaid - 'k wed 'r wat
 onder dat de apen van jongens je gladweg verneukt hebbe'...

'Nee - nee,' zei 'k: 'k heb iets zien drijven'...

Van de pier plompte de kok van 't hotel te water. Z'n broek had-ie uitgetrokken.
 Met 'n witte koksjas an, 't witte mutsje op z'n hoofd, stuwde-die nijdige kringen voor
 zich uit. Dicht bij ons, buiten adem, vroeg-ie:

'Voel je nog niks?'

'Leit 'r dan werchtig een in?' -, riep de aardappelboer.

't Meissie van Plas!' -, hijgde de kok: 'ze was met d'r broertje Gijs an 't spelen -
 die verrekte Kris zou op 'r passen - as 'k 'm snap krijgt-ie op z'n falie! - Zoek dan
 toch beter in Jezus naam!'

Baams opgepord liep tot an z'n heupen in 't water - ik, driftig tastend, vroeg met
 kleine gehaaste vraagjes:

'Wie zeit dat 't 't meissie van Plas is?'

'Gijs heit 'r d'r in zien vallen!'

'Wie is Gijs?'

'D'r broertje van vier. En dat stomme kreng - in

plaas òns of 'n ander te waarschouwe - is over 't veld na huis geloope, om an z'n moeder te zegge dat hij d'r geen schuld an had. - Ze had ze nog zoo verboje - telkes ware de kouse en schoene nat'.

‘Heeft de moeder daar net zoo gegild?’

‘Dat zal wel’....

Even liepen we zwijgend van mekaar af. Baams stapte met dikke passen tot bij de pier, de kok schoof met glijdende voeten zeewaarts, ik, met de klompjes in de hand, trapte en polste naar de landzij. Op de duinen zag je pratende clubjes. Logeergasten, blootshoofds uit de huisjes gelooopen, renden de glooiing af, angstig hùn kinderen zoekend. De jongens werden van de pier geroepen - 'n heer, die z'n dochtertje naar huis had gestuurd, roeide in 'n boot, piekend met de bootshaak onder 't watervlak. Het werd een lang en afschuwelijk gezoek. Uit het westen waren troebele wolkjes gedreven, wolkjes met zwartige wieken en slieren, die de zon bekropen. Dan grauwde er een schaduw over den plas, dan spartel-spiegelend ketste het licht. Traag kwam een onweertje los, gebroei van indigo-wolkjes dat de huisgevels bij de duinen met looden grijzing beschoor. Bedrukt en spraakloos wandelden we door 't water, golfjes opklotsend, geulend wrikkend. Je voeten glib-

berden in 't klukkende leer van je schoenen, je overhemd kleefde, je goed schrijnde. In je zakken, pijndoend van zwaarte, klopten de sleutels bij iederen stap, loodden je portemonnaie en je lucifersdoos. Scheen de zon, dan zag je je geelbleek gezicht en je verwaterd boord en je neusgaten en je hand met de klompjes - school de witte, tintlende schijn achter 'n wolkje dan liep je in 'n geschaduw, 'n paars-blauwe bevreemding, 'n aanzwellenden, laf-makenden angst. Minuten en minuten gingen voorbij. Soms bukte Baams snel en raapte vloekend een mand, soms gaf de kok 'n schreeuw als-ie dacht wat te voelen. Op het strand, bij de badkoetsjes, klitte een bezorgde menigte, dames en heeren, mensen uit 't dorp. Nou 't zoo lang duurde, begreep iedereen dat 't meisje niet meer te redden was. Dat voelde je zelf ook. Dat maakte huilerig-wanhopig. Dat dee je woedend je vuisten ballen over je onmacht, over 't vervloekt gezichtsbedrog van straks. Kwaadaardig smeed je de klompjes naar 't strand, stapte in rechte lijnen. Van den zeebodem zag je niks. Het geloop en gewroet had 't slijk opgedwarreld dat bleek-bruin in dampingen sloop. Als je je voet stiet, schrikte je. Als een sterkere slijk-schudding builde, bukte je en zochten je handen in de slap-klevende manchetten. Wat leek 't

simpel en makkelijk 'n kindje in 'n beperkte ruimte, waar je loòpen kon, waar elke voetstap 'r mogelijk raakte, waar je niet mistasten kòn, te zoeken en hoe sarde dat gladde, egale watervlak met z'n satansch wolkengewar, z'n limpiede zilvergevloei, z'n kuiltjes en rillingen van zonnegoud.

‘Ze zel na zee zijn afgedreve,’ zei de kok. Hij begon 't op te geven. Rillerig trokken z'n kaken, z'n lippen zagen blauw. Zóó van 't fornuis was-ie weggelopen.

‘We mòtte 'r hebbe,’ zei Baams stug.

Nòg eens, nu in gelid, zóo dat de voeten geen ruimte lieten, schoven we op, ik in het midden. Al moest 't uren duren - we zouden 'r vinden. Terwijl ging 't gepraat.

‘Toch niks meer an te doen,’ geeuwde de kok: ‘k voel me gewoon misselijk van de kou....

‘Kou! 't Water is zomersch lekker,’ spotte de aardappelboer: ‘dan krijg-ie meteen schoone poote’.

‘k Sting goddoome voor de gloeiende oven - die belabberde schooier om z'n zussie en broertje alleen te laten - en die stomme kwaje aap van 'n Gijs om eerst na z'n moeder te loope! - je ken kindere nog niet dàt vertrouwe’...

‘Zeg dat wel,’ zei Baams.

Naast mekaar, van 't land naar de zee tot we 't water aan de kin hadden en weer van de zee naar 't land, evenwijdig met de pier, wandelden we voort. Het had zeker tien minuten geduurd. De lucht betrok sterker. De dag die zoo klaar en luchtig begonnen was, vaalde in scheemring. 'n Bui die voorbij-gromde - de meeuwen violet van bestuiving in 't zwakjes doorfilterd wolkengedrijf, bleven in zoeking boven de hoofden. Moedlooser en nu ook rillerig, stapte 'k tusschen de mannen, twijfelend of we 'r zouden ophalen.

Toen, in eens, kalm-weg, zei de kok: 'k Hei-d'r' Snel grepen z'n handen in 't water en tegen 't doordrenkt wit van z'n buis, lei-ie Agnietje.

Als 'n kleine lijkstoet trokken we uit 't water. De zon nog even doorstralend, bescheen den vlug-stappenden kok, 't druipnatte haar van 't meisje, de open grijze oogen, die naar den hemel starden alsof ze nog léefden. De menschen aan 't strand weken terug, trokken de kinderen weg. Wij haastig van doen, hopen 't kind bij te maken, rolden 'n badkoets 't water in, om buiten 't gedrang te staan. Ruw rukten de onervaren mannenhanden de kleertjes van 't lijf en op den bodem der koets, in 't schemerduister, poogden we 't leven op te

wekken. Ik had de leiding, omdat er niemand was die 't wist. En ik wist 't maar half. Een van de badgasten fietste naar 'n dokter. Die woonde 'n uur ver. Zoolang kon je niet wachten. De kok ging in 't hotel brandewijn halen, Albert rende naar huis om veeren en borstels. Terwijl hadden we 't mooglijke gedaan 't ingeslikte water te doen weglopen. Op de knieën liggend bij 't naakte lijkje deeën we al de povere dingen die 'n dokter gewoon is. Met onze levende vingers trokken we 't omgekruld tongetje uit den mond, zwachtelden het over de onderlip. De witte schoudertjes, leien op 'n verpropte jas - de armpjes bewogen op en neer, op en neer. Door de open deur der badkoets bruinde het licht op 't gezichtje. De magere polsjes kilden in mijn handen, de oogen, wijd-open, geheel rustig, staarden me aan, telkens als 'k diep-ademend boog.

Op 't oogenblik dat 'k dit schrijf, herzienend in d'ouwe herinnering de koets met 'r matten ruitjes, de bank, 't doorloopen spiegeltje, 't mager kindje, beweegloos op den houten vloer, wordt m'n eigen dochttertje naar bed gelegd. Boven m'n hoofd, op 't zeil van de slaapkamer, klotsen 'r klein-onzekere voetjes. M'n

pen gaat sneller op dat prachtig geluid. In die dagen - 'k zei 't vroeger - had 'k nog geen kind, kon dus nog weinig van 't leven begrijpen - al deed 'k wijs en al loog 'k 'r driest op los. Wij auteurs, denk 'k nu, wel wetend me niet te vergissen, hebben zoo weinig recht anderen wat te zeggen, als we dat missen, 't nieuwe leven naast ons, 't bloeiend leven dat onzen wildheden een maat oplegt en onze wijsheid redelijk toomt. Tóén, in dien waarlijk leegen tijd, deed 'k bij 't lijkje misschien mechanische dingen, hielp beter dan 'k 't nu zou kunnen. Lang, zonder gevoel van vermoeidheid bewoog 'k de armpjes - zònder vochtige oogen.

Wat is 't vreemd als je 'r an denkt. Hoe heb je 't verstandig en omzichtig kunnen doen. Hoe heb je 't bijna anderhalf uur kùnnen vòlhouden - onaangedaan - enkel met den hardnekkigen wil om twee lippen te zien trillen, twee oogen uit de sturing te rukken.... Ja, wèl gaf 't 'n hevigen indruk, wel striemde 't je, wel greep het lugubere je in al z'n besluipingen, wel bekleemde de angst je hart - de angst om dat plots-verdwenene - de angst om de stalen weerlichts-flikkeringen die de menschen naar huis joegen, je eenzaam deden blijven met 't schamper lijfje

en de ruw-goedige helpers - wel snee 't lichaampje z'n lijnen in je geheugen zóo dat je 't jaren en jaren herzag - maar 't innig-zoet meê-gevoel dat alleen 'n man met óók 'n kindje kan hebben, 't innerlijkst begrip van wat 'n vâder ontroert, had 'k niet. Dat kwam eerst in volle meewaring, toen 'k Rein Plas terugzag - dat weet 'k nù algeheel.

Ruim anderhalf uur - o, wat 'n oneindigheid! - zijn we bezig geweest. De kok en Baams borstelden de wit-gele voetjes - ik bewoog de magere, witte armpjes.

Soms zei 'k nerveus: 'Stil, ze beweegt!' - en dan luisterden we of 'n ademgeluidje wou zuchten.

Soms zei de kok: '... Meneer, ik geef 't op - ze is dood'...

Vinnig wekte ik 'm op. 't Duurde dikwijls uren en uren. Geduld was alles. Volhouden tot de dokter kwam.

Dan schuierde hij weer en mijn handen trokken en hieven de polsjes. Zwak geweerlicht, zonder dondergeraas, belichtte het kamertje, beplaste het kindje, de jukjes, de wimpers, de oogen, het buikje, de beentjes. Baams zei dan verschrikt: 'Hè!', liet het lijkevoetje los, tot de schemer opnieuw ons in schaduw

zette. Alle dingen die me bijgebleven waren paste 'k toe. We kietelden 't keeltje met 'n veer - we tilden Agnietje nog eens en nog eens met de voeten omhoog. We wisselden mekaar af... 'r kwam geen verandering in de pupillen - de oogleden zakten - de mond bleef stroef.

Om half twee kwam de dokter, 'n bevende stokoude man, die drank-lacherig zonder te lachen, ons opzij duwde.

‘Hoe lang ben je bezig geweest, meneer?’

Dat wist 'k niet. M'n horloge lei op de pier bij den emmer met visch.

‘Ruim zeven kwartier,’ zei Baams.

‘Zoo,’ knikkelde de dokter en met zwaar-trillende vingers, die 't koude lichaampje betrommelden, onderzocht-ie.

‘Ze is dood,’ zei-ie kalm; ‘niks an te doen’...

‘Hoe ziet u dat zoo gauw?’, zei 'k obstinaat, ‘laat ons nòg eens probeeren.’

Hij, glimlacherig, bevend, trillend alsof-ie 'n aanval van delirium had gehad, schudde 't parse ouwe hoofd met de krullige witte haren.

‘Dáár kan je 't an zien,’ sprak-ie goedig-vergenoegd, den ontspanden a n u s toonend: ‘ze is dood. - Van wie is ze?’

‘Van Rein Plas,’ zei de kok; ‘t is bedonderd’.

‘Of 't bedonderd is!’, zei Baams.

Met z'n vieren keken we nog even naar 't bizarbleek lijkje in de badkoets.

Toen haalde 'k den emmer met visch en m'n horloge op, ging m'n vrouw zoeken, die naar vrouw Plas was gegaan.

Vierde episode.

In de slaapkamer van 't boven-villaatje trok 'k vlug andre kleeren aan. Het was 'n karwei om 't natte, plakkende zoodje kwijt te raken. Stug den handdoek schuierend tot de verkleumde huid rood werd, bleef je soezelig tobben, behield je de visie van 't verdronken meisje. In de voorkamer wachtte de koffietafel. De koffie borrelde, schokte in den pot - heele klitten vliegen gulzigden van vetvlekjes op 't tafelkleed, bezogen den suikerpot. Nou 't onweertje naar 't land was gedreven, stoof de zon weer door de tullen gordijnen, geleek de kamer zoo knus-huislijk alsof 'r niets was gebeurd. Al door tobkend, kregelig wikkend en wegend, me-zelf pijnlijke verwijten doend over de stòmheid van de vergissing, 't laks kijken, 't áarzelen bij 't lijk van den zeeman, kleeedde 'k me aan, bekeek m'n

bedorven portefeuille, de door 't zeewater verpapte papieren, de uitgelopen inktletters - doorvingerde de slijm-weeke portemonnaie met 'n muntbiljet zoo doordrenkt als vloeipapier en schrikte heftig-òp toen een der duiven dicht langs m'n voeten over 't zeil trippelde.

'Ruk uit!', schreeuwde 'k ruw, bijna met in schrikhuivering opstaande haren. 't Diertje wiebelde rustig naar m'n druipende bottines. Toen mal-kwaadaardig sloeg 'k 't weg met den handdoek, dat 't wildvladderend vloog. Zoo onzinnig doe je bij buien.

Aan 't heerehuis naast den stal schelde ik aan. Ramen en deur zagen er verwaarloosd, door de zon geblakerd uit. In 't voortuintje groeide onkruid in de paden. Een poes, lui en lekker, lei op 'n kozijn, waarvan de regendamp rookte. Niemand dee open. Omlopend langs de verweerde rastering, vond 'k de achterdeur van den stal. In 't hok er achter speelden een jongetje en een meisje met schelpen. Stemmenrumoer wees den weg. Den langen, smallen stal doorstappend, kwam 'k in 'n donkere ruimte, waar 'n bed op keisteenen stond, waar de vrouwen met vrouw Plas bezig waren. Ze lei in 't bed, het zwart haar slordig verwoeld op 't kussen, de vuisten gebald, de oogen wild-starend geopend.

‘Is 't kind bijgekomen?’ vroeg mijn vrouw, die 'n zuigeling van 'n maand of acht suste.

‘Nee,’ zei 'k bot.

‘Mon Dieu, mon Dieu, la pauvre femme!’ -, huilde een fransche dame, die in 't dorp logeerde en mee had geholpen om vrouw Plas naar huis te brengen. 't Was geen makkelijk werk geweest. Zóó als ze me in 't water zag, om naar 'r dochtertje te zoeken, was vrouw Plas in mekaar gezakt. De schok van 't blanke, gladde water, zonder iets van 't kind en 't getast van den vreemden man naar de klompjes, hadden 'r 'n toeval bezorgd. Half gesteund, half gesleept, was ze naar den stal gebracht. Al 'n paar maal was ze bijgekomen, had 't kind geroepen en bij de herinnering aan 't enkel glad-blanke water was ze opnieuw in epileptisch gebaren bewusteloost.

‘Qu'est ce que le médecin a dit?’ vroeg nog eens de fransche dame in de snuffjes van 'r geparfumeerd zakdoekje.

‘Rien! Rien!’, zei 'k ongeduldig.

Wat had je an slap nagebazel bij dat ellendig bed? O, wèl ellendig! Dubbel ellendig! Eens, véél vroeger, in 'n kleine plaats, had 'k ook 'n jonge vrouw, die aan epileptische toevallen leed, geholpen.

Dat waren jònggetrouwden, 'n smid en z'n vrouw van twintig, een-en-twintig. Ze woonden naast ons. En natuurlijk maakte je kennis, omdat iemand, die in stilte te schrijven heeft, allicht de gemoedelijke kennismaking zoekt van den man, die 'm met z'n hamer en aambeeld beletten kan te werken. Hij, jong, krachtig, opgewekt in z'n jeugdig zaakje, - zij 'n frissche, lachende blondine. Er was op die plaats geen dokter, ik had 'n huis-apotheek. Op 'n avond schelde-die aan, vroeg of 'k 'ns even naar z'n vrouw wou komen kijken, dat-ie nou heelemaal geen raad wist, dat ze 't zóó nog nooit had gehad. Buur-vriendelijk meegaand, liep ik 't smederijtje door, kwam in de zindelijke, prettige winkelkamer, waar 't bed stond. Daar zag 'k 't eerst de rampzaligheid van diè ziekte bij 'n jonge vrouw - twée maanden getrouwd. Daar voelde 'k weer den wrok, den haat tegen ouders, die zülke kinderen laten trouwen, tegen een misdadige wetgeving, die huwelijken tolereert, waarvan de gruwel niet te voorzien is als 'r kinderen komen en 't leed door òns brave auteurs niet te beschrijven als ze kinderloos blijven. Drie-, viermaal na dien avond heb 'k den jongen man geholpen als ze gevallen was en uren onmachtig bleef. Toen 't smidszaakje niet renderde, hij met moeite z'n schulden

betaalde om in de stad 'n plaats als knecht te zoeken - trokken ze uit m'n buurt - hij, blij, vergenoegd, jeugd-krachtig, omdat je, zooals-ie opgewekt zei, nooit je kop had te laten hangen, as je wijf 'n jong wachtte. 'k Heb ze niet meer teruggezien - 't kind zal geboren zijn.

Down, belabberd na 't lange zoeken en wachten in 't water zag 'k zoo'n geval - gelijk medici 't noemen - voor de twééde maal. Daar stond je met 'n krop in je keel, in de zorg der bedenkingen hóé je de moeder zou voorbereiden dat 't meisje verdrónken was - en daar lag 'n bijna onbeweeglijke zwaar tanden-knersende vrouw, op wie je geen vat had, waar je praten en je zwijgen en je kijken domp tegen botste.

'n Schrijver moet zich met z'n gedachten en z'n geredeneer zooveel mogelijk buiten schot houden, als hij episodes verhaalt. Het is leelijk en waarlijk onaesthetisch je levende personen te verdrinken in een subjectieve saus. Vandaag geef 'k geen verhaal, geen ding-van-letteren, leef 'k in ouwe herinneringen - vandaag zou 'k 'r op z'n domst en platst, op los kunnen wauwelen - vandaag zou 'k 't met liefde en plompe ongemanierdheid ieder in z'n ooren willen

foeteren, dat 'n huwelijk zònder toestemming van 'n wakker geneesheer, 'n ontheiliging, 'n schande, 'n gemééne daad is. Waarom wèl stadhuis en kerk - waarom nièt de meest ménschelijke maatregel? Ja, 't is minderwaardig dat 'n auteur buiten de grensjes van kunst z'n bedilligen mond tot 'n preek zet - maar waarlijk ook wij hebben eenige verantwoording tegenover onwetenden, onnadenkenden èn komende generaties - waarlijk, de lieve schetsenpen baggert in ongebondenheden en betoogende uitwassen, waar ze 'r stuitend, ònbemind realisme ver-theetafelt....

De française was heengegaan. 'r Viel niks voor 'r te doen. Ze liet 'r prikkelend parfum in den stal. Met z'n tweeën trachtten we te helpen, met z'n tweeën keken we rond. De handen der vrouw in 'n kom water bekoelend, had je 't triestig gezicht van de woning waar de menschen leefden. In de vage verwachting, dat ze 't heerehuis, de kostelijke gave die ze tot hun dood gràtis mochten bewonen, eens zouden meubileeren, om aan badgasten te verhuren, waren ze in den stal blijven huizen. Rein Plas had den boel zoo handig mogelijk vertimmerd. Het koetshuis had-ie door 'n schot in tweeën gedeeld. Vóór sliepen

ze, achter was de huiskamer. In den stal, waar de ruiven waren gebleven, stond het keukengerei en de kachel. Een houten vloer was 'r nergens. 't Koopen van balken en planken was 'm zeker te kostbaar geweest. In 't groote bed lei hij met z'n vrouw en de zuigeling - op den lagen, donkeren hooizolder sliepen de vier kinderen. Er was een ouwe petroleumlamp, een tafel, vier stoelen, - anders niets. Nee, anders was er beslist niets - 'k zie 't vóór me - zonder gearzel - de lage pijpenla - de balken, knoestig en zwaar - de stalraampjes - de ruiven. Waar het bed op de keien vierkantte, norschten zware staldeuren door 'n boom gesloten. Alle reten en kieren waren opgevuld met lappen en kranten. Het daglicht druilde er binnen, zwak het geschemer doorbleekend, nauwlijks de donkerste hoeken betastend.

‘Wat 'n woning voor mènschen,’ zeiden we tot mekaar, de spinwebben bij de binten en raampjes oplettend. En we veroorloofden ons eenig kwaad te spreken van de liefdadigheid, de dierbare mildheid van 'n meester, die jàren lange diensten zoo passend beloonde.

Een oogenblik kwam de vrouw in 't bed bij. 'r Met bloed beloopten oogen, bijna zonder oogwit, doolden

zinneloos naar de hooizoldertrap, 'r handen beknepen 't water in de kom. Moeilijk opstuttend, dee ze moeite 'r gedachten terug te vinden. Met 'r eene natte hand streek ze 't zwart-slierend haar van 'r voorhoofd, keek me wezenloos-lacherig aan.

‘Ja, ja,’ mumde ze, dwaas van lippentrek, als bij plezierige herinnering: ‘ja, ja - as 'k me nou nie verbeeldde - datte - datte - Nee, neem de kan maar weg - want-è - want-è...’ Meer wist ze niet. De bruine werkvingers, eeltig, gespannen van knokelgeleding wreven over 't laken - de heet-bloedige oogen besuften de wolpluisjes der deken.

Toen zei m'n vrouw, die 't kind met 'n fopspeen suste en moeilijk van huil-bedwang 'n waggelende troosting zocht: ‘... Je mot maar denke dat je nog vièr kindere heb, dat je voor vier kindere’...

Hemel, wat klonken die wóórden en wóórden, trouw en goedig bedoeld, als gepraat in de verte. Als je wáárchtig troosten wil, vind je geen klank, tast je naar 'n hand, zie je mekaar door vochtige oogen - als je 'r buiten staat, probeer je 't met nutteloos gehakkel.

Zwakjes zat vrouw Plas te glimlachen.

‘We zullen je man telegrapheeren,’ praatte ik, 'r

natte hand nemend: 'we hebben gedaan wat we konden' ...

'Ja, ja,' zei ze hysterisch-lodderig: 'enne watte - enne hoe is 't nou?'

'Laat 'r met rust,' wenkte 'k: 'ze begrijpt toch geen woord' ...

Bot plonste vrouw Plas in 't kussen, 'r oogen sloten zich, 'r handen ontslapten.

'Gelukkig - ze gaat slapen,' zei m'n vrouw: 'k heb geen moed 't 'r te zeggen...'

Met steunden we beiden in schrik achteruit.

De vrouw in 't bed, plots bezeten door 'n herinnering aan 't onbewogen water, schilde overeind. Woest sloeg ze de haren van 'r gezicht, heftig duwde ze de vuisten in 'r oogen. Dierlijk gillend, kermend in gruwelijke foltering, krijschte ze 'r angsten...

'O, o, o - as ze 't maar uit 't water gehaald hèbbe! - As ze 't maar hèbbe, maar hèbbe, maar hèbbe! - Die heer sting d'r bij - die heer is d'r bij gespronge! 'k Heb toch maar één meissie, één meissie!'

'r Gurglend gekrijsch leek de ruitjes te betrillen. Wij zaten spraakloos. Na 'r zinlijk geglimlach, 'r onwezenlijk handen-getast, hamerde dat snijdend gebrul in je hersens, voelde je je eigen bleekheid. Uit de rommel-keuken

kwamen Gijsje en Dirk, twee morsige jongetjes, aangelopen en keken met angst-opene oogen naar moeder op 't bed. De haan, buiten in den loop achter 't huis, gehitst door 't vreemd menshegeluid, sloeg z'n waarschuw-kakeling door de kierende deur. Nog zeiden we niets. Toen, als 'n furie, opgezwiept door wat ze in 'r koortshersenen zag, smeed ze dekens en lakens weg, wou 't bed uit. 'k Greep 'r pols. Ze worstelde zich los. Voor de deur geposteerd, duwden we 'r terug. Ze was zinneloos. Op 'r bloote voeten kon ze niet naar buiten - en buiten was ze niet noodig.

‘As je kalm hier blijft’ ..., bazelden we.

‘Ik mot me kind - ik mot me meissie - ik mot me Nietje,’ gierde ze, 'r haar dwaas-wild opknottend.

‘Ze komt strakkies,’ logen we, 'r nog eens terugduwend.

‘Jij liegt 't! Jij liegt 't! Jullie hebbe 'r late verzuipe, jullie vuilike!’ -, raasde ze.

‘Wat helpt 't om je nog meer overstuur te make,’ hakkelden we in 't deurgat. Als 'n dreigend beest met klauwende handen stond ze voor ons, den mond verwrongen, de oogen groen-lichtend. Het jak om 'r beenigen nek flarde open, 't haar teruggetuimeld uit den slappen wrong, spoot om 'r jukken.

‘Laat je me door, vuilik!’ -, gilde ze rasperig.

‘Nee,’ spraken we dringend: ‘strakkies wordt ze hier gebracht. Toe, wor nou kalm - toe....’

Ze luisterde niet meer. Terug-stortend naar de staldeuren aan de voorzij, wrikte ze den boom los, die zwaar-smakkend op de steenen viel. Maar gelijk was 'r felste kracht gebroken. Aanglijdend langs het hout, zakte ze ineen, 't hoofd op de steenen, de armen in toeval verstijfd, de oogen glazerig alsof ze stierf. Het was afschuwelijk. M'n vrouw huilde, de kinderen blerden en schreeuwden, 't loddrig gekreun der vrouw klonk als benauwend gerochel. Rukkend poogde 'k 'r op te tillen. Ze was te zwaar, te inert. Hijgend sleurden we 'r onder de oksels naar den bedrand, dringend en rukkend tot ze weer l g. En terwijl ze ronkerig, diep snurkend bleef adem-slurpen, kwam voor een der stalraampjes 't gezicht van Baams, den aardappelboer, Z'n stem steeg als uit 'n kelder, toen-ie riep:

‘....Meneer, daar binne we met 'r!’

Gijs, 't jongske van vier, wees den weg door 't heerehuis. In den stal kon 't lijkje niet gelegd worden. Als de moeder weer bij kwam, zou 't te hartverscheurend zijn. Eerst door 'n paar holle resoneerende

kamers, stapten we in 'n leege stoffige gang. De grendels knarsten, de deur van het voorhuis ging open.

De kok hield 't pakje in z'n armen.

‘Waar zalle we d'r gedooime legge?’ -, vroeg-ie: ‘is d'r geen bed?’

‘Nee,’ zei 'k: ‘t huis is ongemeubeld’.

‘Ja, waar dan? Waar dan?’ -, zon Baams.

De deur plonste op 't leege huis. Met z'n drieën zochten we de kamers af. Boven was 'n bedstee, maar daar scheen de zon den heelen dag. Benee leek 't 't best.

Voorloopig op den grond in 'n hoek, kwam 't pakje te liggen, gewikkeld in 'n laken van 't hotel. Vaag hobbelde de vorm van het hoofdje omhoog. Besluiteloos keken we toe. We wisten met onze stevige lichamen geen raad bij dat hulploos, onbewogen wit. Op de teenen sluipend, 't geraas van m'n zondagsche bottines verwenschend, liepen we heen. De kat die bij de deuropening loerde, met lichtende oogen naar't lakenheuveltje keek, kreeg 'n trap, rende klagend voort. De tweede keer dat 'n dier 't moest ontgelden.

‘Je heit hier nie van-noodig beroerling!’ , vloekte de kok.

Uit den stal haalden we twee stoelen en nog eens 't lichaampje aanvattend, 't niet meegevend, inzakkend lijfje, tilden we 't omhoog. Zoo had het den schijn

van 'n bedje. En m'n vrouw, sentimenteel van doen - 'k zeg sentimenteel, omdat we zoo mislijk-bevreesd zijn voor lief-gewone beweginkjes, lei wat bloemen uit den moestuin bij den vorm van het hoofdje. Niemand had den lust het gezichtje te zien.

Ja, dien heelen dag, zijn wij toen kinderlooze menschen, vader en moeder in 't armeluis-huisje geweest. De moeder kwam niet bij uit 'r loom geslaap. Soms keek ze verdwaasd naar ons doen, mallooterig lachend, met zoekende, wriemlende handen en brabbelde wat, tot ze vermoeid keelkroppig snurkte. De française die zich verveelde liep ook nog eens aan. Met m'n vrouw samen, maakte ze fleschjes klaar voor de zuigeling. 't Kind bij zich houden dee ze niet. Dat scheen 'r wat vies en onooglijk. Met 'n zakdoek bette ze vrouw Plas met eau-de-cologne, schudde 'r gefaneerd hoofdje, zei dat e n F r a n c e zulke woningen niet bestonden. Blij was je als ze weer weg was, blij als de kindren schrokkig zaten te schranzen van hompen brood met kaas en kommen koffie. Tegen vijf uur kwam Kris, de rakker die op de kindren zou hebben gepast, thuis.

‘Mooi heb jij op je zusje gelet, kwajongen!’ -, snauwde ik.

Hij bleef stompzinnig kijken naar 't brood op tafel.

‘Je zussie Agnietje is verdronken.’

‘Ken ik 't hellepe!’, gromde-die, me valsch ankijskend.

‘Ja, je zussie is dóód,’ zei m'n vrouw.

't Ouwe, gluuprig-slechte gezicht van den jongen bewoog niet.

‘Ze leit hiernaast,’ zei ik weer.

‘Ken ik 't hellepe,’ antwoordde-die stug-onverschillig.

Om zes uur kregen ze allemaal warm eten. Bravig hadden we koteletten en aardappelen en groenten van 't hotel laten komen. In 't keukentje dee 't pijnlijk aan - die witte servetten - de hotelschotels, borden en vorken. Maar de kindren, Kris, Gijs en Dirk, voelden niets van de vreemdigheid - die vraten met groote brokken en bekloven de beendren en likten de borden af, babblend en druk om dàt feest, dàt èchte vleesch, dat eten tot-je-niet-meer-kon. Telkens moest je ze sussen voor moeder en 't dooie zusje.

Tegen schemer gingen we naar huis. De koffie was koud geworden. In de slaapkamer lag de herrie der natte kleeren. Dien avond zaten we te berekenen hoe laat Rein Plas mòrgen zou aankomen. 't Telegram: ‘Keer dadelijk terug. Uw dochtertje is hoogst ernstig ziek’, moest-ie tegen vier uur ontvangen hebben.

Vijfde episode.

'n Buurvrouw zou 'n oogje op de kindren houen, 'n stevig wijf dat voor families droge en natte wasschen waarnam. Die d'r man, vroeger 'n kerel as 'n boom, die voor niks uit den weg ging, lee nou thuis met waterbeenen. Zij, onze taak overnemend voor den nàcht, liep huilerig 't gebeurde en d'r eigen beroerdigheid te beklagen. - 'Jessis, jessis-nog-an-toe', zei ze, telkens 'r beenige hand langs 'r nattig-werkenden neus zwiepend en begaan zucht-snuffelend; 'jessis wat 'n verschrikking voor de mensche. Je zou God danke daje 't zonder kindere mot stelle. Daar denkt zoo'n worm-van-'n-meissie nie bij na as 't doet wat 't nie doen mag. Enne de ouwers zitte voor de lammenadigheid! Ga jij nou maar op je gemak na huis - ik blijf toch tot 'n uur of vier, vijf an me wasch bezig en af en toe

zel 'k wel is over 't schuttinkie kijke. As 'k slaap leg 'k nòg wakker voor me man, die geen rust in z'n bed heit. Ja, dat zou je nie geloove - 'k hei in geen maande geslape. Zóo leg-ie, zóo mot hij d'r uit. En as je 'm nie hellept loopt-ie in zeven sloote gelijk - dan valt-ie over 'n plooi van 't kleed, over 'n stoof en dan vloekt-ie me uit op de koop toe. Ga nou maar - ik zal 't zaakie wel reddere.' Weer glibberde 'r rauw-rossig, doorkookt handvel langs den neus, en 'r oogen bleven in klappende knippring, terwijl ze ons aan de deur nawonk.

Het was 'n druilige, wolkentroebele avond. Een paar maal had 'n regenbui ons in de warme kamer gejaagd, waar vliegen en muggen de lamp omzwermden. Op het tafelzeil tobde een uiltje, schichtig de gebrande vleugelen klepprend en als je 'm in meelij had doodgedrukt, smakte 'n oogenblik later 'n vlinder neer, de koloogjens onbeweeglijk, de vlerkjes in siddrende stuiping. Dan bleekte de maan weer, schuchtere glansjes door wolke-rand spinnend. Buiten, op 't balkon, bij 't langzamer gekluk in 'n goot en den eenzamer tik van na-vallende spetten, zag je de mane-vervloeiing op 't glimmend-vochtige zink en de grauw-looden kaatsing,

als 'n lustlooze scheur, in 't zeewater. Vaag kroop het donker skelet der pier naar het donker van den nacht. Een enkel belicht venster blies rossigen damp en in 't dak der boerderij naast het hotel roodde de vlam van 'n tuimelraam. Vreemde, drukkende melankolie groeide uit de nacht-zwijgenis. We moesten er uit, even lucht happen, even rond-stappen vóór we in de beslotenheid der kleine slaapkamer den wreedten dag begroeven. De torenklok sloeg tien dommlige slagen, 'n paar honden blaften.

Weer piepte het ijzeren deurtje, 't deurtje van den voortuin bij Plas. Achter den stal om liepen we het grint-gangetje, langzaam toestappend om het geluid te dempen. In het huis naastan wrokte 't zandrig geschuur van een boender die linnengoed stug-van-slag bewreef. De buurvrouw was aan het werk. 'r Bukkende, stotende schaduw zwaluwde in de licht-wijding der achterplaats tegen de builing van struiken en heesters. Voorzichtig openden we de achterdeur, zagen in het verre geschemer de kwijning der neergedraaide lamp. Vrouw Plas sliep. In rustige regelmaat klonk 'r ademgeluid. Toen, triestig van verlangen, gegrepen door de stilte van 't groote huis, tastten we nog eens de holle gang

door naar de kamer waar 't lijkje op de stoelen rustte. De maan scheen scherper van licht, sneed in zonnelyn het venster op den grond. Als 'n bleek veld met harde, zwarte voren, rekte het zich tot bij het laken, het hoofdgedeelte in levende witheid omrondend, de boterbloempjes en gouden-regen verweeldigend in glans. Even treurde het vertrek in lompig geschaduw. Een wolk-kluit schoof voor de maan. Het witte pakje vernevelde, de stoelpooten krompen heen. Dan, als in grijs geaarzel, bleekten de ruiten weer op den vloer, spitsen van hoek, zwarter van sponne-gerek - hernam het laken zijn licht. De bloempjes, de stengels, het groen, de blaadjes zwommen in dag-fleur, nauwelijks het linnen bezwarend. Het was een teeder spel van wit en zilverwit en bloeme-geschuim. Het was om lang en zwijgend naar te kijken. De poes schrikte ons op. Die was weër door den deurkier gekomen. 'r Rug schurkend tegen een der stoelpooten, fluweelde ze naar 't licht op den vloer, zat daar in knorrende spinning. Eerst groenden 'r oogen op ons toe, dan tuurde ze mee naar den hoek, naar het vormeloos pakje, het maanwit, de bloemen. En omdat ze geen kwaad dee, lieten we haar zoo tot we zelf heengingen. Ja, dat was een der niet-te-vergetene, altijd bijgebleven impressies - de

leege kamer met z'n bloemenbehang - de twee stoelen - het lijkje in 't laken - het manelichtraam - de poes, zwart en wit, met 'n zwarten rug, witte snuit, witte snorharen, groene oogen....

‘Wij zijn 't!’ -, riepen we, toen de buurvrouw angstig over de schutting keek.

‘Wel jessis, me hart staat 'r van stil!’ -, zei ze nog na-happend: ‘k docht dat ze op was gestaan....’

‘Nee, ze slaapt’.

‘Kom u d'r effen in? 'k Hei versche koffie’.

Nou dat wilden we wel. Over de schutting lokte 't hel-verlicht kamertje met z'n glansmeubeltjes en pullen-geblink. Zij wipte de klink, sloeg met 'r handen 't zweet van 'r gezicht.

‘As u maar nie rondkijkt - 'k bin an de wasch in de keuken - dāt is me man’.

In de bedstee zat-ie, verlegen-van-lach, 'n reepje besuikerde boterham in de hand, 'n nog jonge vent, kamer-bleek en met rooiige baardstoppels.

‘Hoe ken je nou nog mensche binnenlate,’ gromdedie goedig.

‘Dat is de heer die 't kind van Plas uit 't water

gehaald heit.' Ze zei 't rond-weg als 'n loftuiting en 't dee je hinderlijk aan.

'Zoo, zoo,' zei de man en z'n hand met 't reepje brood zakte naar 't bord: 'nou dat staat je mooi...'

'Gekleed en al,' sprak de waschvrouw: 'ja, je hoeft 'r geen gezichten om te trekken - d'r zijne d'r 'n heele boel die 't je nie nadoen, die bang zijn d'r spullen te bederven.'

'Nou! Nou!' -, suste 'k: 'hou je mond maar. De historie is beroerd genoeg'.

'Dat is ze - dat is ze,' redeneerde de man in 't bed: 'maar je heit 'r alle plezier van. Beter dood 'r uit as dood 'r in. Ik heb is na 'n meissie gedoke, wel drie, vier maal zonder vat te krijge - je stikte haast in de modder - maar niemedal hoor - noòit boven gekomme - leit 'r nog. Ja, dat ken je met de strooming hebbe as-die averechts is'.

'Eet nou maar door,' spoorde 'k aan: 'je koffie wordt koud'.

'Nee, nee 'k zel nog wel wachte,' zei-die in dezelfde verlegenheid van grooten man die hulpeloos boterhammen met suiker krijgt.

'Dirrek, je zel nou ete,' begon de vrouw snauwerig: 'toon nou geen kop. Anders bezuur je 't venacht en strakkies hei-'k geen tijd om je te verbedde.'

Met kleine hapjes, grinnekerig, diep naar 't bord gebogen om zich 'n houding te geven, at-ie van de reepjes die-die in de koffiekom doopte.

Zij, even neer-breedend bij ons aan 't tafeltje, 'n kom in de rauwe werkhanden met de bleek-bultige vingertoppen, zuchtte van 't lekkere zitje: 'Ja 'k mot tegen 'm te keer gaan, meneer, want 'k sta voor 'n bèrg waschgoed van 't hotel èn van de burgemeester èn van u en van tièn andere. As 'k legge ga, zoo bezweet en nat as 'n vadoek, dan hei-'k geen lust meer om de krummels van z'n boterhamme - Jessis, Dirrek as je nie sòpt motte we 't bezure! -, om de krummels van z'n boterhamme uit 't bed te hale en dan woelt-ie as 'n gek en schiet 'k 'r me twee uur heelemaal bij in...'

Van 't helder kamertje keken we naar de robuste vrouw, die in de zomermaanden als 'n beest werkte om van de wasch der badgasten 'n winterbestaantje te sparen. 's Winters verdiende hij niks, zij niks. Ze blies met 'r sterken mond in de koffie, slobberde diep-halend. 'r Haar beplakte de slapen, 'r wimpers waren nat, 't zweet van 'r jukken riggelde lang 'r vleezigen nek.

'Is-die làng ziek?' -, vroegen we.

Ja, 'n hééle poos. De twee laatste jare was-ie van z'n stoel na z'n bed en van z'n bed na z'n stoel ge-

krope. Soms klaarde-die op, strompelde-die na 't tuintje, waar-ie de mussche in 't zonnetje te verschrikke zat. Maar doorgaans viel-ie in met 'n smak, was 'r akeliger an toe as dat-ie zich kòestum hield. Met je permissie d'r vingers bleve in z'n beene staan. De dokter zee niks en daar had-ie gelijk in. D'r viel niks te zegge. God alleen wist 't en wat diè wist, daar most je je buiten houe. D'r ware wel erger dinge op de wereld, dinge waarbij je van pijn verkromp. En pijn had-ie nie. 's Zondags had ze d'r lekkerste daggie, al lee ze overhoop met de domenee, want de domenee die wou je zièn in de kerk en daar had ze niks tegen. 's Winters verzuimde ze geen dienst, nee zoo werchtig as ze hier zat nie. Maar 's zomers! Reken is an - ze sting d'r alléén voor - de doerakke en slobbers van meide liete je in de steek as ze 't 'n paar dage geprobeerd hadde - die woue wassche, stampe en borstele met 'n droog hemd an d'r lijf - asof dat ging. Driemaal in veertien dage hadde ze d'r late stikke. Reken is an, wat 'n goed allemaal! 't Hotel kon nie wachte en de burgemeester kon nie wachte. Dat had geen pas. En as je dan de heele zaterdagnacht gewerkt had, de hééle hoor, wel tot negen uur 's morges, as je dan je zellef verschoond

en gewasschen had, dan was je wee van plezier, dan dee je de blinde voor 't raam en de alkoofdeure dicht en dan lee je met je man in 't donker, de heele Zondag deur tot ze de lantaarns ginge ansteke. Ja, dat gunde 'r Dirrek. Dan verroerde-die zich nie in bed en hield-ie z'n water op - dat most ze tot z'n éér zegge - dat mocht-ie hoore ook - dan liet-ie 'r broeie volle tien ure en dan had ze nòg wel kenne slape. Wie d'r belde liete ze belle. Geen kip kreeg gehoor. Daar had de dominee de smoor over in. Kerk verzuime was de Heer verzuime zee-die aldeur. Zij wou wel is wete, wat de Heer d'r van docht as je je beurs werkte elke nacht tot vier, vijf uur en weer van 's morges acht an - en dan 's Zondags in 't pikkedonker achter de alkoofdeure je schaaï inhaalde?

Ze vertelde 't in één zwaai van levendigheid, zonder te greinend beklag. Wij, gebogen-luistrend, vermoeid van den eenen dag, aanhoorden 't. Elk oogenblik zat je zoo in meevoelen en onmacht 't doen van mènschen te besukkelen - je spaarboekje van verfoeilijke littéaire indrukken te volschrijven....

Toen begon ze als buurvrouw kwaad van vrouw Plas te spreken. 't Was 'n gosjammer wat 'r met 't dooie meissie gebeur was - je zou zoo'n schaaip

graag 'n lang leven gewenscht hebbe - maar nou 't 'r voor sting, nou d'r niks meer an te doen viel, wou zij wel wete dat 'r schuld bij vrouw Plas zat, ja schuld. Die verwaarloosde d'r boeltje - die haalde snijkoekies en snijkoekies, asof 't nie zònder snijkoekies kon. Zij had in geen jare 'n snijkoekie gezien, laat staan geroke. Enne de Plasse hadde 't nie veel beter as zij, al zatte ze náást 'n heerehuis. Nooit zag-ie de kindere is proper voor de dag komme. Enne luiers spoele as ze dee. As de gewasschen luiers van Plas naast 'r schuttinkie te droge hinge, dan zee ze an Dirrek: Dirrek, ik ga me zoodje verhangen - 't was haast te vies om 't te zegge - 't gróéne baksel zat 'r nog an. Nee, d'r ware betere huismoeders op 't dorp, die d'r kindere nie met kanjers van gate in d'r kouse liete loope - die as ze niks om hande hadde 'n breiwerkje opzette, die geen korste brood voor de vogels smete - met korste had je nie te smijte, as je de krummels most telle. Van 't meissie, van Agnietje, daar had ze nie zóóveul van gehouen - 't was naar om 't te denke, nou 't kind dood lee - voor je mond kon je geen slot legge as 't tot hièr zat.

‘Heeft ze nièt van 't meisje gehouen?’ -, vielen wij in de rede.

‘Nee, niemendal! Dàt was tellekes de ruzie. Hij was dol met 't kind - zij nie. Wat doe 'k met meissies, zanikte ze ellek oogebliek - meissies binne opvreetsters’...

‘Nou, nou! Dat zal ze wel niet zoo gemeend hebbe!’

‘Of ze 't gemeend heit! Nooit ging ze met 't meissie uit, altijd met de jonges. D'r is wel is moord en doodslag om geweest, as zij 't kind 'n klap gaf’...

‘Dat doe je wel meer,’ spraken we: ‘wij weten beter - wij hebben 'r om 't meisje hooren gillen en schreeuwen’...

‘Dat komt,’ zei de waschvrouw, zèker 'r hoofd schuddend: ‘dat komt omdat ze doodsangstig van Plas is, die nog zóo voor-ie vort ging gezeid heit om op 't meissie te passe. As-ie 't hoort breekt-ie 'r d'r nek. 't Is enkel angst bij d'r - ènkel angst’...

Opstaand steunde ze 't kussen in den rug van den zieken man.

‘Is 't zoo nie, Dirrek?’, vroeg ze.

‘Ja, me vrouw heit gelijk,’ zei hij, 'r 't bord met de koffiekom toereikend.

‘Heit ze 'r nie altijd nagescholden: “dier-van-'n-meid en dooie doodvreetster?”

“Dat heb 'k zellef gehoord,” bevestigde de man: as Plas 't te weten komt, as-ie z'n meissie zóo werom

vindt, zel 't spanne, mot 'r de veldwachter bij weze'...

Voorbij het in maanlicht straf-blikkerend raam, waarachter het kindje lag, keerden we huiswaarts.

's Morgens vroeg, na 'n korten nacht - 't was 'n eindlooze, zwaar-striemende regen geweest die de nachtstijle doorruchtte - kwam Kris de trap opstompelen met 'n emmer water.

'Je hoeft vandaag voor òns niks te doen,' zeiden we: 'je zussie is dood'.

Hij antwoordde niet, keek stompzinnig naar het plankje dat in den emmer dobberde.

'Heb je me niet verstaan?', zei 'k nijdig. 't Gemeene, gluuprig gezicht van den jongen met z'n groote kaken, 't lage, beenige voorhoofd en de barstige haarstoppels, dee je altijd onaangenamer spreken, scherper van toon zijn dan in je bedoelen lag.

'D'r mot toch water weze,' zei hij den emmer onbenullig bungelend.

'Vandaag niet! Je moest je schamen om je moeder alleen te laten. Je moeder is ziek - je zussie is dóód!', schreëuuden we bijna om 't 'm an z'n verstand te brengen.

'As me vâder dan thuis is,' antwoordde hij, de blanker oogleden neer op 't sproetenvel.

‘Je vader kàn niet thuis weze. D'r is geen tram binnen, kwajongen!’

‘Wellis! Vader is venacht om drie uur werom gekomme’...

‘Vannacht?’

De jongen knikte.

‘Lieg je niet?’

Weer knikte-die.

‘Kan je niet antwoorden?’

‘Hij is komme loope’...

‘Is je vader van nacht drie en half uur komen lóópen?’

‘As 'k 't nou zèg!’, zei de jongen dom-lodderig.

Daar keken we van op. 't Was niet te gelooven. Dan was-ie met den laatsten trein van Arnhem naar Amsterdam gespoord, dan was-ie in z'n angst voor 't kind gaan loopen en loopen, 'n afstand van drie, vier uur, dan was-ie in 'n stortregen thuisgekomen bij 'n vrouw die 'm niet antwoorden kon, bij 'n buurvrouw mogelijk nog op àchter de schutting, bij 'n roerloos lichaampje in 'n kamerhoek, zonder dat ièmand 'm kon voorbereiden.

‘Lieg je niet, Kris?’

‘Nee, meneer.’

‘Wat heeft je vader vannacht dan gedaan?’

‘In 't heerehuis bij 't pakkie naast de stoele gezete.’
‘En nou?’
‘Nou?’
‘Ja, wat doet-ie nou?’
‘Slape’...
‘Zet je emmer neer! Waár slaapt-ie?’
‘In 't heerehuis bij 't pakkie. Daar is-die in slaap gevalle’.
‘Op de grond?’
‘Jà, op de grond.’
‘Heb je 'm niet wakker gemaakt?’
‘Nee, de waschvrouw zee dat we 'm moste late slape.’
‘En je moeder?’
‘Moeder is gèk - die snijdt nog nie-eens 'n boterham.’
‘Heb je dan nog niet gegeten?’
‘Nee,’ zei-ie stomp.
Toen kreeg-ie brood.

Zesde episode.

Wij ontbeten en lazen de ochtendkrant.

De hoofdonderwijzer-correspondent, die 'n gratisabonnement had voor z'n zes, zeven berichtjes per jaar - as 'r 'n paard voor de stoomtram op hol was geraakt - as de anti-revolutionnair'n raadszetel op de katholieken hadden v e r ò v e r d - as op koninginne-verjaardag de plaatselijke Harmonie aan den burgemeester 'n serenade bracht - as de bliksem erreges in 'n boom was geslagen - as de vereeniging-tot-bevordering-van-het-vreemdelingenverkeer de vréemdelingen lokte met 'n tentoonstelling van bollen en bloempotten of met 'n vlieger-wedstrijd - as de zee 'n ònherkenbaar gedierte van honderden en honderden ponden had aangespoeld - as de wethouder-bakker overleden en in diens plaats 'n wethouder-kruidenier

was benoemd - de hoofdonderwijzer-correspondent, die me officieel als pers-collega was komen bezoeken, me 'n paar uur met z'n inzichten betreffend den politieken toestand van het land verzuurd had, me in vertrouwen verhaalde dat-ie liberaal was, liberaal naar den rooien kant, dat-ie dweept met Multatuli en 't Gebed van een onwetende in z'n droom kon reciteeren, dat-ie La Terre van Zola driemaal had gelezen en 'r aantekeningen bij geschreven, dat-ie niks most hebbe van de Nieuwe richting met 'r blauw-blauw en groen-groen en allemaal woorden, die niet bestónden, dat-ie 'n vijand was van Kollwijnsche spelling en aan den Raad 'n adres had gericht over 'n sloot achter de school, 'n adres zóó geestig - al zei-die 't zelf - dat de Raad had zitten schudden van 't lachen en de burgemeester had motten hameren en hameren om de discussie 'r over te openen - 'die sloot, Edelachtbaren, rièkt naar Boldoot' - was 't slot geweest - of 'k 't in de spiezen had: sloot, Boldoot - sloot, Boldoot - rijm in 't proza 't heel adres door - de hoofdonderwijzer-correspondent was al àctief geweest. Onder Gemengd allerlei stond 't:

‘Te Z... is gisterenmorgen het dochtertje van een der oppassendste ingezetenen spelenderwijs te water geraakt en verdronken. Het geval wekt algemeene deelneming.’

De redactie had zeker 't bericht ver-soberd. Als collega schreef, schrééf-ie...

We ontbeten, wandelden 't strand af. Nu Plas wist, dat 't meisje dood was, dee je beter je bezoek te verschuiven. 't Triest geval moest bezinken - 'm te vroeg storen voelde je als iets hinderlijks - hij, 'n man kapot van verdriet - jij, 'n welwillende vreemde-van-sigaren-en-fooitjes.

'r Was niemand op 't strand. De badstoelen klitten te zaam zonder gast - 't paard, dat de koetsjes in zee trok, knabbelde rustig van de hooiruif. Waar zitten ze allemaal, dacht je. Geen mensen, geen kindren - 'n verlaten strand met op 't water drijvende meeuwen. De roeibootjes leien beweegloos, de zon stoofde je rug, blakerde de helmen, begierde de wijde plas met 'r schetter-sproeiende glanzing. Gehurkt in 't heete zand, gekweld door nijdig-stekende vliegen, smoezlig van gevoel door 't ènkel wasschen van handen en hoofd tot de nekharen, gewend aan 'n heel bad,

waaran je op 't villaatje niet denken kon, zat je vermoeid-slaaprig, wachtend of 'r vandaag niemand benejen kwam. Tegen 'n half uurtje zwemmen zag je op. Zwemmen met je naakte lijf in dat zèlfde water, duiken in die glad-glinstring, plassen, proesten, je lèkker voelen bij de plek waar 't gebeurd was, waar 'n hulploos mondje in stikkende slokking de laatste luchtbelletjes had ge-beten - je gelaat in den spiegel zien alsof je nòg eens zocht, nee, daar was je te laf voor, te ziekelijk, te weinig spier-mensch. 't Scheen of die àngst, dat ineens afgestooten worden, al de dames en heeren te pakken had. Terugkuiierend door den tuin van 't hotel, hoorde je gejoel en kinderpret bij de rijtuigenloods. Dáár, in de schaduw der boomen, was 'n heel gezelschap kennissen.

‘Is 'r feest?’, vroegen we.

‘Nee, nee,’ zei 'n handelaar in mantels - en-gros - en z'n zwarte oogen keken stevig door de brillenglazen: ‘we houen de kinders bij mekaar - an 't strand mag d'r niet één meer! Niet één!’

Het onverwachte van 'n ongevaarlijke zee, waarin de kindren vrij pootje mochten baden, waarbij ze zonder toezicht speelden en die verraderlijk 'n slachtoffer had genomen, leek de menschen plotsling te verhuis-

lijken. Je wist natuurlijk, dat Bouten, de mantel-handelaar, vriendlijk-geduld werd, omdat-ie drie jaar geleden op de flesch was geweest. Vandaag speelden z'n kinderen met die van Van Vliet, renteniertje uit Den Haag, die nog pas in vol gezelschap gezeid had, dat-ie niemendal van Bouten most hebben - vandaag zaten ze samen met mevrouw Dewaard en den trotschen, duitschen reserve-officier uit Rostock kleintjes koffie te drinken. Vandaag vormden ze samen de eere-jury voor de kindren, die met de windbuksen van de kleine duitschers 'n schiet-wedstrijd hielden. Zoo bleven ze bij mekaar. Zoo dwaalde 'r niet een naar 't strand. Want 't héúsche schieten met èchte kogeltjes naar de schijf op de schutting - en je verbeelden dat je Boeren was en op engelschen mikte en 't vooruitzicht van 'n vlieger voor den besten schutter en 'n handwerkdoos voor de beste schutteres - dat boeide de kleuters zóo, dat ze aan geen pier, geen water, geen andre spelletjes dachten. Even moest 'k aanzitten. Mevrouw Dewaard, 'n jonge weduwe, schreef op 'n stuk karton de behaalde punten. Maartens, 'n welgesteld handelsreiziger, laadde de buksen en de kelner, telkens met z'n arm zwaaiend om de heethoofden-van-jongens op 'n afstand te houden, controleerde wáár de schijf gaatjes kreeg.

‘Voor geen goud kom 'k weer met m'n dochtertje op 't strand - nee, voor geen goud! 'k Ben gister den heelen dag van streek geweest,’ zei mevrouw Dewaard.

Net moest 'r dochtertje, 'n meisje van acht, met 'n beeld van 'n snoetje maar met 'n horrelvoet - den loop richten. Onvast, knipperend met de oogen, bang voor de buks, die geen knallen gaf, legde ze aan. Maartens hielp 'r, wees 'r 't vizier en dan paf ging de haan over.

‘De roos! 't Hartje van de roos!’ -, schreeuwde de kelner. En terwijl 't meisje hoog-rood van genot en trots het onzichtbre te be-glimlachen stond, gierden de jongens Albert en Henk en Nol en Hans en Ari en Wim hun hoera's. Dàt was 'n bof! Dat was 'n zwijn! 'n Meissie dat de roos raakte. Ja maar, meneer Maartens had 't voor 'r gedaan! Nièwaar, toen ze schoot ware 'r hande vrij geweest! As dāt nou de kop van 'n engelschman was geweest - hè! - dan lee-die, dan gaf-ie geen asem meer. Opgewonden stond 't troepje bijeen, de beurt wachtend. En 't meisje, wantrouwig, kwam met 'r kin boven onze tafel om te zien of ma 't goed opschreef, of ma zich niet in 't kolommetje vergiste.

Ingezakt op je tuinstoel keek je, opgenomen in de huislijkheid van 't moment. Bouten, blij dat 't ijs ge-

broken was, dat-ie als frère et compagnon met Van Vliet en den duitschen officier zat, presenteerde met geweld 'n kop koffie. Dat mocht 'k niet afslaan. 'k Had me gister zóo resoluut, zoo kranig gehouen - niewaar? - niewaar?....

‘Groszartig! Famos!’ knikte de duitscher, dien we Taschentuch noemden. Want voor 't eerst in de zee badend, met 'n vettig bier-hangbuikje en voor 't éérst zeewater in z'n oogen krijsend, had-ie met de hand in z'n zwembroek naar 'n zakdoek staan wriemlen, de oogen pijnlijk gesloten, de vette beenen in ongewisse trappeling. Dàt gebaar was zoo kostlijk geweest, dat-ie 'r dagen lang over hoorde. Als-ie van de hotel-tafel opstond en beleefd z'n buigingen maakte: ‘Mahlzeit, meine Damen und Herren - Küss die Hand gnädge Frau’, dan werd-ie geen seconde boos om de aanmaning van dien of gene, dat-ie nou wèl 'n zakdoek bij de hand had. Ja, je leerde mekaar degelijk kennen. Je wist van 't faillissement van Bouten - je wist van den man van mevrouw Dewaard die aan tering gestorven was en 'r altijd schichtige vrees dat 'r mank dochttertje den een of andren dag... 'r Oogen leken voortdurend 't meisje in 'n greep van genegenheid te beschermen - als 't kind speelde kéék de moeder -

als 't kind las kéék de moeder - als 't kind sliep, in 'n andre kamer lei, zàg ze 't kind, terwijl ze praatte en redeneerde. 'Ze heeft vandaag haast niets gegeten', kon ze zeggen met 'n vreemde troosteloosheid en 'r handen sloten dan slap in 'r schoot. Dronk 't kind 'n glas melk, be-smeeft door de moederstem, langzaamverveeld slurpend, dan zat ze geduldig beloften van cadeau's te doen - die ze niet geven kon, omdat ze zelf door familie onderhouen werd - en 'r 'goddànk', als zoo'n glàs leeg was, klonk in verliefde vervreugding.

Van Vliet, 't renteniertje uit Den Haag, was 'n wel ander type, goedig, grof, dom-mal met z'n jongen en meisje. Z'n vrouw, zwak menschje met 'n hartkwaal, praatte luttel. Hij, robust, paars-rood van gezondheid en ouwe bourgogne, ging naar de stad om vliegers te koopen, om 'n ezel te huren voor z'n jòngen. Dat jòngen, zei-ie met 'n genoegen-beslotenheid, die je pijn dee omdat 't ventje tuberculeus was en al eens aan 't voetje geopereerd. Luidruchtig, joviaal, dee Van Vliet an iedereen confidenties. De dokter had 'm gezeid, dat 't beslist verkeerd, beslist noodlottig kon zijn, als z'n vrouw met de hartkwaal nòg 'n kindje kreeg, dat 't niet mòcht. Hij hàrdnekkig-overtuigd en z'n vrouw schuchter-overtuigd, lachten daar om. Ze waren geloovige

katholieken, katholieken in merg en been - 'n goed katholiek had alleen naar de stem van z'n geweten te luistren. 't Stelsel van Malthus, meneer,' betoogde hij stevig, als je naast 'm in 't warme zand zat: 't stelsel van Malthus is 'n vlóék, 'n schande. Wat God wil, wil Gòd!' Bouten, de man van de man-tel-en-gros-zaak, was met z'n vijf kindren en vrouw voor 'n maand naar zee gekomen, omdat de drie oudste kinkhoest hadden. Eerst waren ze in 't hotel getrokken, maar omdat de andre gasten klaagden over 't honde-blafferig gehoest en de hotelier lang niet malsch te keer ging, had-ie kamers bij 'n boer gehuurd, waarvan 't jongste meisje nou ook kinkhoest had. 'Daar kan ik niks tegen doen,' verweerde zich Bouten: 'mijn kindren hebben 't òòk van àndermans kindren gekregen. Op zoo'n manier zou je je heele familie motten opsluiten. 't Is te gek om over te praten!'

Doezlig-gehurkt zat je bij de menschen an 't tafeltje, liet de klontjes suiker in de koffie drenken. De kinderen, wel twintig, dertig, omdrongen Maartens, die lucht in de buksen pompte.

Verschrikt, bij 'r jongen, niet van 't nest durvend, keek 'n zwaluw toe, hoog op de loods. En de kippen, op 'n hoop in den ren, meden stof-wroetend de herrie.

‘Wie z'n beurt?’ -, riep dan de handelsreiziger, zich 't zweet van z'n rood gezicht bettend.

‘Ari Janssen!’ -, zei mevrouw Dewaard, 'r arm om 't middel van 't meisje dat nòg verheugd snuifde over 't geluk-van-de-roos.

Ari, de kippige, lang-bleeke jongen van de gedresseerde kouw, stakkerde met verlegen gebaar in den kring der jongens en meisjes. Den loop der buks richtte-die naar de graszoden.

‘Hij wil de grond dood-schieten, meneer!’ -, hooglachte Wimpje van Vliet: ‘hij ziet de schijf nie-eens meer!’

‘Nee, Ari - je raakt 'm zoo nooit - je heb al driemaal misgeschoten. Zóó,’ maande Maartens, blazend.

‘Hè, meneer - mot u 't zoo'n gróóte lijs nou nog voordoen?’, zei kribbig Suus Bouten - ze had zoo'n kàns!

Weer mikte Ari, lachend met wijde lippen en maar ineens raak-trekkend, omdat-ie met z'n lange lichaam geen raad wist, bij 't gekijk van de groote menschen aan de tafel, keek-ie kippig naar de roos.

‘Mis!’, schreeuwde de kelner: ‘jij schiet de sterren, jongeheer, en je mot de engelschman schiete!’

Het gaf een lach-gurgel en gejuw bij de meisjes. Die jongen met z'n kouw, die altijd in z'n eentje liep

en uren lang wegbleef om kruiden te zoeken, die was zoo stom as 'n kind van 'n jaar.

Suus Bouten lei aan. 'r Adem inhoudend, onbeweeglijk met de kolf der buks aan 'r schouder, beloerde ze 't vizier.

‘Meneer, ze staat òver de streep!’ -, riep Albert ‘ze speelt valsch!’

‘Dat liegt-ie!’, zei Suus, zonder te kijken.

‘Mag je niet zeggen,’ vermaande mevrouw Dewaard en 'r meisje zacht-pakkend, fluister-koesterde ze 'r in 't oor: ‘màg ze van liègen spreken, snoes, èngel, mama's schat?’....

‘Suus mag deze keer niet schieten,’ opvoedde Bouten, bang voor de afkeuring aan 't tafeltje: ‘Suus d'r beurt gaat voorbij omdat ze onbehoorlijk is’....

‘Nou - ik zal wèl schiete,’ zei Suus driest: ‘wat moois! Wat moois! Dan mot-ie maar niet liegen, die làmme jongen!’

‘Wil je 't geweer werom geve, ja of nee,’ dreigde Bouten.

‘Nee!’, schreeuwde Suus in nijdigen huiltone.

‘Wil je?’, sprak Bouten nog eens met gezag en stemverheffing.

‘Daar dan!’, zei 't kind verwoed en de buks neer-

smijgend op den grond, snikte ze 'r vader toe: 'dan ga 'k op 't strand spelen, dan doe 'k niemeer mee!'

'Hièr blijven!' -, gebood Bouten.

'Laat u 'r nòg maar is schieten,' suste mevrouw Dewaard, goedig: 'ze heeft 't zoo niet gemeend'....

'k Heb me voet niet over de streep gehad,' snikte 't meisje.

'Dat hei-je wel!', hield Albert vol.

'Stilte! Stilte!', kommandeerde Maartens: 'graag of niet, Suus?'

't Meisje lei nog eens aan, na-snikkend, 't schot ging af.

'Mis!' -, riep de kelner.

'Dacht 'k wel,' huilde 't meisje weer: 'da's pà z'n valsche schuld!'

'Hou je je mond!'

'Neè!'

'Ga na huis!'

'Neè!'

'Laat 'k je dan nièt meer hooren,' zei pa geweldig.

Den heelen middag hielden ze de kindren boven. 't Strand bleef verlaten. Op 't balkon zittend, hoorde je 't zwakke tikken der buks, 't gekibbel, 't hoera-

geschreeuw. En toen dát begon te vervelen, verzonnen de ouders andere spelletjes om de kindren van 't water te houen. De schrik zat 'r in, duurde nog dàgen. Na 't koffiedrinken, toen we ons klaar maakten om eindelijk Plas op te zoeken - je zag 'r tegen op - je vond 't naar om nòg eens zoo'n scène bij te wonen - klopte Ari aan.

‘Ja, Ari? Wat is 'r?’ -, vroegen we, niet snappend wat diè kwam vertellen.

De bleeke, bijziende jongen draaide verlegen den bril naar z'n oogen, frommelde met de handen in z'n zakken.

‘Schiet je niet meer mee?’

‘Nee,’ zei-ie in dwaze bedremmeling: ‘k zie toch niks.’

‘Wat wou je dan?’

De bleue jongen wist 'r niet uit te komen. Als wees opgevoed in 'n groot weeshuis, nou in 't gezin van 'n oom die uit Indië terug was gekeerd opgenomen, had-ie voor eenigen vriend z'n kouw en tot die kouw zei-ie nooit anders dan: ‘kouw!’ - in eentonige variaties-van-vriendschap. Z'n neefjes en nichtjes mòcht-ie niet.

‘Wat wou je dan?’, herhaalden we.

Onzeker 't tafelzeil toe-lachend, de oogen verborgen achter de zwemming der brilglazen, zei-ie hakkelend:

‘k Wou om cente rondgaan - om cente voor 'n krans.’

‘Voor 'n krans,’ zeiden we, buiten 't verband van z'n denken.

‘Voor 't dooie meissie,’ praatte-die, stotterend van gebaar.

‘Hoe kom je daar op?’ vroeg we verbaasd.

‘Omdat we 't in 't weeshuis laast ook hebbe gedaan toe de vader gestorreve was - en omdat 'n krans zoo mooi staat - as je d'r achter loopt - zoo as we bij de vader d'r achter geloope hebbe...’

‘Da's 'n prachtige inval van je,’ spoorden we 'm aan, ‘da's heel, héel goed.’

Hij kleurde van plezier, hield verlegen z'n mond.

‘Ga an Albert en Henk vragen of ze meedoen,’ ried 'k: ‘en hoe meer je ophaalt, hoe beter, want 'n begrafenis kost geld en de ouwers van 't verdronken meissie hebben geen rooien duit...’

‘Dan zal 'k me best doen,’ zei de jongen, naar de deur krabbelend.

Even later riepen jongensstemmen in den tuin benee.

Albert, Henk en Suus Bouten stonden naast Ari.

‘Motte we cente ophale voor 'n krans, meneer?’

‘Ja! Uitstekend!’

‘En wat motte we zegge, meneer?’

‘Je zegt voor 't meissie van Plas.’

‘Ja, meneer.’

‘Da's ècht - da's lollig!’, zei Albert.

Plas wàs thuis.

Dat zag je an 't heerehuis. Z'n ordelijke hand had voor de vensters witte lappen gehangen - net gordijnen, die neergelaten waren.

De éérste bekleeding.

In de tuinkamer klonk geklop. Door de dàar open ruiten binnen kijkend, zagen we hem voor 't eerst. Gebukt op den grond nam-ie de maat van withouten planken.

‘Plas,’ zeiden we aarzlend.

Onbewogen keek-ie op.

‘k Ben vast an 't kissie begonnen,’ sprak-ie in afwezigheid: ‘d'r mot gedorie nog zoo'n boel worde gedaan.’

Z'n oogen stonden droog-gloeiend in 't oud-wit gelaat. Hij had nog niet gehuild.

Zevende episode.

Toen-ie in Arnhem ons telegram kreeg, was-ie bezig de bottines van meneer te poetsen. 'n Tellegram voor mijn? -, had-ie verschrikt gevraagd - wiè op de wereld had hèm wat te tellegrafeere? 't Is goeie hoor, had-ie den tuinmansjongen, die 'm wel meer te grazen nam, toegeroepen: 't is goeie hoor - zeker 'n tellegram van me gestorreve grootvader! Maar toen-ie 't adres zag, 't adres met wèràchtig zìjn naam, toen wasie met de schoenborstel in z'n eene en met de bottine in z'n andere hand blijven staan - want dat most dan van thuis weze en as ze van thuis tellegrafeerde, wat z'n vróuw nog nie eens verstond, dan was 'r 'n ongeluk gebeurd. Met de smerige schoensmeerhanden had-ie de envelop zoò wild losgescheurd dat-ie 't telegram in slurven trok en moeite had de einden te passen, omdat

z'n vingers zoo trilden. Z'n hart had 'r bij stil-gestaan. Dan lee ze op sterreve of was ze dood. Ze deë't altijd: leuges tellegrafeere om je voor te bereije. Dat had-ie in vroegere dienste zelf tweemaal bijgewoond...

Driftig had-ie z'n hande gewassche - zelfs in z'n schrik niet vergetend dat je met vuile hande niet bij mevrouw en meneer kon komme - had angeklopt en 'n paar dage vrij gevraagd. 'Nee, nee, nee, dat kan niet,' had meneer in den rolstoel gezegd - hij kon 'm nie misse, nee, nee, nee! Maar mevrouw die in d'r pink verstandiger was, begreep 't tellegram net zoo goed as hij 't begreep. Die had gezeid: ga jij maar Plas en beterschap met je meissie. Tijd om te ete was 'r nie geweest. Net kon-ie z'n livreijas nog uitschiete en de trein hale, 'n boemeltrein, 'n trein die an elk plekkie anlee. As je dan bij al dat gestop an Nietje dacht en 't tellegram nog is las, nòg is dat 'hoogst ernstig', en tussche de regels door voelde dat je te laat zou komme, dat je d'r niemeer zou zien, dan had je de locomotief wel in z'n lendene wille trappe om vort te make, dan ging je van de eene bank op de andere zitten, dan kreeg je koppijn van zenuwachtigheid. Elf uur in de nacht ware ze eindelijk angekomme - elf uur stond-ie in de hurrie

an 't station in Amsterdam. En geen stoomtram meer. De laaste stoomtram was half elf weggereje. Had-ie wel gedacht in de trein. Dat most wel zoo weze. Ja, hij had staan vloeke gedorie voor en gedorie na, maar met al z'n gedories was de laaste tram nie terug te hale. Toe was-ie gaan scharrele met 'n koetsier an 't station - of-die 'm wou rije en voor hóéveel. Daar was geen ankomme an geweest - de smeèrlap wou eerst tien guldes hebbe - toen zeven-vijftig - nou ja, smeèrlap mocht-ie nie zegge, want as 't paard ferm anstapte was 't twee-en-'n-half uur heen en twee-en-'n-half uur werom - 'n akkevietje van vijf uur minstes.... Op de Dam had-ie 't nòg is geprobeerd, had-ie 'n koetsier 't tellegram late leze en die wou 'm voor vijf guldes rije om 'm te helpe. Vijf guldes! Nog geen vijf dubbeltjes had-ie over van 't voorschot dat-ie mevrouw had gevraagd. De zenuwe zatte 'm haast in z'n hoofd van de beroerde tegenstand. Wete dat je meissie hoogst ernstig is en 'r nie kenne bereike en te motte wachte tot de volgende morge, dat hield-ie nie uit. Geen duvel kon 'm vasthoue. Van-zelf was-ie an 't loope geslage - eerst de stad door - toe de weg op, de lange weg, die-die vroeger voor z'n plezier is ééns had geloope tot-ie van de blare an z'n poote

niemeer kon, de weg die langs vier plaatsies kronkelde, de weg zonder lantaarns, de weg met diepe modderkuile van de regen. Nou - zoò hoopte-die nooit meer te loope. 't Was of z'n lichaam geen fut had door de spanning in de trein, door z'n maag die nà één uur geen voedsel gezien had. Buiten de stad ging 't eerst wel. Daar zag-ie af en toe boerderijen met licht en hoorde je de honde is anslaan. As je in je eentje marcheerde was alle geluid je welkom. Beter 'n blaffende hond as zoo heelemaal niks. Maar bij 't eerste dorpie, toen-ie de stad in de verte achter zich liet was 't moorddadig begonne te regene. Of 't hier ook zoo geregend had? Ja? Nou, dan was 't nie dät geweest, nie die vuile plasrege dat je tot an je enkels in 't water liep. Onder 'n boom had-ie geschuild, wachtend tot 't zou mindere. Geen sterveling was in 't dorp op, geen licht an. Al mòcht-ie geen drank - as-ie op dät oogenblik 'n glas cognac had kenne krijge, had-ie 'r z'n vijf dubbeltjes voor neergeteld, zoò nat as-ie was. 't Liep 'm van z'n nekhare in z'n rug en z'n schoene leke wel emmers. Gedorie, had ie effe gedacht: 'k geef 't op. Want met nog minstes drie uur voor de borst en 'n rege die geen end nam, werd 't je te machtig. Eindelijk, na 'n dik kwartier was-ie ver-

der gestapt - 't Kon 'm niks meer verdomme - d'r was toch geen draad droog an z'n lijf. Aldoor langs de rails van de stoomtram had-ie raak getrapt. Soms baggerde je door plasse zoo diep, dat je moeite had je schoene - hij droeg láge - nie kwijt te rake. Z'n zakke ware zoo kles-klesnat geworde asof-ie in 't water had gelege en z'n broek wier zoo verdikkemes zwaar as 'n natte spons. 't Was 'n weg-ie geweest! Telkes as-ie zoo'n witte afstandmeter voorbijkwam, dacht-ie: álweer 'n tiende van 'n mijl, alweer honderd meter, maar 't was enkel opschiete in gedachte: je beene voelde dat 't geèn opschiete was. En dan, na wat zeure en kwakkele kwam de boel uit de hemel wèer los, op de open weg - 'n strale om blind van te worde - aldoor vuil in je gezicht. Ja, zonder liege, d'r ware ogeblikke dat je nie vèrder kon, dat de regen de lucht van je mond scheurde, dat je geen hand voor ooge kon zien. Dan had-ie wel lust om languit neer te valle en met z'n kop in z'n hande te griene tot de eerste tram voorbijkwam, maar vloekend en kwaadaardig had-ie gedacht: stik - verrek - 'k zal d'r komme, 'k mòt 'r weze - en tege de dracht regenslage in had-ie 't de halve weg volgehoe. Toe had-ie 'n paar kwartier gerust, want z'n milt of

z'n hart of wat 'r in die richting bestond, was as naalde gaan steke. 't Most half twee zijn geweest. As nakend zat-ie in 't water tegen 'n boerderij an - ja as je zoò nat was en zoò kil, had je 't gevoel van je èige lichaam! Toen was de veldwachter-van-daàr uit z'n huis gekomme, omdat de honde tekeer ginge en die had 'm gevraagd wat-ie dee - nog 'n geluk dat-ie 'm kon - en die had gezeid; 'vent, je bin gek - met zulleke slechte wege doe je d'r nòg wel drie uur over - en as 't erreg met 't meissie is ken jij d'r toch niks an doen zoo laat in de nacht' ... Die wou 'm mee in z'n huis neme. Maar nee hoor! As je wat doorzette wou, dan zette je door. Z'n vrouw was nie te vertrouwe. Die lee in 'n toeval om niks. Die d'r hande stonde bij alles verkeerd. En dan hadde de kindere geen verzorging. An de veldwachter had-ie 'n pruim gevraagd en lekker-opgemonterd - 'n pruim dee wondere in 'n leege maag! - was-ie vortgestapt, heele eindjes in draf tot z'n milt weer an 't steke raakte. As-die 'r nou over na-sprak leek 't 'n nachtmerrie, 'n kouwe koorts, 'n verhaal dat je bezweere most om te gelooove. Bij 't voorlaaste dorp was-ie bij de vaart op z'n buik gaan legge, met z'n bek an 't water om zich zat te drinke. Nat as 'n visch en 'n dorst dat ie

nie genog kon krijge. En weer verder was-ie gegaan met gezwolle voete en dije die knarste as piepende deure - ja, dat was waar, je hóórde ze as je liep. - Z'n ooge ware nie van de rails af. Dat most wel. Je zag niks. De lucht was zwart - de weg was zwart - de boome ware zwart. Je liep moederzielverlaten en je hoorde je adem nie door 't valle van de rege. En moe as je kop wier - je had nog nie zóóveel gedachte. Hoe langer je stapte, hoe moeier je kop. As ze met d'rlui zesse op 'm ware gaan staan en 'm op z'n ingewande hadde getrapt, dan had-ie nog nie kenne dènke, dan hadde ze 'm kenne vertelle van Nietje d'r dood zonder dat-ie 'r 'n traan om had gelate - as je tè moei was, kon je nie vrete, kon je nie rooke, kon je nie huile. Dat most 'k maar is probeere. Je lapt 't 'm nie.... 't Laaste endje, van de tol na z'n huis, 't laaste half uurtje was 't zwaarst geweest. Vlak bij de tol had-ie 'n smak gedaan met z'n kop tegen 'n boom dat-ie geen houvast meer vond - enkel 'n buil bij z'n slaap, niemendal - maar as 't onverwacht ankomt, dan slaan de sterre uit je ooge. Misselijk, kokend-heet in z'n natte pak, met 'n tong die as 'n rolletje in z'n bek gekromd lee, was-ie eindelijk bij 't heerehuis

gekomme, te beroerd om 't hekkie te sluite. De buurvrouw, die nog op was en d'r wasch stond te wringe op de mangel-machine, had 'm over de schutting angeroepe. 'Ben jij 't Plas?' -, had ze gezeid. 'Ja, die ben ik,' had-ie geroepe zonder op te houe - 'Dan mot 'k je eerst effe sprèke', had ze gezeid en over de schutting hangend, had ze 'm verteld dat z'n meissie in 't heerehuis lee, dat 'r niks an te doen was geweest. Toe was-ie klaar-wakker-geschrikt 't portaal doorgeloope, had in de gauwigheid 'n doosie lucifers van de keuketafel gegrepe en had in de eenzame, groote, holle kamer lucifertjes staan strijke bij 't gelaat van 't dooie kindje. Héelemaal begrepe wat de buurvrouw 'm vertelde, had-ie-niet. Terugstrompelend na 't bed van z'n vrouw in de ontredderde stal, had-ie 'r bij 'n arm geschud en 'r naam geroepe. 't Was weer zoo met 'r. Ze lee buite weste, gaf geen asem. Nòg eens was-ie na de kamer gegaan, nou met 'n endje kaars, had 't polsie gevoeld, 't licht bij de geslote oogies gehouwe. Toe had-ie de afgevalle bloeme geraapt, 't lakentje glad getrokke en was op de grond gaan zitte, te moe, te lamlendig om zich te roere. Daar, met 't hoofd in de hande, de kleere ge-plakt om 't ouwe lichaam, te afgebeuld om te denken of te weten, was-ie in slaap gezakt.

Dat alles verhaalde hij later.

In de tuinkamer, bezig met de maat der withouten planken voor 't kistje, had hij geen lust te praten, ik geen lust te vragen.

Na wat leeg troost-gebrabbel, dat in de stilte van 't vertrek, bij den gebukten man nòg onzinniger klonk dan mooi-weer-gepraat in 'n sigarenwinkel, bleven we zwijgend toezien en eene verwondering groeide in ons, eene wrevelige verbazing om 't dociel-knutslend doen bij de planken.

'n Vader, had je je altijd voorgesteld, moest kapot zijn bij 't lijkje van z'n kind, en deze hurkte met 'n dor-oud gelaat naast den gereedschapsbak.

Z'n zekere handen hadden eerst vóór de vensters witte lappen gespijkerd, nou teekende-die de lèngte van z'n dochtertje met timmermanspotlood op de rulle zij der wit-houten delen.

Dat hinderde je - daar stond je in diè dagen met 'n overgevoelige superioriteit tegenover.

't Ordelijk wezen van den braven kerel, die zoò vast an z'n dagelijksch doen zat, dat-ie z'n handen ging wasschen vóór-ie met 't verschrikkend telegram bij mevrouw en meneer durfde gaan - 't geslagene van 'n verdriet dat geen uitweg vindt, dat in 'n òp hoofd

wrokt en de gewone nuchterheidsgebaren niet weet te breken - 't dof-wanhopige van 'n man die zonder gesnik, zonder hand-beving - enkel met droog-gloeiende oogen - gereedschap hanteerde, die 'n doods-kisteplankje langs z'n knie hield en zaágde, die met de schaaf de stugge krullen ver-smeet en 't stuifsel met builende koonen heenblies - je nam 't waar als 'n bruid die veel boeken gelezen, veel tooneelstukken gezien, weinig van 't échte leven begrepen.

‘Ben je nog niet uit je kleeren geweest?’ -, vroeg je met den deelnemenden toon van iemand die z'n smart anders, bèter zou uiten.

‘Nee,’ zei-ie bot.

Opstaand begon-ie op 't kozijn, meer in 't licht van het zomersche raam, ouwe roestige spijkers recht te slaan. Nieuwe scheen-ie niet te hebben.

‘k Zou me niet zoo háásten, Plas,’ brabbelden we: ‘r wordt toch niet eerder dan overmorgen begraven? - wij zullen wel zorgen’...

‘Nee,’ viel-ie in de rede, nauwlijks luistrend, ‘t mot noù - d'r mot nog zóóveel gebeure’...

‘Wat dan?’ - vroegen we: ‘je kan rùstig wachten. Zoo vlak bij 'n dooie moet je niet kloppen.’

We zeien het in den voortreflijken gevoeligheidstoon.

Even keken z'n droog-gloeiende oogen naar onze zij.

Dan, zonder antwoord, nam-ie 'n anderen roestigen krom-gebogen spijker uit den bak en met handige meppen sloeg-ie de golving glad.

Toen, begrijpend dat-ie liever alleen was, gingen we heen met onze zeer-bijzondere gedachten over 't grof zieleleven van 'n z'n smart in geknutsel begravenen vader.

In 't laantje bij den burgemeester schetterde kindergejoel.

Albert, Henk, Suus met 'n nieuwsgierige bende andere kindren wachtten bij 't hek van de villa.

‘Meneer! Meneer!’ -, gilde Suus Bouten, uitgelaten op ons toe-stormend: ‘we hebben al nègen gulden en veertig centen voor de krans!’

‘Dat moet je niet zoo hardop roepen,’ maanden we als voorzichtige kooplui: ‘en dat moet je niemand vertellen, anders geven de ànderen niks.’

‘Hoeveel kost 'n krans dan?’ -, vroegen 'r drie, vier gelijk.

‘Die heb je in alle prijzen’.

‘Dan geven we d'r twee of drie!’, riep Albert.

Net kwam kippige Ari uit 't hek van den burgemeester.

‘Kijk is!’ riep-ie met schitterende oogen.

De burgemeester had twee-gulden-vijftig gegeven.

De rijksdaalder glans-spartelde in 't zonlicht.

Even werden de kindren stil. Zóóveel had nog niet één gegeven.

‘Gossie, gossie, wat zal dat 'n pracht van 'n krans worden!’ zei eindelijk Suus.

En met 'n relletje schoten ze weg naar de villa van 'n schoolopziener, die jaarlijks z'n buikje dee vermaagren.

Vóór de deur drongen ze te hoop, fel-levend in 't heerlijke van véél geld op te zaamlen.

Suus liep de serre binnen, kwam na 'n poosje terug.

‘Hij geeft niet,’ zei ze smalend: ‘hij zeit dat we meer as genoeg hebben’.

‘Bah!’ zei Albert: ‘wat 'n kàle jakhals!’

‘Hij zou wel willen, dat we voor hèm rondgingen,’ hoonde Henk: ‘voor hèm as-ie verdrinkt!’

Nijdig stapten ze naar andere gasten.

Achtste episode.

Den morgen van de begrafenis hilde Plas 't eerst.

We hadden mekaar nog ééns ontmoet op 't wegje naar 't strand.

‘Kunnen we je met 't een of ander helpen, Plas?’

‘Nee, meneer,’ had-ie suf-ernstig geantwoord: ‘k ben al zoowat door de drukte heen.’

‘Heb je héúsch niks noodig?’

‘Nee,’ zei-ie, met de oogen heen-norschend, ons wéer het gevoel op-dringend dat we te veel waren.

‘Tot morgen dan,’ spraken we, 'n weinig vervreemd.

Mòrgen zou de begrafenis zijn. Kris, mallig toegetakeld, met 'n front van z'n vader èn 'n witte livereidas van z'n vader èn 'n hoed die gewrongen zat op 't overvierkant hoofd, was ons 'n uur gelejen komen

vragen of we de familie de eer wouen andoen de begrafenis mee te maken om half twaalf.

‘Ja meneer - tot mòrgen,’ antwoordde Plas, even tegen z'n pet tikkend en 't mollig-groen laantje doorstappend. Kort van ons af had-ie zich plots omgekeerd en ons nageroepen:

‘Meneer!’

‘Ja?’ -, riepen we op 'n afstand.

Stug van loop over de zonnebaantjes in 't schelpzand, was-ie terug gekomen en stevig z'n hand toestekend, had-ie gezegd:

‘Ik mot je nog danken.’

‘Voor wat?’

‘Voor al wat je voor me dochter gedaan heb.’

‘We hebben niks gedaan.’

‘Ja, ja - dat weet 'k wel beter - Gòd zal je d'r voor loonen’...

Bij de laatste woorden trok 'r 'n zenuwwerking in z'n gezicht, hijgde 't in z'n keel, alsof-ie zou snikken. Maar de nagels in z'n gebalde handen persend, hield-ie zich in. Tot huilen kwam 't niet.

Den morgen van de begrafenis werd 't anders.

Al om acht uur waren Ari en Albert bij ons om

te kijken of de krans die in den kelder lag, netjes gedekt met nat vloeipapier om de levende bloemen goed te houden - of de krans mooi was gebleven. Den vorigen avond was-ie bezorgd.

Eerst zou de begrafenis vroeg zijn, maar omdat de dominee z'n kinderen an de mazelen leien en de dominee z'n vrouw niet goed in orde was, zou 'r 'n andere dominee komen en die kon pas met de stoomtram van elf in 't dorp zijn.

Toen de jongens heen waren pasten we hooge hoeden.

'n Hoogen hoed heb je doorgaands niet bij de hand en de laatste, dien wij bezeten hadden, was inderdaad zeven jaar geleden op 'n feestlijke gelegenheid door 'n vet-lijvige dame be-zeten. Omdat 'n hollandsche vrouw er bezwaren tegen heeft, dat 'r man met 'n strooien zomerhoedje voor s c h a n d a l achter 'n statie loopt, was 'k bij de kennissen rondgegaan.

De liberale hoofdonderwijzer had geen hooge. Althans wat-ie wou leenen had drie jaar lang in 'n vochtige kast gestaan. Binnen en buiten kleefden groene schimmelkluiten. Die van Bouten lag in Amsterdam. Daar wou-die wel om telegrapeeren. Maar 'n anderen hoed van 'm passend, zakten we weg in 't benauwdwarm-riekend bolletje.

Van Vliet en Maartense lieten de hunne bezorgen.

Een en al wellevendheid en menschenmin, 't doen op 'n kleine plaats.

Voor 't spiegeltje probeerde je, je hoofd nauwlijks herkenkend onder zooveel burgerlijke deugd.

M'n vrouw lei reepjes krantepapier in Van Vliet, streek Maartense met 'n fluweel lapje.

Als de zooveelste belangrijke wijsgeer overwoog je het onwenschlijke van 't ding, dat in omgekeerd verband eenig nut kan hebben om aardappelen en melk in te meten, dat geen levend wezen met geformuleerd g e n o e g e n op z'n hoofd zal evenwichtigen, dat toch bij de nuchterste plechtigheidjes de gewichtigste g e d a c h t e n v o o r r a d e n beschaduwet.

Van Vliet, het best onderhouden - elken Zondag ging-ie kerkwaarts - dee 't 'm eindelijk met véél reepjes krant.

Toen liepen we bij de waschvrouw aan, die in de drukte m'n boorden had achtergehouden.

Ze was bezig te strijken, bij d'r man in 't kamertje.

Wel stonden de deur en het raam wijd geopend, maar het rood-blazend potkacheltje doorhitte het optrekje zóó dat de behangselwanden berstinkjes hadden van trekkend papier.

Een kanarievogel voor het venster sloeg schelle roeleerende trillers en uit den tuit van 'n ketel toeterde damp, in bolle melkbuiën ploffend.

Het was 'n kneuig wintersch zitje op dien snikheeten zomerdag.

Zij, 'r jak geopend op den zwemmenden nek, de purperen armen bloot tot de oksels, dreef 't ijzer over mijn boorden. Hij, in de bedstee snurkte zachjes.

‘Suscht!’ maande zij: ‘hij is venacht zoo belabberd geweest, da'k dacht dat-ie d'r in bleef.’

‘Ik kom,’ aarzelde 'k: ‘om m'n boorden. 'k Heb 'r niet één meer - en 'k moet gaan begraven’.

‘Nog twee en ze binne d'r,’ fluister-praatte ze: ‘u had ze wel gehad - maar driemaal heit-ie 'n duizeling gekrege - 'k hei nog geen bed geroke. 'k Kom ze daar daalijk brenge.’

Nee, 'k zou even wachten tot ze klaar was, dan spaarde 'k haar 'n loop.

Zij, telkens 't ijzer tegen 'r oor houdend, voorzichtig plettend en keerend, keek af en toe bezorgd naar 't warrig haar op 't kussen. Ik zweeg - zij zweeg. De vogel zong met diep-gurglende roepen, zwaar fluitend uithalend tegen 'n kwartel in de struiken.

De zonne-sproeiing glee gul van dans om de kooi,

dartel-blinkend bij 't water, spelend langs de strijkplank met 'r bruin-wroetige deken.

'k Stikte. Het was niet uit te houden. Je slikte dikke, gloeiende, luchtlooze lucht.

Zij, rood van den arbeid, 'r stevigen neus in 't geperrel van zweet-propjes, 'r oogewimpers nat-glimmend, hoorde m'n puffen.

'Wil je zoolang in 't tuintje wachten?'

'Da's goed,' zei 'k dadelijk, lekker-egoïst. En blazend opstappend, keek 'k over de schutting van 't bleekveldje bij Plas binnen.

Achter op 't plaatsje, in de schaduw der verandah, was-ie ijverig bezig broodjes in tweeën te snijden.

'Morgen, Plas.'

'Morge, meneer.'

'Sjonges, wat 'n voorraad!'

'Da's voor de volgers en de dragers,' zei-ie.

Bij 'm, an tafel, zaten Kris, Gijs en Dirkje te hunkren.

Zóóveel brood hadden ze nog nooit gezien. Handig meppend spleet Plas de kadetjes en krentebroodjes. Dan met de punt van 't breede broodmes begon-ie te boteren.

Bang dat 'k onbescheiden was, wou 'k weer in 't smoorheete kamertje gaan, toen-ie vriendelijk

vroeg, bijna in den óuwen toon: 'wil u d'r niet effen in kommen?'

'Måg 'k òver de schutting?'

Hij knikte en 'n oogenblik later zat 'k mee aan de tafel.

Voor z'n zondagsche kleeren had-ie 'n doek gebonden, ingepunt over het boord. Z'n stoppelige, ongeschoren kin stak 'r grijs-rossig door. Z'n oogen, flets-grijs, onbewogen, sterk omwald, keken van het keulsche potje met margarine naar 't broodje in z'n bruine vingers.

Staande bij de kindren, leek al het vroeger-gemoedlijke in 'm gekomen. Toch dee iets wezenloos en weg's in z'n doen je aarzlen.

'Ligt je vrouw nog in bed?'

'Ja,' zei-ie, boter schrappend in 'n geopend krentebroodje.

'Is ze bij kennis?'

'Nee.'

'Zou je geen dokter nemen?'

'Nee - 't duurt altijd 'n dag of wat - nou zal 't wel langer duren door de schrik.'

Hij zweeg, ijverig boterend.

't Was 'n áárdig kind,' begon 'k onaangenaam te liegen, om de gaping in 't gesprek aan te vullen.

‘Ja, ja,’ zei hij, hard van stemklank, alsof 'k over 'n ding dat 'm niet anging sprak en tegelijk gaf-ie Gijsje 'n tik op z'n vingers, omdat die 'n stuk sucade van 'n krentebroodje peuterde:

‘Blijf d'r af met je poote! Heb 'k je dat geleerd? Ja, meneer ze kenne geen zoetigheid zien en ze krije genoeg van wat 'r overblijft’....

‘Wie gaan 'r mee begraven?’ -, vroeg 'k.

‘As u de broodjes door drie deelt, dan ben u d'r,’ zei hij: ‘k heb voor iedereen op twee witte en op één krente-broodje gerekend.’

Met de punt van 't mes, wees-ie de personen in de broodbakken aan: ‘da's de dominee en da's me neef - die strakkies komt met z'n vrouw en da's u, en da's Baams en da's de kok van 't hotel - 'k hei vroeger met 'm overhoop gelegen over de messen en de rommel uit de keuken - maar nou die zoo flink heit meegeholpen om me meissie uit 't water te hale - eere wie eere toekomt! - nou mòt-ie 'r bij weze. - Dan is dàt de bovenmeester - en dàt de presedent van de muziekvereniging die graag mee wou - 'k heb altijd de instrumente onderhoue - en dan heb-ie zes dragers en wie d'r nog bij komt. 't Is 'n berg broodjes - dertig witte - vijftien krente. De vrouw van me neef

zal koffie zette. D'r zal niemand hongerig weggaan.'

Hij vertelde 't in rustigen gewoonte-toon, netjes de gesmeerde halve broodjes tezaam voegend, gezellig knutselend-werkend alsof-ie in de keuken van z'n meneer bezig was.

In de struiken van 't tuintje kwinkelerden de vogels - over de schutting steeg de hijgende gurgling van den kanarie naastan.

Even stond Plas in droom, de nu troeble oogen in denking naar den blauw-glanzenden hemel gericht.

Dirkje, plukte de kruimels van 't tafelblad zonder dat-ie 't zag.

Toen stapte-die den tuin in, tusschen de bedjes sla en de rechtlijnige aardappelvakjes en bukkend bij de peterselie knipte-die wat takjes en sprietjes.

Weer bij de broodschofels terug, piekte-die 't groen in de openinkjes, de schalen opmakend voor 't eetfeest na de begrafenis.

'Zoo,' sprak-ie tot zichzelf: 'dat mag al weer gezien worden. Da's goeie. Ze zalle niet met honger weggaan en ze zalle nie zegge da'k 't nie versta'...

't Ziet 'r kéurig uit,' zei 'k verveeld, me onprettig voelend bij zóóveel dociele zorgen, waaraan echt leed vreemd leek.

‘Ja, ja - dat mot ook,’ praatte hij en zelf den bak met het witte brood nemend, gaf-ie Kris dien met 't krentenbrood, om naar de voorkamer, waar ontvangen zou worden, te dragen. Kris liep vooruit, greep ineens in de lucht, liet de schaal vallen. De vijftien gesmeerde krentenbroodjes tolden door 't zand.

‘Wel gedorie nog toe!’ -, vloekte Plas, bleek om den neus. Driftig zette-die 't wittebrood op tafel en op den jongen toe-schietend gaf-ie 'm 'n paar kwaadaardige oorvegen.

‘Lamme vlegel!’ -, raasde-die: ‘sta 'k me daar 'n ongeluk te smeren en ken jij 't nie in je pooten houen!’

‘D'r zit boter an de rand!’ -, schreeuw-griende de jongen de slagen ontwijkend.

‘Stuk ongeluk! Lamme kwaje aap!’ -, foeterde Plas, de broodjes oprapend en met de vlakke hand schoonschuiierend.

Zes hâlve zogen met de boterzij in 't zand, most-ie op zij leggen, van de andre wreef-ie 't stof, zich terwijl verontschuldigingend: ‘U mot ze dan maar nie ete, stràkkies, meneer - om nòu nog andere te halen is 't te laat en ze zijn d'r niemeer - 'k heb de laaste van de bakker genome - wat nie weet dat nie deert. - Ga weg, kwaje aap! Maak dat je uit me oogenkomt!’

Net werd 'r aan de voordeur van 't heerehuis gescheld.

Dat gaf afleiding.

Plas nam de twee schalen mee, den jongen nadreigend.

In de voorkamer zette-die alles in de kast, bij de kommen en borden en toeschuifelend naar de deur, zei-ie:

‘Dat zalle me neef en z'n vrouw weze.’

Den doek liet-ie van z'n jas glijden en langzaam de deur openend, keek-ie door den kier.

Het waren Ari, Albert en Suus Bouten.

Ari droeg den grooten, frisschen krans met de witte linten.

‘Is dat voor hièr?’, vroeg Plas, ineens doodsbleek.

‘Ja meneer,’ zei Ari, vreemd-verlegen den bril van z'n oogen naar z'n neus duwend.

‘Voor 't dooie meissie,’ zei Albert, wiens klare jongensstem in 't holle van de gang echoode.

‘Kom u binnen,’ zei Plas, de deur in gewoontesleur achter de jongens en Suus sluitend.

‘De kindren zijn 't dorp rondgegaan, Plas,’ zei 'k in de stilte van 't huis: ‘brenge je dat’...

‘En nog dèrtig gulden over,’ zei Suus verheugd: ‘dertig gulden waarmee u doen mag wat u wil’...

Plas hoorde 'r niet. Z'n oogen waren niet van den

krans met de levende bloemen, de dauw-volle kelken, 't opstuiwend groen af.

‘Is die krans voor me d'ochter?’, - vroeg-ie tegen den kalkmuur geleund.

‘Ja meneer,’ zei Ari 'm toereikend.

De ouwe bediende kreeg den krans in z'n handen.

Even bekeek-ie 'm van onder tot boven, toen liet-ie 'm vallen.

Heftig de handen voor de oogen smakkend, barstte die in zulk hartstochtlijk gesnik los, dat de kindren verlegen naar de deur weken.

De krans schuin rustend tegen z'n knieën, bewoog met 't geschud van z'n lichaam.

Lange woordlooze klagingen ontslurpten z'n keel.

‘Kom,’ zeiden we, 'm naar de voorkamer steunend.

En Ari zelf achter z'n brilleglazen huilend, droeg de bloemen achterna.

Met het hoofd op de tafel, bleef-ie snikken, terwijl wij henen slopen.

Negende episode.

Huiswaarts hadden we 'n kleine, vriendlijke ontmoeting.

In 't hoog-bloeiend gras zaten drie meisjes en 'n jongentje. Annetje, dochtertje van Stam, 'n winkelier wiens vrouw was gestorven, had één armpje. Het andre leek 'n afgeknot, rood vleeschstompje.

Ijvrig doorzocht ze 't grasveld, plukte de uitgelopen paardebloemen met 'r linkerhandje, hield ze dan met 't vleeschstompje tegen 'r boezelaar gedrukt. Scherp tegen het rood misvormd armpje staken de brutaal-gele bloemen.

‘k Hè-d'r weer 'n hééle boel,’ zei ze terugkeerend.

‘Smijt ze op de hoop,’ zei Christien.

Die was de oudste, 'n hummel van zes, met lekkere lange blonde warharen. Ze droeg 'n kam sinds 'n

paar dagen, 'n kam waarop ze drømmels trotsch was.

Nou had ze 't te druk om 'm door 'r krullen te halen.

De vuile vingertjes in rad beweeg, 't gezichtje verhit onder den verkleurden stroohoed, de beentjes gespreid en moppige klompjes wit-puilend tusschen de grassprietten, boog ze over de klit paardebloemen, kleine paardebloemen en rakkers van paardebloemen, maar allemaal felgele, bijtend-gele paardebloemen, die in den schoot langs zij de gespreide beentjes lagen. Met teere aandacht spleten de nageltjes de stengels open, stevig regen de vingers de gele koppen aaneen. Zij dee 't zóo. Zoo mòst 't, zei ze. Zoo kreeg je d'r 'n pracht, zei ze.

Trien, òver haar, 'n zwart kindje, met zwarte oogen en kort zwart krulhaar, Trien die 'n half jaar jonger was, probeerde 't anders. D'r magere vingertjes dràiden de stengels en dan met 'n grasvezel zette ze ze vast.

Grijpend van denzelfden hoop, de beentjes bijna gekruist, werkten ze praat-knuffelend voort, terwijl Jan 'r bij rookte.

Jan was de jongen van Baams. Hoog de knieën gehurkt, dat z'n kin de broek bijna raakte, de gestopte paarse kousen in klompjes die 'm te groot waren, r o o k t e die. Hij rookte. 'n Heer op den weg, toen ze naar 't veld gingen, had 'n endje weg gesmeten,

wel 'n halve sigaar. Endjes van vader rookte die dikkels - o jee! - ééns had-ie 'n hééle op Zondag gekregen, maar de èndjes gapte-die en 't endje van den heer was 'n lekker endje dat nog bràndde. Vies had je 'r nie van te zijn, as je 't dekblad maar afbeet. O zoo. Jan rookte met dikke koonen. Voorzichtig dee-ie 'n haaltje, blies den rook weg met 'n plof en dan nog is en nòg is, net zoolang tot-ie voelde dat z'n mond g o e d leeg was. Want de moeilijkheid was om 't nie in te slikke. Daar wer je benauwd van. Telkes most je maar stevig je adem uithijge, raak uit je keel en heel diep.

‘Je komt 'r zoo nooit’, zei Trien na 'n stilte: ‘dat is geen krans.’

Christien haalde de schouders op, keek schapig-vernietigend, zei alleen:

‘Hoor haar!’....

‘Je mag je wel haaste,’ meende Jan, als gróóte mannen op den grond spuwend: ‘Ze begrave d'r om elf’....

‘Nietes,’ zei Christien: ‘om twáálef’....

‘Om twáálef?’, vroeg hij: ‘da's nooit’....

‘Nou me vader begraaft zellef mee’....

De vingertjes bewerkten de paardebloemen. Dravend met 'r korte beentjes over het veld, liep Annetje, 'n

heele vracht nieuwe blommen geklemd achter 't vleeschstompje.

‘Schei d'r maar uit,’ kommandeerde Trien: ‘we hebbe d'r zàt’....

‘Zei 'k dan meehellepe?’, vroeg Annetje, neerhurkend.

‘Nee,’ zei Christien bits en glimlachend-wijs naar 't misvormd armpje knikkend: ‘je kèn ommers nie’....

Jan rookte, hevig de lucht doorhappend, Chris en Trien vlochten bloemen.

Om 't rood en blauw der jurkjes en 't wit der schoone schorten wijdde felgroen van zonnelijkheid 't fleurig veld tot waar de dijk het water afsloot. Er was daar 'n rivier.

Ver in de blauw-zoele lucht stond 'n leeuwrik, lang gurgelend fluitend en van 'n verdwaalden kikker hoorde je mee 't zeurend gekwek.

‘Nou,’ zei Jan plots en z'n stem tetterde luid over de stilte van 't veld: ‘ik zou wel is wille wete of ze d'r nie meer uitkomt’....

‘Uit watte?’ vroeg Christien, 'n stengel splijtend.

‘Nou, uit de kist’...

‘Hoe wou ze d'r uitkomme, stømmert, as-die dichtgespijkerd is’...

‘Zoo,’ hield hij aan, even hijgend om 'n rookpufje

kwijt te raken: 'ik zou wel is wille zien dat ze mijn d'r in houe as 'k 'r uit wil.'

Stevig plette-ie z'n lippen nou-ie wist dat-ie 't veilig doen kon. 't Endje hield-ie tusschen z'n vingerspitsen.

'As je dóód ben,' zei Trien: 'as je dóód ben, dan bèn je dood en as je dood ben dan licht je de deksel nie op'...

'Dat zou 'k eerst motte zièn,' beweerde Jan, zachjes zuigend en weer vinnig blazend.

'As ze d'r arm in de hoogte hiewen,' begon Christien te verhalen: 'en ze lieten 'm weer los dan dee die plòf en d'r beene ook. De meneer uit de villa het 'r an d'r tong getrokke en ze riep nie-eens au. Nee hoor - as je dood ben beweeg-ie niemeer - geen sikkepit.'

'Leit ze in 'n kissie?', vroeg Annetje voor zich uit starend, niet begrijpend wat 'r gebeurd was.

'Ja,' zei Christien, druk de stengels hechtend: 'en dan late ze 't kissie in 'n gat zakke net as toen vrouw Vis wier begrave, en dan is 't afgeloop'...

'Mijn krans is klaar,' riep Trien opspringend, 't groen van 'r boezelaar slaand.

'Wacht effen - ik zoo daalijk,' zei Christien: 'nog net die eene'...

Zwijgend keken de kindren toe. Over het veld liep 'n schaduwstreep. Een wolkje schemerde over de zon, glee als 'n rookwalm voorbij.

‘As ik in 't water val,’ begon Jan weer, hoestend - 'r was 'm wat in z'n keel geschoten: ‘dan ga 'k zwemme...’

‘Mot je eerst kènne,’ zei Trien.

‘Dat doe je vanzelf,’ verzekerde hij: ‘je slaat je arme maar uit en je beene en dan blijf-ie drijve’...

‘En je kleere die nat worre,’ redeneerde Christien: ‘as 't water in je rokke zuigt, zak-ie vanzelf’...

‘Dan motte jullie maar bróéke drage,’ zei Jan: ‘wat dóén jullie met zooveel kleere!...

Ik zou geen broek w i l l e drage,’ zei Trien: ‘'n meissie met 'n broek, hèhèhè!’...

‘En ik zou geen rokke an wille hebbe,’ spotte Jan: ‘wat heb-ie an 'n rok, zoo'n flapding om je beene?’...

‘Zoo - zóó,’ redeneerde Christien weer: ‘da's wàt warrem. As je 'n broek draagt - dan heb-ie zùlleke lange spillebeene - net as jij!’

En valsch lachen van Christien en Trien klonk over het veld.

Jan rookte, antwoordde niet. De sigaar was 'm te zwaar - je wer 'r draaiierig van. Maar gelukkig

stapten ze op met de twee kransjes van gèle bloemen, kransjes zoo groot als 'n hand - die van Trien 't stevigst gewrongen.

Het veld staken ze over, schuinweg, en achter de huisjes om liepen ze 't paadje naar het kerkhof, dat in z'n rastering van groen lei te schuilen.

Nóg klonken de klompjes dof in 't mulle zand, maar bij 't hek waar geplaveid was, beklopten ze luchtig de steenen, klep, klep, klep - vier paar kinderklompjes op de net-gele tegels.

Dan over 't grint van de paden, minder geraasmakend, gingen ze naar de plek waar 't grafje gedolven moest zijn. Jan hield Annetje bij 't gezond handje, Chris en Trien liepen voórop, zwijgend, schuw. Want al die palen en kruisen daar wier je bang van.

‘Hè!’, schrikte Trien. 'r Schoot 'n kat weg, die in 't zonnetje had gelegen.

‘Daar is 't,’ wees Chris.

In 't gras was 'n plek omwoeld, diepte 'n vetzwarte kuil. De dwarshouten leien er over.

‘Gossie,’ zei Trien, angstig kijkend: ‘mot ze dáár in?’

‘Ja,’ lei Christien uit, ‘en an die touwe late ze d'r zakke’.

‘Dat ken nóóit,’ stree Jan, blij dat-ie 't endje had

weggesmeten, toch nog benauwd van 't rooken: 'da's nooit diep genog. Daar ken je nie in staan'...

'Ze mot 'r in lègge, stommert,' schreeuwde Chris, kwaad - niks as de jònge begreep - 'en as ze leit gaat 't zand 'r over'...

'Motte we dan wàchte tot ze kòmt?,' vroeg Trien die graag wèg wou.

'Wel nee,' zei Chris weer: 'ze komt eerst over 'n uur en dan mag-ie 'r toch nie bij blijve. We zelle ze op stokkies steke, hè?'

Haar kleine vingers staken 'n tak in den aardwal van 't grafje en daaraan met voorzichtig gebaar hechtte ze de twee kransjes van paardebloemen.

Toen wou Jan wèten hoe diep 't graf was, maar Chris wou 't niet hebbe.

As de doodgraver - die lánge - 't zag, zette-die je achterna.

'Kom maar mee,' wenkte ze: 'nou hebbe wij óók wat an Agnietje gegeve'...

De klompjes klepperden over de net-gele tegels.

Zóó bleef 't graf met de zacht-wuivende leelijke kransjes op 't verdronken vriendinnetje wachten.

Tiende episode.

'n Uur later, aller-onprettigst van lichaams-bevinden, transpireerend in 't zwart, wintersch rouwpak, met 'n broek die na jaren berusting te nauw was geworden, met 'n schrijnend gerafeld boord - de waschvrouw had 'r te drift-haastig 't ijzer over geplet - met den Van Vliet'schen hoogen hoed, die rooie voegen in 't glibberig voorhoofd drukte -, 'n uur later schelde 'k officieel aan.

In het voortuintje stonden de dragers bij de baar, zwart van beslotenheid op de kalkige schelpen en 't wit gedroogd zand.

De neef van Plas, machinist bij 'n stoomgemaal, opende de deur en zei strak-van-aangeleerde-deftigheid:

‘U mot in de eerste deur rechts weze’.

Voorzichtig nam 'k den Van Vliet'schen hoed in de

hand, den bol omhoog, bang voor de reepjes krantepapier, die bij éénig gebaar van mondain leven omlaag gezakt zouden zijn, betrad de door Plas gereedgemaakte ontvangkamer. Daar zat al 'n heel stemmig gezelschap, druk van gepraat, dat in gelegenheidshouding verstarde, toen 'k suffig links en rechts boog, nauwlijks de gelaten herkendend door 't grijs geschemer der gestreken gordijnen.

Plas zat in de achterkamer bij 't bed van z'n vrouw, dat-ie hierheen verhuisd had, omdat-ie noch den dominee, noch de menschen-van-rouwbeklag in den stal kon ontvangen. Stijf met den hoogen hoed in de hand, den hals onlekker op 't boord dat als 't sporen van 'n zondagsruiter werkte, bleef 'k in 't geschaduw der gordijnen, langzaam de gelaten onderscheidend.

Vlak bij me zat 'n heer met kamgaren handschoenen de rulle vegen in z'n hoed glad te strijken. Die gaf me al vast 'n lesje: mijn handschoenen had 'k vergeten. Toen-ie niks meer te strijken had, lei-ie z'n dunne lippen als sandwiches op mekaar en keek voor zich henen in de gedachten-verdieping van 'n twijfelaar aan Newton en Kepler. Het was ongetwijfeld de president der muziekvereniging waarvan Plas had gesproken. De andren kende 'k. Jan Baams, de aardappelboer,

vierkantte puffend tegen de stoelleuning. Z'n zondagsche jas, te zwaar aan de schouders gevuld, ovaalde met bladdrende deukjes om 't ingezweet boord. Dan scheen-ie de domheid te hebben begaan, van 'n tabakspruim de laatste sappen te willen genieten, of in z'n zondagsche deftigheid had-ie vergeten 'r uit z'n mondkelder te verwijderen vóor-ie binnen kwam. Nu, in de war met het te veel elixer, zat-ie met wrange smakjes te slikken en de slangetjes zweet van z'n jukken te vingeren. Overigens dee Baams èven diepzinnig als de president der muziekvereniging. In de wachting bij 'n begrafenis schijnen de meeste lieden in de na-buurschap van wijsgeerige onderwerpen te verdolen. Zoo ze al niet 'n glim van het onzienlijke met de sprieten van hun felste gedachten-werking betasten, nemen ze althans door wangenplooi, wenkbrauwfronsing, lippen-norsching de indrukwekkende pose aan, die bij 't allerbeste behoort. Zelfs als ze niemendal met 't geval hebben uit te staan, wanneer ze 'n begrafenis bijwonen met de gewone mensch-vrindlijke bedoeling van 'n kraamvrouw-bezoek of 'n nieuwe-buur-belangstelling, wanneer ze nòch de buitenissigheid van 'n traan, nòch 't waarachtig leed-medevoelen voor 't bijzonder geval in voorraad aan-dragen, ver-strengen ze achter neêre gor-

dijnen in houding van wat-zou-het-raadsel-des-levens-zijn? - of van logarythmen-berekening - of van theologische studie - of van de overpeinzing der zooveelste stelling van Benedictus de Spinoza.

Baams, pruim-smakkend en zweetdruppeltjes heenpinkend, deed minstens aan bolvormige driehoeksmeting, terwijl-ie z'n vierkante schoenen onbeweeglijk in pantsering hield om den op den grond staanden hoogen hoed.

Naast hem was de kok. Die had zich voor de gelegenheid laten scheren. Anders dee-ie 't alleen Zaterdags bij de vrouw van den postbode, die 'r man met 'r snedige handigheid an menig stuivertje hielp. Op 'n dorp wist je dat allemaal. 'n Kok was geen kelner, diende niemand met overdreven schoone kinnen. Wieblend met z'n eenen voet, zat-ie den grond te bestaren. Voor 't eerst zag 'k dat-ie 'n kalen knikker had. Bij 't hotel droeg-ie altijd z'n koksmuts - in de wandling 'n pet. Hier kon je je gebreken niet bedekken.

Over den kok, in toegewijdste contemplatie zat de hoofdonderwijzer-correspondent, wiens stem 'k nog juist bij de deur had gehoord. Op 't laatst oogenblik door Plas geïnviteerd, omdat Kris bij 'm school had geloopt en omdat-ie in den vooravond een roerende toespraak was komen houden, had-ie den schimmel-kluitigen hoogen

hoed, die jaren in de vochtige kast had gelegen, door z'n vrouw laten strijken - nu met 'n witte das, zwarte glacees èn diep uit de mouwen hangende manchetten, sloeg-ie ons allemaal. Toen-ie me zàg boog-ie in deftigheid en hervatte den loop zijner wijsgeerige gedachten, waartoe ik me dan ook zette, omdat je 'r niet aan ontkomt in de suggestieve buurschap van zooveel wenkbrouwe-koppeling en lippe-stremming. Wel kostte dat moeite. Eéns heb 'k, als persman, bij 'n graf gestaan, waar redevoeringen werden gehouden en elk van de tien sprekers in zenuw-bleekheid wiebelde om wat ànders te zeggen, zònder de inleiding dat 't gras voor de voeten was weggemaaid. En bij den achtsten spreker die een bonte metafoor bouwde van... 'n ster aan den kunsthemel... die aan 't firmament... baan bewegen... enz.... en hakkelend bleef steken in 't dooie slopje van het tè schoone, pieplachte 'k onbetaamlijk en kneep 'k me zelf 'n blauwe plek in m'n arm om het decorum te herwinnen... Eens in 'n volgkoets heb 'k met drie andre schelmen onbedaarlijk gelachen om 'n kraai naast 't portierglas, die télkens opnieuw 'n glinstring aan de punt van z'n neus kreeg. Ik verdedig me niet. Het was onzerzijds onbehoorlijk. Maar 't over-het-plechtige-heen,

de über-rouw kan op zenuwen werken. Ook hier, in dit waarlijk droevig geval, dreigde 'n lach-krieweling, omdat wij vijven, de president der muziekvereniging, de aardappelboer, de schoolmeester, de kok en ik, wij met onze vijf hoge hoeden en onze zwaarbeslagen, zwijgende, wijsgeerige schapekop-gezichten onduldbaar mal geleken bij de open-kierende kast met de wittebroodjes en de krentebollen, die in 't zand hadden getold.

Baams sprak het eerst na 'n lange, pijnlijk-hitsende stilte. Z'n handen vouwend en wrijvend dat 't kurkig door de kamer ruchtte, zei-ie enkel domp-van-betoog:

‘Jà-jà - ik zeg jà-jà’...

‘Ja-ja,’ bevestigde de kok, die 't volledig begreep.

‘'n Ongeluk leit in 'n klein hoekie,’ sprak de president der muziekvereniging, zinnig 't hoofd knikkend.

‘Jammer, jammer dat ù d'r niet eerder bij was,’ zeide de hoofdonderwijzer mij direct toesprekend.

‘Ja - ja,’ antwoordde ik en weder versmolten wij met onze vijf hoge hoeden in eenzame stilte. Een streep zonnelicht, kirrelend langs de witte gordijnballetjes, lijnde recht naar de krentebollen.

Toen werd er nog eens gescheld en dadelijk slikte de muziekvereniging-president, die net was begonnen met 'n ‘heit u gehoord van...?’ ... z'n slotwoorden in.

In de leegte der gang klonk neef's stem: 'Eerste deur rechts, asjeblijf'.

De deur schorde in 'r roestige scharnieren en in de opening donkerde in volle statigheid de gekleede-jasfiguur van den dominee.

An z'n stem, toen-ie langzaam zei: 'Goeien morgen,' hoorde je zonder aarzeling dat 't 'n dominee was.

Even keek-ie zoekend de schemering af, wachtend of niemand 'm tegemoetkwam.

De president der muziekvereniging, die 'm kende, stond op, riep de achterkamer in: 'Plas, daar is de dominee!'.

Dominee deed 'n paar stappen en zeker van z'n gebaar onder de omstandigheden, ging-ie de achterkamer binnen.

Onmiddellijk vulde z'n stem het vertrek.

'Is u broeder Plas?' -, vroeg-ie, onzichtbaar achter den kamerwand.

'Ja domiinee,' klonk Plas' stem.

'En dat is de moeder? Jawel!'

Een stoel schrapte over den vloer.

Dominee ging bij 't bed zitten. Nog zag 'k 'm niet, maar langzaam verwonderd over 't gesprek, kwam 'k mee in de deuropening.

‘Denk nu maar,’ sprak dominee, die geenszins behoefte scheen te gevoelen z'n geluid te dempen - stevig als op den preekstoel liet-ie z'n stem òpklinken -: ‘denk nu maar dat je zoon’...

‘t Is me dòchter,’ viel Plas 'm snuffel-snikkend in de rede.

‘...Dat je dochter,’ accentueerde de dominee, z'n zin in één stuk door-zeggend: ‘dat je dochter dáár is, waar ze geen leed en geen smarte meer zal kennen, dat alles wat de Heer wil welgedaan is, dat we ons als menschenkinderen moeten neerleggen bij zijn allerhóogsten wil! Begrijp je dat, moeder Plas? Je màg niet toegeven aan je verdriet. Je heb nog zès kinderen’....

‘Vièr domienee,’ zei Plas schuchter en weer in z'n rooden zakdoek huilend.

Dominee lette niet op 'm. Dichter z'n stoel naar het bed schuivend, werd z'n toon strenger.

‘Men heeft me gezegd, moeder Plas - dominee Van Santen die verhinderd is, heeft me voorgelicht - dat je al drie dagen te bed ligt, toegevend aan een smart die menscheijk is, maar die een zwakheid wordt tegenover je andere kinderen’...

‘Dominee,’ waagde ik te interrompeeren, ziende aan de bloedbeloopen oogen der vrouw dat ze pas 'n

nieuwen aanval gehad had, dat ze niëts begreep van wat 'r gebeurde: ‘vrouw Plas is op 't oogenblik niet in staat te luisteren.’

‘Wat bedoelt u?’ -, vroeg hij straf-verontwaardigd, omdat 'k hem op diè plaats stoorde.

‘Ze is heusch zièk - afwezig - ze begrijpt u niet’...

Z'n strenge oogen keken me in verwijting aan en te gelijk vielen de reepjes krantepapier uit den Van Vliet'schen hoogen hoed, dien ik met m'n bemoeizuchtige wenken 'n paar maal gebalanceerd had. Het waren beslist vrijzinnige kranten. Ik maakte 'n allermalsten indruk.

‘Moeder Plas,’ hernam de dominee, mij verder absoluut verwaarloozend: ‘dat je dochtertje op zulk een aanvalligen leeftijd verdronken is, is een bezoeking des Heeren, waarvan wij de redenen niet hebben na te speuren. Als goede christin zul je leeren te berusten en de liefde van dat door den Heer opgenomen kind op de andere over te planten. Is 't niet zoo, moeder Plas? Is 't zoo niet?’

Dieper boog-ie z'n hoofd naar haar toe. Zij, 't geel-bleek gelaat in de kussenbult, de haren verwaaid, uit den wrong verstoven, lei bewustloos de deken te beplukken, sprak machinaal: ‘Ja - ja’.

'r Oogen gloeiden in de kassen, 'r adem snoof gejaagd.

Ik was naast Baams gaan zitten, luisterde naar de vermanende stem en háar zwijgen. Plas snikte. Wakker geschud door den krans, scheen-ie de woorden van den dominee als een heerlijke troost tot zich te nemen. De troostende stem luider en dringender van klank, 'n stem gewend om verstaan te worden, 'n stem die geen fluistertonen bezat, slurpte het laatste leven uit de kamer. Baams en de kok en de president, zèlfs de liberale hoofdonderwijzer-naar-den-rooien-kant, zaten in luistrende onthutsing. Soms knikte de president met ontelbare snelle knikjes. Ik, slecht, verdorven wezen, die troost als 'n teer, vrindlijk liefdeding opvat en me altijd verbeeldde dat je alleen getroost kan worden door 'n vrouw of 'n man van wie je véél houdt òf door de stilte in de natuur, òf door 'n lieven levensmoed in je zelve, ik opperst-geloovige òngeloovige die in zulk een geval door luid-resoneerende woorden op de vlucht zou slaan - heeft 'n bij (om 't lief te zeggen) nog gonzend gerucht als ze 'n bloem bestrijkt? - hield, inderdaad van streek den hoogen hoed in de eene en de reepjes krantepapier in de andre hand. 'k Denk dat die dominee, als-ie gewèten had, dat-ie sprak tot 'n bijna krankzinnige mogelijk even 'r

hand zou hebben gedrukt, zonder meer. Nu, terwijl-ie nièt wist, den indringer niet geloofde, drong de wichtige, breed-uit betoogende kanselstem op je aan als 'n vlegelig ding, dat je vijandig gevoel gaf. Maar Plas hilde. En om hem en z'n vrouw was 't te doen. Niet om 'n losbandigen letterkundige met afzonderlijke bijzonderheidjes.

Af en toe scharnierde de deur.

De waschvrouw rood-bezweet, met 'n haastig aangetrokken zondagsch jak toffelde binnen, bleef houdingloos staan naast den kok, geïntimideerd door dominee's stem. Even huilerig door de bewering dat iedereen zich op den dood moest voorbereiden, zelfs van z'n dierbaarste verwanten, streek ze breed-snufflend de hand langs 'r neus en dat oprecht-gemeend gebaar deed je aan, als je dacht an den jongen kerel die 'n huis verder te sterven lei.

Dan stotterde Ari over den drempel, onbeholpen van verlegenheid z'n hoed in de beenige handen draaiend. Schuw keek-ie om beurten iedereen aan en bij elk harder gesproken woord van dominee knipperden z'n oogleden.

Het bleef bij òns in de kamer 'n nare, drukkende stilte. Niemand bewoog. Baams had de pruim in de

hand genomen, omdat z'n gesmak zoo raar klonk als naastan 'n gaping in het getroost was - de kok wiebelde niet langer z'n voet.

Toen kwam dominee uit de andre kamer, gevolgd door den vader.

De president, de hoofdonderwijzer, de kok en de aardappelboer stonden op van hun stoelen. En ik deed 't gelijklijk, om niet te zeer de aandacht te trekken.

'Ja, ja, - 't is wèl 'n droevige gebeurtenis,' zei de dominee, in denzelfden zekeren, luiden toon.

'Schrikkelijk, schrikkelijk,' knikte de president.

't Is hier nog nooit voorgekomen, niet waar?'

'Nee dominee.'

'n Kind blijft 'n kind - 'n kind denkt niet na,' zei de wijze man nog eens.

Er gaapte 'n stilte, omdat niemand antwoordde.

Toen ging de deur voor de laatste maal open.

De neef van Plas, die zelf 'n hoogen hoed had opgezet, waarschuwde plechtig.

'... As de heeren klaar binne'...

Plas stapte 't eerst de kamer uit - toen de dominee - toen de president der muziekvereniging - toen de hoofdonderwijzer - toen de kok - toen Baams - toen Ari en ik.

Twee aan twee stapten we de hoofddeur van 't heerehuis uit - in 't fel mild-plassend zonlicht.

De zwarte baar met den grooten, fleurigen krans werd op de schouders der dragers geheven en schuifelvoetend achter den kleinen last, schoten je oogen vol dwaze tranen, omdat 't zoo'n prachtig, helder-zonnig weer was, omdat al de kindren van 't dorp uitgelopen waren en met verbaasd-angstige gezichten naar de zwarte schraag keken.

Langzaam van slag, gonzing na gonzing, begon de torenklok te luiden.

Slot episode.

Wat zijn begrafenissen in stad peuterig-leelijke dingen. Als de zorgjes, kwellinkjes, paf-geblazen ijdelheidjes van 'n N.N., in zes houten wanden eene kalme beslotenheid hebben gevonden, als de reis is begonnen naar de onmeetbaarheid, waarvan 'n grijnzende doodskop weet schijnt te hebben - pleegt niet de gansche menschheid bizar te grunneken wen de botjes den vleeschlijken schuilhoek ontworsteld zijn? -, als N.N. zich, om 't zonder bepaald dichterlijke intonatie te beweren, van de eenigszins klèverige levens-smurrie geen jota meer aantrekt, noch 'n zuchtje voor de vele verscheiden geliefdheden van z'n bestaan over heeft, ontwaakt dikwerf in den b o e z e m zijner verwanten de koortsige begeerte tot p l e c h t i g h e i d . Gehuurde, schoongeschoren, immers barbierende beambten, statigen

zwaar-betrest in en om het leed - de rouwkoetsen zijn nobel - de lijkwagen met z'n ornamenten en statiekleedijen kréunt in z'n vadermoorders. Menschen die hun heele leven voortsoberden en 't huren van 'n bakje als 'n luxe verdoemden, berijden hun eerst en laatst paarde-ritje als princelijke, enkel-blauw-bloedige lieden. En bij 't graf, bij de haie der plechtig-geuniformden, bij de plechtige kransen en kreukloos rouwdragenden, spreken de minst ontroerden de heerlijkste taal. De waarlijk ontroerden zwijgen, hebben 'n broertje dood aan de luidruchtige en dure verschijnselen, die zich parasitisch aan treurnis en smart hebben gehecht. Het is wel jammer dat men z'n eigen oratie niet houden kan bij 'n geopend gat in de aarde. Men zou van het eigen ik-je minder liefs, minder onwaars vertellen en 'n deel der dierbaren weg-kijken die zich vertoonen om a c t e d e p r é s e n c e te geven.

Op 'n klein deel van het platteland is diè p l e c h t i g h e i d nog niet doorgedrongen. Daar draagt men de kist en volgt men te voet. Daar doet men naïf met hoge hoeden en zondagsche kleeren, maar de laatste dienst blijft in èigen handen. Ja, 't geeft 'n wel schooner indruk achter een op de schouders getorschte

kist aan te stappen, dan lekker-gemaklijk getrokken te worden.

Ik liep dien dag naast den president der muziekvereniging. Zóo was de kleine stoet in beweging of al de schoolkindren klomplepperden achter ons aan. Be-angstigd door de scherpe kist-randen, die door het zwarte laken sneden, babbelden ze geen woord. Als een wat vroeg, werd-ie door andren gesust, hoorde je roepen: ‘Suscht! Suscht! Je mag nie prate!’ En op de keideelen van den weg, bedwongen ze 't klompengeraas door op de voetballen te loopen.

Het was een prachtige, volweeldrige zonnedag. De struikjes bij de greppels ruigbolden met klaar-groene knikking. De kikkers kwekkerden, mekaar aanroepend in de weiden, de diepe eindlooze weiden, waar 't gras in fleurige schuiming ver-vloeide, waar de bloemen glansden met spartel-gelach, waar 'n kudde schapen en kalvren opgejoeld door 'n galm der snelslierende tram, in dolle draving voort-rende.

Stappend over 't mulle pad naar 't hotel, gingen we zwijgend, bijna geruischloos, omzongen door 't rumoer van nestlende vogels. Niet met de oogen te grijpen in de zwellende branding van 't zonlicht, vlámde de zilveren zang van 'n leeuwrik, op-vonkend in dia-

manten gesprenkel, fluit-juichend met kreten en trillers die in 't hemelglanzen versnikten, alsof 't geluid en 't licht mekaars grenzen hadden gevonden. Er woei 'n zachte zuidenwind. Vlinders, bijen, onze-lieve-heersbeestjes, aangeluwd op 't zwoele gestroom, zwermden om ons. Op den rug van den man die voor me stapte, kroop 'n gouden tor, de sprieten buigend en wrikkend, de vliezen vleugels verkapt onder 't gouden schilden-geschulp.

Toen kwamen we in 't kleine bosch voor 't hotel. Daar klonk 't geschuifel der mannen als 'n donkre, malsche cadans, bezucht en befladderd door 't bladergeschuijer. De takken stug-wijkend en wapprend, stoelden met den dagschijn, schaduwen werpend en lichtloovers fonteinend. Op 't laken der kist schubden vlokken, soms klittend tot streeprig geglim, soms vluchtend in woelende spikkels. De vogels boven onze hoofden schreeuwden, kwinkelden, schoten diep door 't groen, boorden weer henen naar 't licht.

Dadelijk waren we weer uit 't boschje in de gele, broeiende gulping van den zandweg. Het hotel met z'n frisch groen rasterwerk, z'n witte kozijnen, z'n straf-blikkende ruiten, vriendelijkte ons voorbij. Bij de deur, nieuwsgierig te hoop, stonden Bouten, Van

Vliet, mevrouw De Waard en de duitsche officier. De mannen namen de hoeden af tot we bij de boerderij waren. Daàr, in 't zonnetje, de beenen gewikkeld in 'n flarden-deken, zat de zieke boerenjongen, 't geelbol gelaat met de glazige oogen nauwlijks te zien door de zwachtels langs de ooren. De moeder, opgestaan met 'n aardappelmesje in 'r hand, drong 'r rimpligverweerden kop met 't wrokkend knaagdiergebit over de schutting, knikte de kennissen toe. Toen ging ze weer naast den jongen zitten.

We stapten voort, links zwenkend, 't zandpad over. 'n Egel, verrast door den stoet, lei als 'n naaldige buil op den weg en ieder ontweek 't zwaarademend dier. In de heggen vluchtten de kippen en 'n kloek riep 'r kiekens. Voorop liep de dominee met Plas. Plas ging gebogen, enkel den grond ziend; de dominee stapte recht-op, de handen op den rug. Dan kwamen de neef en de schoolmeester, dan de president en ik, dan Baams en de kok. In z'n eentje liep Ari, die zich geen houding wist te geven.

De zon blakerde onze ruggen - het stof uit den weg, opgetrapt door de dragers, omwolke den stoet.

Rustig van slag, in de duinwanden 'n echo grom-

mend, klepte de torenklok, gonzend en bommend met lichtere heffing en dreunender val. In de geheele duinglooiing, drijvend en stootend, zoet van beklag en droomrig van roep, dreef 't geluid z'n dommling en schok. Het sterkte aan op den weg, verzwierf in 't grootere bosch. Oude takken braken onder onze voeten, 't grint kraste. Even liep 't pad over 'n hoogte, zagen we 't kistje boven de hoofden, dreigend van zwartte in 't donkere, lichtlooze, wollige groen. De blaren, kirrlend en blazend raakten 't kleed. En 'n lijster, blij-op fluitend, zong in de opperste takken.

In 't dorp, bij de hoeken der straatjes, waren de menschen uitgelopen. De vrouwen hokten tezaam in beklag, keken naar den krans, de kindren sloten zich aan. Op de keien en tegels, bij de stilte der groote menschen, werd 't klompen-getrappel 'n pijnigend geraas, sterker, luidruchtiger door 't gehol van wat kleinere rakkers, die vooruit naar 't kerkhof wilden. Domper van slag, harder van dreun, klonk de torenklok, nu dichtbij.

‘Wat 'n belangstelling - wàt 'n mensche op de been,’ zei voor 't eerst de president der muziek-

vereeniging, die zwijgend naast me geloopt had, met de gestrengelde vingerworstjes in kamgaren handschoenen, onbeweeglijk op z'n buik. Eerst had-ie stroef naar den grond loopen kijken - nou leek-ie 'r 'n genoeg in te vinden, dat zooveel dorpenaars 'm op z'n deftigst zagen.

‘Ja, ja,’ zei 'k.

Z'n kamgaren vingerworstjes ontfutten. Voorzichtig trok-ie z'n ingezweet boord in correcten stand, wreef zich met de kamgaren toppen het voorhoofd droog. Hij had 'n vreemd gezicht met rooie haardotten in de neusgaten en ooren. Even zweeg-ie, diepzinnig de lippen plettend als in de wachtkamer.

Toen ineens vertrouwlijk, recht op den man af, vroeg-ie:

‘... As 'k vrage mag - blijf u nà-ete na de begrafenis?’

‘Hoe na-eten?’ -, vroeg 'k stupiede.

‘... Nou van de broodjes en de koffie,’ zei-ie, met sterke herinnering aan de kierende kamerkast.

‘Dat weet 'k nog niet,’ zei 'k korzelig.

‘Ja - ja - dat is 't 'm nèt,’ betoogde hij, de handen weer in berusting op den buik: ‘ik weet 't ook nie, want 'k mot binnen 't uur an de slachterij -

we motte varrekes slachte - en je ken je met goed fatsoen nie van de eterij afmake...'

'Daar kan 'k geen raad in geve,' antwoordde 'k.

'Nee dat ken u net nie,' sprak hij gelijk met me op stappend, linkervoet voor, rechtervoet voor.

De stoet draaide 't kerkhoflaantje in. Boven op 'n duin, scherp tegen 't heftig-stralend licht, kante de plomp-witte toren met 't klein kerkgebouwtje. Zwaarder van dreun gromden de slagen en 't klompengeklepper verdofte in 't schulppad.

'Is u lang hier gelogeerd?' -, vroeg m'n buurman weer.

'Nee,' zei 'k kort, onprettig gestoord in de nieuwe stilte van stukgetreden schulpen.

'Zoo,' praatte hij gemoedelijk voort, blij dat we 'r haast waren: 'zoo - nou dan mot u is bij gelegenheid òp de toren klautere. Daar heit u 't mooiste gezicht van de wereld en as 't warrem weer is, zoo as vandaag, dan ken u boven op 't plat liemenade krijge. Daar heit 't vreemdelinge-verkeer voor gezorgd - en da's mijn voorstel geweest - en 'k hei d'r eer van - de vorige zomer hebbe we d'r u raait nooit hóéveel flessies liemenade en gemberbier geschonke?' ...

Ik gaf geen antwoord.

‘Een honderd drie en veertig in één seizoen - da's mooi - da's heel mooi. Daar heit 't vreemdelinge-verkeer plezier van en nou binne we begonne - met prentbriefkaarte - oòk 'n machtig goeie inval...’

Zachjes kabbelend ging z'n gepraat, tot-ie vanzelf op 't kerkhof zweeg.

Driemaal wandelden we om den kerktoren heen, driemaal kwamen we langs 't versch gedolven grafje. Toen werd 't 'n kort gedrang naar de aardkluit. Er was 'n buitengewone belangstelling. Zoowat al de badgasten, al de dames en heeren waren langs 'n binnenpad naar 't kerkhofje geklommen. Mevrouw De Waard hield den arm om 't middel van 'r dochttertje, Boutens was 'r met vier kindren, de heer en mevrouw Van Vliet stonden in de voorste rij naast Maartens. Het was 'n mondain clubje met zomersche strandpetjes en parasols, vreemd-vroolijk afstekend tegen de donkere aardplek met 'r binten, touwen en schoppen. Nog rumoerden de achterste kinderen, die oòk wouen zien, maar de veldwachter, grimmig toe-stappend, maande tot stilte. Even was die 'r. En dat gaf het aandoenlijkst moment. De struiken warden en suisden, de vogels

floten - de zee, achter de duinglooiing, zuchtte, hief haar gerucht over de landen. Alleen Plas, ouwlijk, gebogen, soms schok-trillend van smart, snikte hardop, pogend zich te bedwingen. In dat stilte-moment, in die ademende luidloosheid van natuur en dingen, bij die stralende zon en 't zingend zomersche groen, bij die bedwongen snik-kreuning van den vader, zag 'k nog eens de plek voor me, de plek waar 't gebeurd was - 't gladde water - de borrelingen - de drijvende klompjes.

De vuisten ballend, de tanden saambijtend, had 'k moeite... me niet belachlijk te maken - 'n huilende vréemde is op 't randje van 't aanstellerigridikule -, toen de dominee, luid van stem, hard van troost het woord nam. Hij sprak 'n kwartier lang, teksten citeerend, de badgasten met de mondaine pakjes en parasols afstraffend, telkens eindigend, telkens weer beginnend. Hij sprak niet over verdronken Agnietje, niet over 't leed van den vader - bij preekte over de deugdzaamheid van een goed christen die zich èlk uur op z'n dood voorbereidt. Een vol kwartier hield de brave ons blootshoofds in de heftig-brandende zon, 'n zon die 'n foltering werd. Je hersens begonnen te stoven onder je heete haren. Getrapt uit den wee-

moed van juist dat kindergrafje, zette 'k hijgend den Vlietschen hoogen hoed op, luisterde, luisterde, luisterde naar de klanken die m'n kokend hoofd doorknepperden... Na 'n vage eindloosheid kwam 't slotwoord, mocht Ari den krans op 't gevuld aardgat leggen, dropen we vermoeid huiswaarts, twee aan twee, de dominee met Plas voorop.

Het werd 'n nare eterij in 't sterfhuis. De dominee was met de eerste tram vertrokken, Baams moest z'n klanten met groenten gaan bedienen - die kon-ie niet langer laten wachten - de president der muziekvereniging was 'r stil van door gegaan om z'n varkens te slachten - de schoolmeester had geen minuut vrij voor de school die om halftwee begon - de kok mocht niet langer voor den hotelier uitblijven, zoodat in het sterfhuis de neef, Ari, Plas, ik met vermoeide gezichten om de tafel met de krentebollen en 't wittebrood kwamen te zitten. Ik dronk 'n kop koffie van enkel suiker en melk, neef hapte gretig, Ari zeurde met stikkend gekieskauw van 'n hóórbaar zanderig broodje.

Plas sprak geen woord. Slap-gebogen hurkte-die in z'n stoel, de oogen rood-omrand in 't geel-oud ge-

laat - bij 't heengaan gaf-ie wezenloos 'n futlooze hand.

Dat was 't eind dier kleine verschrikking.

Twee dagen later, in avondschemer, toen we langs 't strand hadden gewandeld en terugkeerden, zagen we Rein Plas nog eèns en voor het laatst.

In een uitgevreten brokkeling van den duinwand, dicht bij de pier, zat-ie met de handen onder 't hoofd, wou opstaan toen we naar 'm toe kwamen.

‘Laten we je niet storen,’ zeiden we.

‘U stoort heelemaal nie,’ zei hij nederhurkend: ‘k was u tegemoet gegaan. An 't huis zeie ze dat u an 't strand was. Ik ga morgen na me betrekking in Arnhem.’

‘Zoo gauw al?’

‘Ja, meneer. Nou ze in d'r graffie leit, bin 'k hier niemeer noodig.’

Wij kropen bij 'm in de duin-brokkeling, zwegen. De wind, opgestoken, striemde de branding naar de kust en omdat het dien dag heet was geweest phosphoresceerde 't water. Elke golf gulpte vlammen. De lucht was donker, de branding grommelde verre donderslagen. Vermoeid, 'n weinig zwaarmoedig,

keken we naar 't grillig paarsvonkend gestoei, de zwaar uitlubbende lichte-golven. Het hoofd van den ouden man naast ons, gebogen en stil, norschte zwart en vergroot op het breeden en wieken der blauwpaarse stuiving.

‘We krijgen ander weer, meneer,’ zei-ie na 'n poos.

‘Ja, Plas.’

‘En léélijk weer.’

Hij sprak alsof-ie 'n aanloopje zocht. Omdat we dat vóélden, vroegen we:

‘Heb je nog wat?’

Even zat-ie in aarzling.

Toen vroeg-ie met 'n stem die moeite had woorden te vinden:

‘Waar is 't zoowat gebeurd?...’

‘Daar,’ zeiden we: ‘dáár bij de zesde of zevende paal van de pier - waar nou die groote, lichtende golf breekt...’

‘Daar?’ -, vroeg-ie, mee met z'n zwarte hand in de richting.

‘Ja daar - zoo wat - zoo wat,’ antwoordden we, en z'n eeltigen, ruigen poot nemend, zeien we triestig: ‘t Was nièmand's schuld, nièmand's - als we beter hadden gekeken, bèter gekeken’...

Z'n hand terugtrekkend begon-ie zenuw-snikkend te huilen, zóo te huilen, dat we 'r angstig bij werden. Dan ineens stond-ie op, liep naar de zij van 't strand.

'n Zwarte gestalte tegen 'n woelende, lichtende zee, is de laatste herinring. Gezien hebben we 'm niet meer. Den anderen morgen met de eerste tram was-ie weg en 'n paar weken later gingen ook wij terug naar de stad, waar we 't werk hervatten en in de drukte der dagen 't klein gebeuren begroeven.

Nu staat 't in schemer-belichting, stil en verwijtend.

Wat moet 'n waarlijke, dièpe schuld onduldbaar zijn, als 'n aarzling, 'n onzeker gebaar na jàren 't hoofd in de handen doet mijmren...

SCHEVENINGEN, 1904.

II.
De tweede kleine verschrikking.

De tweede kleine verschrikking.

De lucht was van gouden koppen, schuimend op indigoblauw, toen juffrouw Klos aan de deur kwam. Meer naar het huis van Abel den bakker vloeiden rosse vlammen, aan de lichtere einden verstoven. Een enkele kuif met flardige lood-gore kanten, geleek op den schoorsteen der woning te rusten.

‘Waar blijft ze nou? Waar blijft ze nou toch?’ -, hardop praatte de vrouw, de magere polsen bewriemend.

Het licht van den stervenden dag bleekte sterker 't wit van 'r hoofd, waarom 't slordig harengeluk. De oogen verwijd en onrustig keken zoekend de straat af.

Het was Zaterdag van kermis. Op het pleintje, bij de herberg van Hasselaar, brandden de lampen in de galanterie-kraam. De hoofden der dringende boeren boorden in 't gele hoekige vak, waarin geglans

van wekkers en koperen spullen. Boven de koppen was 't geschommel der lampen. Daar naast was een koektent, die toortsen brandde met walmende, joelende vlammen. Brand leek ros-dampig te zijn over de hoofden der kijkers, hoofden met kladden van toortlicht - 'n pet helder opbijtend, bol als geblazen - 'n oor rood en schulpig - 'n half aangezicht purper van schijn - 'n hand geheven en vreemdlijk bevlamd - en op 't podium voor de tent, 't gelaat rossig beschenen, hel als bij 't vuur uit 'n ovendeur, het satansche joodje, dat de duvel wel scheen met z'n razend gespring om de aandacht te trekken, de duvel nòg meer als-ie tierend en dronken met forsche gezwaai 't ijzeren pinrad dat de koeken verlootte, dee slieren. Snepend op het voet-klotsen der boeren, het lallen der meiden en jongens, die in 'n bakschommel schokten en tolden, kraste de klik van het rad tegen de pinnen, kreun van 'n zaag door zanderig hout.

De bovendeur bij Hasselaar gaapte in de lage rood-broedrige gelagkamer, waar 'n orgelman speelde en walm van tabak en jenever de ramen uitzwalpte. De ruiten waren van latten voorzien voor het dringen. In de straat was het leeg. Het volk zat bij Breeman, an 't andere eind, die 'n kemiek en 'n meid-die-zong

uit de stad had besteld - de listige rakker - en dan was 't vol naast-an bij Engel Gool, 'r broer - zij heette Gool van 'r van -, die van z'n stal 'n tuin had gemaakt, die je mocht zién. Daar wier gedanst bij muziek. Alleen hij had geen vergunning en Breeman met z'n kemiek en z'n zingende meid kon tappen zooveel as-die wou. Waar ze nou bleef! God waar ze nou bleef. Zeker erges an 't kijken. En nog 'n brutale bek as ze werom kwam. Zij en Suus waren twee beesten bij tijjen, varkes van meiden. Je zou ze rammlen. Kreng in plaats kindren. 'n Straf...

As ze nou maar kwam - Jezus as ze nou maar kwam! Zij ging 't huis niemeer in. Ze verdraaide 't. Liever de heele avond buiten, liever dood vóór ze nog één stap in de winkel dee. Goddank, daar had je 'n bekend gezicht, de vrouw van den bakker.

‘Heit u me Jannie ook gezien, juffrouw?’

‘Jannie? Liep die met 'n kàn?’

‘Ja die liep met 'n kan van peutrolie.’

‘Nou 'k méen da'k 'r gezien heb, maar vast weet 'k 't nie... Vást nie... Bin u zoo héel alleen?..’

‘Ja 'k bin hier heel alleen en 'k bin zoo benauwd... zoo benauwd... 't Zit me telkes in me slapen, in me keel da'k nie slikken ken... Dan wor

'k zoo angstig... zoo angstig... da'k wel zou willen schreeuwen...'

'Hoe is 't mogelijk,' knikte vrouw Abel met stem van beklag: 'je mot 'r nie over prakkizeeren.'

't Is 'n slàg', klaagde juffrouw Klos: 't Is 'n slag... 'n Moeder blijft 'n moeder al wordt ze nòg zoo oud - wil je d'r nie missen... Zoo goed as ze was enne zoo as ze ons voorging in 't gebed.'

Haar stem sloeg in 'n drensigtig smart-falsetje en langs den mageren huilneus zaagde 'n traan, die over de kin op 'r voorschoot drupte. Dan weer plots, in hortend, nasaal gespreek, woorden inslikkend, onverstaanbaar, praatte ze verward, de polsen bevend bewriemend: '... O, maar die angst, zie je... de angst in me slapen... enne dat je nie slikken ken... O!... O!... O, 'k wou dat me Jannie thuis was met de peutrolie... Want 'k bin zoo bang, zoo bàng... nie voor de dooie hoor, voor de dooie nie... 't Is 'n mooie dooie en vreedzaam, vreedzaam... Twee uur voor ze stierf heit ze nog 'n kom koffie gedronken - met suiker en melk - enne toe breng 'k 'r 'n borretje soep van gehakt vleesch en 'k zeg zoo: moeder hier hei-je 'n borretje - en ze was nog warrem, heelemaal warrem... maar dóod, hoor - en nie-eens

da'k 'r 'n zoen kon geven... nie-eens 'n zoen... nie-eens 'n zoen... O, nie-eens 'n zoen... Mensch dat maakt me zoo akelig... Zie je, 'k bin 'n friesche van me geboort... Enne me moeder was 'n friesche en die angst... die angst in me keel, hè... En me broer is ook zoo gestorreve - me àndere broer... Die was onderofficier... Mensch zoo'n knappe jongen... En toe kwam 't telegram en de trein die wou nie vort, die trein wou nie vort...'

‘Daar zou 'k niemeer om huilen,’ suste vrouw Abel: ‘da's zoo lang gelejen.’

‘As de dag van gisteren mot 'k 'r an denken... Zoo'n knappe jongen en hoe die rood van de koortsen lee - Zoo Sien bin jij daar?, zee-die zoo vroolijk en niks, niks kon je an 'm merken - twee uur later was-die dood... Dat was in Nijmegen... Mensch ik heb toch zoo'n verdriet in me leven gehad...’ - ‘Ja-ja,’ knikte vrouw Abel, onrustig 'r boodschappenmandje ronddraaiend en in pogen om weg te komen: ‘nou ze zal wel kommen... nou...’

Maar juffrouw Klos, met schieting van angst in de oogen, hield 'r vast aan den arm, huilerig vragend:

‘... Ach God, blijf nog effen... 'k Bin zoo bang...

De muziek maakt me bang... 'k Ken geen muziek hooren... En 't is binnen zoo donker en waar die Jannie en die Suus blijven!... O, die muziek... die muziek...'

'Jij mot nie zoo prakkizeeren,' troostte vrouw Abel bot, spijtig dat ze opgehouden werd, zenuwachtig wordend door de opgewondenheid van de gèkke vrouw.

Jezus-nog-an-toe wat was dat mensch afgetakeld. Hoe was 't gosmogelijk om zoo af te vallen van 'n kraambed en zò gek te zijn bij tijen. Je zag 't 'r an. D'r oogen stonden geen seconde stil - d'r lippen beefden zoo raar. - Ze probeerde weg te gaan, opnieuw inzettend met 'n 'nou juffrouw' -, maar dan begon juffrouw Klos weer, druk sprekend, met verward-lange zinnen. De magere hand streelde 't hoekig voorhoofd, om de moeie gedachten bijeen te houden en de oogen werden telkens vol-rood van tranen.

Het dorp wist de historie van Klos. Een late bevalling - Jannie was twaalf èn de jongste - had 'r 'n groote vreugde gegeven, maar 't kindje was na drie maanden gestorven door 'n val uit de wieg. An 'r man, die op zee voer, had ze geschreven dat

Aagie in 'n stuip was gebleven - langzaam was ze aan 't malen geraakt, an elkeen vertellend wàt ze an Simon Klos had geschreven - dat 't nie waar was, dàt 't kind uit de wieg was gevallen, maar of ze 't 'm nie wouen zeggen as-die terug kwam, want Simon die was zoo driftig, zoo driftig. Soms had ze normale, heldere buien, meestal sprak ze van angsten, hield de klanten an de praat, vertellend, kallend, tot niemand van 't dorpje meer in 't winkeltje kwam en 't zaakje stilkens verliep. Ze was van 'n groote goedaardigheid, vrindlijk en stil, maar mèt den dood van de zuigling - een jaar nu geleden - had ze gekeven dag aan dag, afgesnauwd en verwaarloosd de ouwe moeder van drie en tachtig, wier beenen waren gezwollen, die ze geholpen had, toen dàt met de wieg gebeurde. De last met het ouwe mensch, dat niet sterven wou, làng gevoeld, last die haar de laatste jaren tot kleine kwaadaardigheden van goedaardig-vrindlijkevrouw geprikkeld had, was in haat en hondscheid overgegaan, zóo sterk dat het oude vrouwtje in drift heen was geloopen naar Engel, 'r zoon, die haar na veel gevloek èn gevloek van z'n vrouw in huis had genomen. Maar Sina, de vrouw, vrouw met 'n mansgezicht en snordons om de lippen, had de moeder twee

dagen geduld - toen was 'r zoo'n ruzie geweest, zulk een geschreeuw en gescheld, had ze Engel zoo met 'n kruik op z'n hoofd geslagen, dat de oude Kniertje haar schoudermantel had omgeslagen en het dorp uit was gelopen, driftig passend den weg naar de stad met 'r gezwollen beenen. Dat wist alles het hééle dorp, zooals 't dorp wist dat dominee elken Zondag om tien uur preekte en de pastoor om vijf uur drie, vier bittertjes dronk. Tante Knier had een vol uur gelopen, verdwaalde. Den volgenden morgen vroeg, vond een boer haar zittend naast 'n greppel, met gevouwen handen en zachjesbiddend. Ze had daar den heelen nacht gezeten en 'r kleeren waren nat van dauw. Op een kruiwagen had hij 't mensch, dat niet meer loopen kon - zoo waren 'r watervoeten opgezet - naar Engel teruggereden, maar Sien an de deur, had 'm gezeid twee huizen verder te rijden naar gekke Truus, 'r schoonzus, die de ouwe àltijd had gehad en niks geen reden kon zegge om 'r nóú na 'n anderman te zenden. De boer ree Knier, die ingeslapen was, naar 't winkeltje van Klos - de juffrouw die dien dag 'n heel suffe bui had, dee niet open of ze hield zich maar zoo. Toen ree de boer terug naar Engel en zei dat-ie 't verdomde om heen en weer te rijden en de dorpsmensen - goed-

hartig omdat 't hùllie moeder niet was - begonnen saam te loopen en te tieren dat 't 'n schande en godgeklaagd was van zoo'n oud mensch met waterbeenen. Toen zee Engel op z'n eigen houtje - later kreeg-ie wéer met de kruik -: breng 'r maar in de loods. In de loods was 'n afgeschoten hokje, waar 's winters 't varken werd vetgemest, 'n hokje dat met weinig moeite 'n kamertje werd. Engel werkte er den heelen dag en een stuk van den avond aan. Het werd een kamertje van ruwe planken, met delen gedekt. Twee wanden werden op natuurlijke wijze gevormd door de geteerde zijden der loods, de andere waren handig geprutst van kistenhout. Het stroobed werd gesteund door een varkenscrib en een schraag, de deur was het deksel van een kist, bewoog zonder scharnieren, werd gesloten door een touwtje, gedraaid om een kromgebogen spijker. Den anderen dag beplakte Engel de wanden met krantepapier voor de tocht, bracht nog een tafel en een stoel en vroeg of 't zoo goed was. Kniertje, rustig te bed, knikte tevreden. Ze haatte met woede van wraakzuchtig oud vrouwtje 'r dochter Truus, die 'r bij de laatste ruzie geslagen had - ze haatte nog sterker d'r schoondochter Sien, die ze altijd gehaat had, omdat ze 'n feeks was en Engel an den drank had

geholpen. Ja, hièr lee ze rustig en best, zonder ruzie, zonder gekijf, zonder slaag. Elken dag bracht Klaasje, de oudste van Engel, 'n ziekelijke jongen, het eten - soms kwamen Jannie en Suus, soms ging ze zelf even uit, langzaam voortsukklend, opzoekend 'r vriendin Staas, die acht en zeventig was en heelemaal niet meer lopen kon. Met den winter kwam de ruzie weer los. Engel had twee biggen gekocht om te mesten en in te zouten - zoo groot was de loods niet. Toen liep Sien, zuur en kwaadaardig naar Truus - en of dat nou was om te tempteeren as d'r 'n kamer léég stong dat zij de last van de ouwe most hebben - en hoe dat nou most met de biggen? Truus verward idiootrig an 't huilen en Suze, 'n kreng van 'n meid al was ze pas vijftien, an 't opspelen tegen tante, dat groomoe zèlf weggelopen was, dat moe d'r heele leven voor groomoe gewerkt had, dat 't nou is de beurt van oom Engel was - dat ze zelf nie te vreten hadden. Tante Sien vinnig, valsch, belust om te slaan, had Suus gescholden voor snotneus en kwaje meid, maar Suus, kattig, had gezeid dat zij oome Engel nie was, dat zij zich nie met 'n kruik op d'r hoofd zou laten slaan, dat ze niet zóoveel om tante gaf. Toen tante valsch: dat ze met háar nie te maken had, met

zoo'n bleek nèst en 'n lang, schreeuwrig gekijf, en nog eens gescheld en verwijting wat ze van mekaar wisten, wat diè vertelde, diè zee... Het eind was dat Knier in het varkenshok blèef en de biggen 'n kamertje naast-an betrokken als in 'n hotel... Nummer één... Nummer twéé... De biggen kregen hooi en stroo, tante Knier 'n roestig kacheltje dat niet meer gebruikt werd, 'n stukkend rooster had. Het werd 'n lánge harde winter. Het behangsel van kranten was lang stukgebarsten door de werking van het hout. Overall waren diepe naden gekomen. Klaasje had er een uur aan besteed de voegen te dichten met stroo, maar de biggen naast-an wroetten het weg en de deksel-deur was niet sluitend te krijgen. Zoo ging de winter voorbij in koude en eenzaamheid. Er waren dagen dat Sien vergat het eten te brengen, want Klaasje lee ziek en zij had geen zin. Eens leefde de ouwe vrouw drie dagen van 'n korst brood, die ze bewaard had en den derden dag kreeg ze weer wàrm eten - aardapplen met vet - omdat Engel naar de biggen kwam kijken en toen vanzelf naast-an 'n visite maakte. Er waren ook dagen dat ze geen brand had, in bed bleef en sliep... sliep... sliep... sliep..., met de biggen praatte, die dikker, vetter werden en met de ruige snoeten bij 'r bed konden komen -

zülke gaten hadden ze uit verveling en moedwil in de planken geboord.

Truus sprak nooit van moeder. Ze kwam niet op straat. Dagen aaneen zat ze in 't winkeltje, suf, 't gelaat met de knollige jukken over de breikous gebogen. Engel ging soms in de loods voor de varkens en Sien bevloekte het eten, de aardappels, de schraapsels die ze zond als ze wou. Eens bracht ze het eten zelf, toen èrg goed van humeur, maar halfwege had ze er spijt van, smeed de helft voor de biggen, die er vetter van werden, niet zulke opvreterers waren. Januari, den derden, was groomoe jarig - vier en tachtig, kwamen Jannie en Suze en Engel met Klaasje feliciteeren. Sien verdomde 't. Die had beters te doen. Het was 'n snerpend-kouwe dag, veel hardgebakken sneeuw op de wegen en 'n wind die adem te ijs zette. Suus bracht 'n pakje zoetigheid mee. De kachel was uit.

't Leek of de ouwe hout vràt - had Sien gezeid en ook den vorigen dag had ze het eten vergeten. Bij het zien der grootmoeder in 't varkenshok, waar je de heele loods door de naden van 't hout overkeek, had Suus voor 't eerst meelij gevoeld, toen de ouwe met beevrige handen de toet zoetigheid openscheurde,

half-huilend de likeurboonen vrat, zoo 'n honger as ze had. Ze zat op in 't bed - de snerpende wind waaide pluimen zilverwit om 't beenige hoofd - de franje van den omslagdoek slierde naar één zij. Ze sprak geen woord. Doch toen Engel heengaande zee: 'Nou - nog veul jaren, moeke' -, was 'r plots verzet in haar gekomen, verzet dat haar opdreef, schorrig dee raspen; 'D'r is 'n God, hònd, hònd, hònd!... Hónden allemaal...!' Engel verbluft, halfbukkend in de deuropening had bruut omgekeken en gevraagd: 'Wat mot dat nou...? Bin jij bedonderd!' Kort-aadmig van opwinding, had moeke kurkig gehijgd, met zwaar-dichte oogen en alleen 't knoerstig gesnurk der varkens naastan had geklonken. Engel, grof en verlegen, had lòmpe de schouders geschokt, was in de loods blijven draaien bij de biggen, vloekend - al die komplementen en kouwe kak! Maar op Suus had 't wanhoopsbeeld, de dreigende knokelhand, 'n hand van lang-maagre kootjes en vel en 't witte gestuif der haren boven het bed, waaronder je den vroegeren trog en de schraag en de ouwe schoenen zag, indruk gemaakt. Ze haalde hout en 'n scheutje petrolie en 'n paar gesmeerde boterhammen - had 't gevoel dat ze iets wònderlijks dee, iets waarvoor ze

zich schaamde. Er was niet één gevoelige in de familie, gevoeligs had ze nooit voor zich gezien. Je geneerde je as moeke je ankeek. 't Was of je bezig was te liegen - òf centen uit de toonbankla gapte - òf je 'n jurk met 'n modderrand an had, elkeen je nakeek. Zoo kemiek. Zoo verrekt-kemiek. Net of je iemand met open oogen voor de mal hield - of je je anstelde.... Nòg meer gegeneerd had ze zich gevoeld, toen ze 's middags naar de loods liep met 'n warm kliekje, dat ze lacherig onder 'r schoot hield, omdat 't zoo verdraaid stond as de mènschen 't zagen. De vrouw van Breeman had 'r angesproken voor de deur, 'r an de praat gehouen, 'r nieuwsgierig gevraagd wát ze zoo wegghield - toen had ze vierkant gelogen dat 't n i k s was, niks, heelemaal niks. In het varkenshok bij moeke, was 't nog gekker geweest. Moeke zàt net te eten. Klaasje had 'n pan hutspot gebracht met 'n stukkie klapstuk voor den jaardag en zoo drònken as groomoe keek omdat 'r van twéé kanten gebracht wier. Zoo had ze 't 'n week lang gedaan, stilletjes, zich onprettig voelend às ze 't dee, zoo onprettig asof je buiten je stand gekleed ging of alléén de volle kerk most binnenkommen. Toen was ze 'r mee uitgescheiden, verveeld, verlegen. Nog

één dag had ze 't willen doen, 'n kliekje gebakken aardappelen meegenomen - bij de deur van de loods, nog niet eens binnen, had ze zich lichtschuwlachend omgekeerd, bang voor moeke, bang voor de kleine blauwe oogen, bang voor den mond van dunne bloedlooze lippen, die spraken met de varkens en God. Het was 't óúde geworden. Sien zond afval of vergat het te zenden en 'n enkele maal bij toeval ging Jannie nog wel 'ns kijken. De varkens bleven tot Februari. De andre boeren hadden in Januari geslacht. Engel was er laat mee. Een deed hij over aan Abel, den bakker, en het ander slachtte hij op een regenachtigen dag. Tante Knier zat dien middag bij de rookende kachel, hoorde den slag op den kop van 't beest, toen de val op den grond, toen het roggelend gekluk van 't bloed, 't laatste gegil van het dier - beevrig opstromplend had ze geluisterd aan den wand naar het siepen van het logge bloed in de puts, asof ergens 'n dakgoot overliep. Door de open gaten van 't beschot kon ze in 't leege hok van de varkens, waarin rul en dofgeel het stroo in sprieten opstak, kijken, 's Middags bracht Klaasje het eten, keek ze angstig naar de deur, zag ze door de opening de helft van het uitdruipend dier met de donze vetbulten, de regelmaat

van roode ribjes, begon zachjes te huilen, te klagen, zoó kindsch was ze geworden. Klaasje had 'r gevraagd wát 't was, toen had ze geroepen om Griet, die ze hadden geslacht - Engel, de boer, die 't hoorde, ruwlijk an 't lachen, gorglend asof-die zou stikken, en an 't schreeuwen en voor de aardigheid - zóó'n lol had-ie 'r in, zoo goed was-die van humeur - duwdedie den kop van 't dooie beest halfwege door 't gat, knorde tot z'n verhemelte zeer dee en ie omviel van lachstuip op 't stroo. An z'n vrouw vertelde-die hoe de ouwe gehuild had om Griet - wat-ie gedaan had en Sien grijsde zuur.

In de loods lag dien nacht de ouwe vrouw wakker, benauwd, angstig klappertandend, kijkend naar de reten van het beschoot, die licht waren van maanschijn. De stilte koortste 'r tot angstzweet, de stilte in het zwijnshok naastan, waar altijd gerucht in het stroo was geweest. Dan bad ze... lieve God... lieve God... niks as lieve-godjes-zeggend, niet wetend wát ze zou bidden en trilde van schrik toen 'n rat bij de gereedschappen ritselde, telkens ziend het halve lijf van het beest, de kwakken vet, de egale ribben. Eenmaal door 'n zonderlinge speling van maanlicht,

zilverend tusschen de reten, meende ze den kop te speuren, zooals ze 'm in Engel's handen door 't gat had gezien, met de roze wijde neusgaten en de stugge haren. Klappertandend onder het dek begon ze dan weer... lieve God... lieve God - heelemaal kindsch - stak het hoofd tusschen de dekens, riep: kischt!... kischt!... kischt!... beluisterde de stilte, de onverbroken stilte met 't alleenig geklik van verregende sneeuw.

Den andren dag brachten ze eten met 'n extra, 'n vettig varkenskluijfe.

Ze vràt niet.

Den volgenden dag was Engel van huis, vergat Sien eten te brengen en den derden dag vond Klaas 't eten zooas-ie 't gebracht had, met het vet gestolten en de kluijfe er heel bovenop.

Groomoe vreet niet, boodschapte Klaas: ze is ziek.

De oude dag, zei Sien rustig: 't zou 'n zegen voor d'r zijn as ze uitstapte.

Knier stapte nièt uit. Het leven leek ingeroest in 't zieke lichaam. Drie dagen lag ze met koorts, kwam Engel eens kijken, kwam Jannie eens kijken, kwam Suus angstig-verlegen eens kijken, kwam Sien stuursch

en lompig eens kijken - ze stierf niet. Het was 'n wonder. Gezonde kinderen sterven, gromde Sien, zoo 'n oud mensch dat God en de wereld tot last is, blijft lèven.

Het voorjaar proestte in 't land, 't werd Mei, Juni - groen aan de boomen, zang in 't groen, fluiten van vogels.

In de loods hadden zwaluwen 'n nest gebouwd - die sjilpten zelfs 's nachts. In de hoeken bij Knier waren webben met ijvrige spinnen - bij tijden verdwaalde een gonzende bij in het kot. Simon, de man van Truus, was eindlijk terug voor drie weken, vond z'n vrouw verpletst, met 'n gezicht dat 'm dee schrikken, zóo had 't tobben 'r vervormd en vermagerd. De oogkassen waren groot, de jukken uit-stekend. Alles op 't gezicht was vermagerd, verdierlijkt, geconcentreerd om den grooten geel-tandigen mond, die vooruitstond als om te knagen. En altijd 'n gedwee smarttrekje om de dunne lippen, 'n groef onder 'r oogen van 't drenserig huilen.

In 't dorp hadden ze 'm al gewaarschuwd van het kind dat uit de wieg was gevallen, terwijl Truus 'r moeder boyen aan het helpen was - daaglijks begon de vrouw, stil-klagend dat Aagje in 'n stuip

was gebleven - en hoè ze 'r in was gebleven - en dat ze blauw zag - en dat 't nie uit de wieg was gevallen - en dat-ie 'r most gelooven... nie slaan... o god nie slaan... dat al de menschen logen dat 't uit de wieg op de hersentjes was gevallen... maar dat ze lógen... o logen... o!... o!... dat ze blauw zag van de stuip... heelemaal blauw... zooas Jannie 't ook had gehad... dat ze zoo angstig was... en of-ie d'r nie na 'n gesticht wou laten brengen... nie na 'n gesticht...

Hij, ruw, hoekig, bang voor de vrouw, die bang voor hèm was, liep naar de kroeg van Hasselaar, daar drinkend met ouwe kennissen, kwam thuis als 'n schooljongen, verlegen en rilrig, had voor geen goud 'n nacht in 't bed bij z'n vrouw geslapen. De laatste week, heel toevallig, liep-ie met Engel de loods in, hoorde geluid in het hok. Hei-je nog varkes hadie gevraagd - en Engel verwonderd: weet je dan nie dat moeder 'r leit? Nee dat wist-ie niet. Hij was zóoveel jaren weg geweest, had schoonmoeder niet gemist. Dat ken je hebben, as 'r thuis gedonderjaag is. Simon an 't kijken in 't hok, an 't vragen, an 't vloeken. Wat bliksem as 'r thuis 'n kamer was! Was 't dan moedwil? Dienzelfden dag bracht hij Kniertje weer

over, bóven den winkel, dreigde z'n vrouw de beenen te breken as ze d'r kuren begon. Wat most 't dorp denken as de ouwe kwam te krepeere in 'n loods? 't Was verdòmme d'r èigen moeder - d'r wàs plaats!

Kniertje, nu in het oude bed, sprak geen woord, knorde van plezier om het warmere dek en het betere eten. Ze at met schrokkingheid van alles, bleef liggen. De beenen waren te dik geworden. Suus was veel op de kamer, hielp 'r, blij dat niemand 't zag, wilde ook wel eens praten, maar moeke antwoordde niet, lachte soms, knorde as 'n varken. Bij tijden meende je 'n vârken te hooren en as je 'r ankeek had ze lichtende oogen. Je wer d'r koud van. Simon ging heen den volgenden dag en Truus werd kalmer van doen, liep soms de trap op naar boven, schuw nog van kijken, bracht wat te eten en Suus bracht te eten en Jannie bracht peren of applen. Groemoe at alles, knorde met lichtende oogen. Ze sprak niet. Twee dagen na Simon's vertrek, 't was begin Augustus en bij de herberg van Hasselaar waren ze begonnen de koektent voor kermis te zetten, meende Suus dat groomoe's hand dikker werd. De magere

hand van knokels en vel scheen vleezig te worden. 's Middags zwol ook de arm.

Toen zee Jannie: Moeke gaat dood en Suus: ze gaat dood van ouwerdom en juffrouw Klos die in láng niet zoo helder geweest was zee: Gòd wil 't. Driemaal dien dag kwamen ze boven met apartjes, boterhammen met appelstroop - gebakken aarpeltjes - tegen den avond 'n botje en àlles at groomoe, zèlfs de graatjes van 't botje kloof ze met de vreemd-dikke hand - en ze knorde. Een juffrouw in den winkel vroeg dien avond of ze den meester niet lieten halen as 't tòch tegen het einde liep, maar Jannie die 'r hielp an zwart veterband zei rustigjes: 't Is de ouwerdom en de ouwerdom ken je niet keeren. As je vier en tachtig bin, mot je wel dood.

Den volgenden dag leefde ze nog, kon de waterigzware hand niet bewegen, lei ze voortdurend op een zij zonder verroeren. 's Morgens bracht juffrouw Klos 'n kop koffie met een opgewarmden pannekoek met stroop. Stroop was goed voor zieken. 's Middags om twaalf bracht ze wéer koffie met suiker. Daar was moeke altijd dol op geweest - tegen twée ging ze nòg is na boven met 'n bordje soep om 'n dood mensch levend te maken, soep van 'n héél ons kalfspoulet, erg

fijn gehakt - nou as je weet dat 't heele dorp, zelfs de wethouder, alleen 's Zondags magere lappies of varkensvleesch at! - en zee moeke hier hei-je 'n borretje - en warrem was ze nog in d'r bed, maar d'r oogen leëen gebroken - alles an d'r was slap. Juffrouw Klos, Suze opgillend, was naar benee gelooopen, naar d'r broer toe en Engel, die bezig was den koestal te betimmeren om 'r in te laten dansen bij muziek - wat-ie elk jaar dee omdat 'r bij Hasselaar en Breeman zoo weinig dansruimte was en omdat 't altijd wàt gaf van de boeren die bij 'm stalden - was met 'r meegegaan, had moeders oogen togedrukt. Op de sterfkamer had-ie knikkend gepraat met het gevoel héel-braafs te zeggen, wat je rustig kon zèggen, omdat zeggen geen dóén was: 'Dan zel 'k nie bij me laten dansen en de muziek afzeggen' -, maar juffrouw Klos 'r in haar nog heldere bui an denkend dat 't kermis was, dat de levenden óók rechten hebben, had gezeid: 'je mot an je familie denken. Dat mag-ie nie doen' -, waarop Engel geantwoord had: 'Dat is waar. Van ènkel treuren ken je nie leven.'

Den anderen dag was Kniertje gekist. De kist kon de trap niet op. Ze hadde de doode naar beneden gedragen, 'r gelegd in het kamertje naast den winkel, gelijk-

vloers, 't deksel nog niet an-geschroefd, wat 't gebruik was.

De kist stond op den grond met 't èindlijk-dood vrouwtje.

Vrouw Abel, verveeld, hield de boodschappenmand op de ronding van 'r arm. Ze noemden 'r Dribje in 't dorp, omdat ze zoo parmantig dee met dribbel van heupen, altijd gehaast liep alsof de dag veel te kort was. Ze was kittig van doen met piendere beentjes, beentjes als aaltjes beweeglijk. Al wat ze boodschapte leek gewichtig en druk. Met 'n pond soda in 't mandje, kon ze den weg zoo smaaklijk-ijvrig betippen, zoo dribblend met schokkende heupjes, dat elkeen wel zei: de vrouw van Abel heit inkoopen gedaan èn wat heit ze 't druk - èn wat 'n bereddering om niks.

'O' -, drensde Truus, weer heelmaal van streek -, 'as 'k an die tijjen van vroeger denk - hoe we 't toe beter hadden, véel beter - geen winkel hoor - slecht hebben we 't nog nie - me man is 'n best zeeman en 'n goeie man en nie zoo an de drank as me broer Engel.... Die heit ook dikke beenen van 't drinken.... Maar ie dat 'n wonder?.... Is dat 'n wonder? Zoo'n vrouw as me schoonzuster zou de beste man na de kroeg jagen.... Is 't nie waar? Mijn man zeit altijd: as jij 't bont maakt dan kom ik

nooit meer na huis... Dat zee-die voor we trouwden... Nog an de huwelijksche dag zee-die 't.... En zoo as diè de pest heit an Sien... en...'

Haar spreken was van 'n zachter gerustheid, nou vrouw Abel kalm stond te luistren en gevoeliger wordend door de zekerheid dat ze wel blijven zou tot Jannie met de petroleum terug kwam, begon ze confidenties:

'... Zoo as Engel de pest heit an Sien.... We hebben allemaal de pest an d'r... Snoepen as ze doet.... Klaassie mot tellekes stiekum peperemunt voor d'r halen en zoethout.... En an Sinterklaas heit ze 'n heel suikerhart alleen opgevreten.... En vies as ze is.... Alles doet ze in één emmer, d'r groente wasschen, d'r vulnis.... Zòo as ze de grond gedweild heit, wascht ze d'r groente weer in de emmer. D'r gaat geen middag voorbij zeit Engel, of d'r zitten haren van d'r in 't eten en over de japon van de ouwe vrouw, toe die hier gebracht wier, liepen zoo de luizen.... Toe zee Simon je mot 'r goed schoonmaken.... Toe zee ik: as de luizen weggaan dan sterft ze.... Nou is ze gestorven. En 'n hartzeer as 'k 'r van hei dat ze me nie gezoend heit, dat ze me nie gezoend heit', eindigde ze in plotslingen overgang aan de doode denkend.

Ze huilde weer, ziekelijk-verteederd, geheel vergeten wat 'r gebeurd was. 'r Geweten was 'n onvast dingske, kamermuf zieltje van ver-imbecield garen-en-bandvrouwkje, dat alleen wist van lèven zooals 't zich in dorp en dorpsstraat toonde, leven van dorpsleuterij, waarin uitsluitend dorpsschokkingen waren, dood een schaduw van ver-affe beteeknis, waarmee alleen dóóden te maken hadden, 't dorp niet, de dorpsstraat niet, 't hekje om de kerk niet, de veldwachter niet. Dood Aagje was haar een zuigling die bûiten 't dorp niet bestond, wier herinring éen was met de vakjes lappen, rollen lint, keper - binnen - de rust van 't grijze dorpsstraatje - buiten. Als ze dacht an dood Aagje, zag ze geen kind met liefwèrklijke trekken, maar vage witte windslen - en wel eens een vuilen luier en een billetje met vetplooien en het gelijkvloersch kamertje naast den winkel waar de kist stond - en de weegschaal - en de spaak met hoeden en mutsen - en de glazen kastjes met chocolade - en de stopflesschen met suikerboonen - en den pot met gemarioneerden haring - en het straatje met ongelijke keien en den gelen gevel der overzij - en de herberg van Hasselaar op het pleintje met 'r groen onderdeurtje - en den handwagen van Horrel, die

gekettingd aan een paal stond - dat alles en véel meer - blauwe lucht 'r bij en meerdere gevels en smullen en hemden in 't winkeltje en fleschjes eau-de-cologne en de bus met kaakjes achter glas - alles dàt, alles dooreen in fletse vervloeiing, niet afzonderlijk, geen beelden in strakke scherpte, niet opmerkelijk, sterk of gekant, maar als duffige dingenwarreling, wit en vaalwit en grijs en groezel-zwart en ook wel verlept, niet aandringend rood. Haar moeilijk tobben over 't doode kind was 'n suffen over iets dat uit het dorp wèg was, haar verdriet een troeble, dompe, benauwende dingen-mist, waarin 'n kinderbuikje, geel-vleezig - kinderbeentjes, geel-vleezig - en 'n luur verlept-groenig - en 'n spoelkom en soms helderder 'n blikdoosje met spelden en 'n paar gespreide knieën en in de deuk van haar schoot 't heele lijfje, met trekkende beentjes en verzuurde melk loopend uit 'n mondje, glijdend langs 'n nat nekje en kindervingertjes wriemelend, wrie-me-lend, wrie-me-lend - en altijd weèr de zwoele aanmisting van 't winkeltje - 'n kinderbeentje en 'n stopflesch met rood-bruine boonen en de glim van de weegschaal en 't soezig geknikkel der struiken over de schutting van Horrel en de handwagen van Horrel, die met 'n

roestigen ketting an 'n paaltje dompte.... Haar verdriet was 'n déel van haar lichaam geworden, zooals ze voeten, beenen, armen, 'n hoofd had. Er was 'n altijd leege klaging, 'n zeurige huilerigheid in 'r, die elken schok of smart tot denzelfden kring van kniezing terugbracht. Eens was ze gaan zitten huilen omdat ze de lamp wou ansteken en de lucifers nat waren, allemaal nat met afpoederende koppen - eens omdat de zuurtjes in de stopflesch klonterig kleefden - eens bij onweer omdat ze de slagen niet hóoren kon - eens toen Engel op de harmonica speelde. Soms had ze uren van rustige goedigheid, andre van gejaagdheid en angst. De dood van 'r moeder had 'r niets gedaan, niet verschrikt, niet verrast. Bij Aagje was dat anders geweest, maar ook toen was het klagen eerst gekomen mèt de leegte, toen 't kind er niet meer wàs. Al wat ze zàg, hoe roerloos ook, was vàn het dorp, vàn het straatje, eigendom van 'r leven. Nu de neergelaten gordijnen, op de eerste verdieping, het aspect van het huis verzwarmoedigden, de kist in het kamertje stond, waardoor heen ze telkenmale moest, om in het keukentje, dat ze behuisden, te komen - Jannie en Suus fluisterend spraken - nu het huis vreemds had, schemer van witte gordijnen èn 'n bruine kist in 'n hoek met matglanzende schroe-

ven - werd machtiger over haar de aandropende dingen-mist, waarin winkeltjeszaken, billettjes van 'n klein traplend kind - heel vaag en verdoezlend als wapper van kaarsvlam in donker. Bij 't spreken over dooie Kniertje, over wát 'r gebeurd was, wát ze gedaan had - sprak ze in sfeer van huilriggeklaag-over-Aàgje - sprekend van Kniertje, tobkend over Aàgje - huilend om Kniertje, als 'n aanleiding, 'n prikkel, zooals ze over de natte lucifers, de klontende zuurtjes, het onweer, het harmonica-gespeel gehuild had. Ze voelde verlichting àls ze huilde en wànneer ze huilde, sprak ze het minst verward.

Zoo ze nu griende, leunend tegen den deurpost, bleek, het gezicht vermagerd, met schichtige vel-trillinkjes om 't uitspringend gebit, was weèr 'r klacht over de moeder en 'r verdrietig gemurmureer bij Aàgje.

‘Ja - ja,’ knikte de piendere vrouw van den bakker, nauwlijks nog luistrend, wieblend, niet wetend hóe ze weg zou komen. Maar mèt dat muziek in den stal van Engel Gool, na 'n pauze die langer geduurd had, weer krakend van pianogerinkel en pistonistengesnerp door de opene deuren tetterde, kwam van het volk voor de koekkraam, langzaam zeurig Jannie met de kan.

‘Daar is ze,’ zei vrouw Abel, ‘t hoofd in vlug geknikker: ‘krácht hoor!’ - Met ‘n zet dribbelde ze weg, driftig-parmantig, de mand met ‘t pond soda als iets bijzonders vooruit op den buik.

‘Is me dat wegblijven!’ -, drensde juffrouw Klos: ‘jij bin toch ‘n doerak... Me zoo alleen laten... Me zoo alleen laten... Me zoo alleen laten!’

‘Dat hoef je nie driemaal te zeggen,’ snauwde Jannie: ‘k bin nie doof’

‘Me zoo alleen laten in ‘t donker’....

‘Ze zellen je nie stelen,’ zei kregel ‘t kind: ‘ik wil ook wel is wat van de kermis zien... Gister hei-je me óok thuis gehouden.’

‘O! O!... Wat ‘n kindere,’ klaagde juffrouw Klos, opziend naar den hemel, die geheel donker was geworden, zwaar donker zonder sterren. Jannie gewend aan ‘t gezaag, liep onverschillig ‘t winkeltje in, nam de lamp uit den hanger en voor de deur vulde ze de peer, luistrend naar het klukken der olie of ‘t vol liep.

‘Hei-je lucifers?’ -, vroeg ze nog bukkend.

Moeder betastte de zakken buitenwaarts, wat sleutelgerinkel en zacht gerammel van andere dingen gaf.

‘Nee,’ zei ze, zoekend.

‘Nou, jassus ik ook nie,’ snauwde Jannie.

‘Ga ze dan halen,’ zei juffrouw Klos, de polsen geruchting betastend:.... ‘Bij 't stel leit 'n doossie.’

‘Ajazzus tëlkes voorbij de kist,’ huiver-angstig en korzlig zei Jannie, die bang was in 't donker, altijd op Suus wachtte om naar bed te gaan.

‘De kist zal jou nie opvrete,’ zei moeder met onrustige oogen.

‘En 'k doe 't nie,’ zei Jannie huilrig: ‘k ga ze nie halen... Dan mot jij maar lucifers in de winkel leggen... Doe jij 't dan.’

‘Bin jij bàng... groote meid,’ redeneerde juffrouw Klos, droog in de keel: ‘d'r leit 'n doossie bij 't stel en een op den schoorsteen’...

Jannie stampste driftig op den grond en haast heesch van angst, snikkerde ze: ‘Omdat jij te bang bin mot ik 't doen... Met die smerige kist... om die ook dàar te zette... En nou zál 'k 't doen... Maar voor 't laatst hoor je!... En dan doe 'k 't niemeer!... Hoor je... Ik bedank je!... Dan mot jij maar lucifers op zak steken! Hoor je!...’

Met 'n zet schoof ze 't winkeltje in, duwde de zijdeur, die piepend dichtklepte, open en de deur van de keuken die met 'n plomp toeviel... en 'n hand naar 't stel... en 't doosje... en 'n koude ver-

dwazende angst... en 'n ruk an de deur en met 'n gier de kist langs.... en de andere deur en opgewondenerwoedend dan: '...En nou dòe 'k 't niemeer!... Vraag 't nou nòg is!... Doe 't zelf!... Da's voor me kermis!... As andere lol hebbe!... Dan mot ik thuis blijve!...

Hortend snikkerde ze bij 't knielen voor de lamp.

Zacht overschemerde de aanzwellende lampschijn het witte gezichtje, fijn en met diepsels onder de oogen. De gebogen kam hield glad de haren langs 't voorhoofd - daar achter slodderden ze weg, piekrig, verkroesd. Het jurkje was van vaal geel met breede bruine strepen en 'n ceintuur van bruin leer omkneep 't middeltje. Ze droeg de lamp naar den hanger en 't volpropte, verwaarloosd winkeltje met de overladen hokken aan de wanden, de toonbank en het goed dat aan de zoldering hing, kwam in domligen schemer. Er was van alles - 'n pot, half-gevuld met kalkpepermunt - 'n trommel met glazen deksel schuinweg met kaakjes, oudbakken figuur-kaakjes en kaakjes met gesmolten witte suiker -, 'n vak met sigarenkistjes overwippend de planken -, 'n plank met schulpen doosjes, schulpen doosjes met spiegels en schulpen doosjes met hengsels - fleschjes eau-de-cologne -

weer 'n bus kaakjes - ledige roodlakkige bussen, kartonnen dozen - 'n glazen pot met roode suikerboonen, een met citroenzuurtjes, geel en verplakt - 'n keukentje met kinderservies. Achter waren vakken met lappen, vermuft zomestoffen, lappen van zwartbruin, rood met stipjes, pompadour, dof-blauw en enkel rood, alles op elkaar in dikke lijnen - er naast rollen lint om wit papier, helblauw en rood en geel en wèer lappen van crême-geel en wit. De wand naar de zij van 't winkelkamertje was behangen met strakplooiëge blouses, licht-rose en donkerblauw, en vrouwshemden wijd-uit en smullen, vergeeld van ouderdom. Eén vrouwshemd, voor bij de deur, had 'n lekstreep, geel-bruinig, uitlopend naar onder, alsof 'r thee langs was gemorst. Er hingen daar reclamebiljetten van 'n sigarenfabrikant - lachende boertjes met zware dampende sigaren. Bij het raam met de étalage achter groene gordijntjes, stond de toonbank, overlegd met platte uitstaldoozen, dozen met stoffige-glazen deksels, daaronder schimmig gedoe van chocolade-tabletten, pakjes chocolade met beeltenissen, doosjes sigaretten, broches, dassen, beursjes, meerschuimen pijpjes. Onder de peer van de lamp koperkleurde de weegschaal - aan de balken, bruinroestig, was gehang van speel-

goed, skeepjes, tasschen, springtouwen, lampions.

Over dit gewar van verwaarloosd, oudbakken goed, benauwd opgestuwd en verstopt in 't lage, langwerpige winkeltje, dat vroeger 'n kamer met bedstee geweest was, loomde 't lampegeschemer, sterkst van roodgelen schijn op de bladen der weegschaal en de gespannen blaas van den haringpot. Achter de toonbank en in de vakken bleef schaduw, dreven geheimzinnige spelings van zwart.

Nu de buitendeur was gesloten, tetterde zwakker de muziek van oom Engel en het dopje, boven de lamp, knerpte rustig aan de ombogen haarspeld. Juffrouw Klos, bruingeel bij 't licht, 't voorhoofd met bultige schaduw, was suffig achter de toonbank gaan zitten. Jannie keek door de ruit van de voordeur. Soms hoste 'n scheut boeren voorbij, plomp betrappend den weg, rauw-strotterig brullend.

‘Daar is Suus,’ zei Jannie op eens, blij de deur openmakend, met zoo'n ruk van plezier dat de bel aan de ijzeren veer rekkend bleef schellen. Suus warm en verhit, met 'n kleur van opwinding, kwam even kijken. Ze had 'n half uur gezeten in den bakschommel, achter de herberg van Hasselaar, télkens weer centen

betalend om mee te schommlen met de zweetende klit jongens en meiden - de meiden gillend en schreeuwend, de jongens met plat-gepruimde sigaren, dronken en dierlijk. Den heelen avond was het daar 'n kwijlend gezoen, 'n loddrig gegil. Als de schommel hoogerop wipte, krijschte de klit, vlogen de vonken van de sigaren, vielen petten omlaag. Suus verwaaid, met 'n scheur in 'r blous en 't voorhoofd gebrand door 'n sigaar, was nog buiten adem. Rood en met vochtige oogen, raasde ze de schemering van 't winkeltje binnen, puffend, vertellend.... 'Die jongen van Brand is me gevallen, gevallen! - godzegenme wat dee-die 'n smak! Hè!.... Z'n neus an bloed en z'n oog kapot! Die stommeling!.... Was me gaan staan op de rand en toe trapte-die-mis!.... Je docht dat-ie dood was - zoo as-die bleef leggen!.... God wat bin 'k bezweet!...'

Half ging ze zitten op de toonbank, het bruin haar glanzend in 't licht, de oogen schitterend zwart. Ze had het gezicht van haar moeder, voller en frisscher en op 't voorhoofd hoogwallend, was 't franje-geslier van 'r haar in ponney geknipt

'Is 't vol bij de weg?' -, vroeg juffrouw Klos.

'Nou hoor!.... D'r is 'n volk gekomen van buiten, nou!.... Oom Engel heit wel twintig sjeezen en

bij Breeman zijn d'r 'n menschen, 'n menschen.... ze staan in de gang - zoo vol as 't d'r is.... Hei-je nog centen, moe?’

‘Je heit centen gehàd,’ rekende juffrouw Klos, beevrig de la van de toonbank, waarin 't veterband, knoopjes, haakjes en 'n doosje met kleingeld, opentrekkend.

De magere vingers grabden er in, uittellend cent voor cent, goedig-geduldig.

Suus liep terwijl fleurig naar achter om 'r haar wat te kammen, dat de jongen van Horrel in den schommel had losgetrokken.

‘Mot hier geen licht op?’ -, schreeuwde ze van achter, tastend naar lucifers en ze niet vindend:

‘Waar zijn de lucifers!... Alles raakt zoek!... Leg 't dan op z'n plaats as je wat gebruikt!’

Ongeduldig kwam ze terug, de deuren toeslaand.

‘Nou, dàar leggen ze,’ wees Jannie.

‘Steek-ie 't lich-ie bij groomoe an,’ schuw zei moeder die bang was voor Suus.

‘Dat mot Jannie maar doen,’ snauwde Suus: ‘je ken hier nooit kommen of d'r is wat te doen!’

Gehaast omdat de jongen van Horrel, die-met-z'n-knappe-meissiesgezicht, om den hoek stond te wachten, kletste ze de deur toe, stiet in 't kamertje naast-an tegen

'n stoel, klepte de andre deur open, scharrelde in 't keukentje, waar ze schel-vroolijk floot.

‘Dan mot jij 't maar doen,’ zei juffrouw Klos, gedwee, met zenuwtrekken van 'r neus naar de mondhoeken.

‘En ik doe 't nie,’ ruziede Jannie, spichtig: ‘ik hei de olie gehaald. - Laat zij ook is wat doen.’

Nijdig van schreeuwstem, riep ze door den kier van de deur: ‘moe zeit dat jij de pit mot ansteken - en anders krijg je geen centen.’

‘Nou en vast nie!’ -, schreeuwde Suus terug: ‘k zal me pooten van nieuws-an vuil maken... Zijn jullie gek!’

‘Dan zal j'is 'n keer minder schommelen,’ sarde Jannie, ‘ik mot wel héelemaal thuisblijven, vuile egoïst!’

‘Egoïst die 't zeit, draak!’ -, schold Suus van uit de keuken.

‘Draak? - Daar bin jij te stom voor! Mispunt!’ -, schold Jannie, 'n schop tegen de deur gevend van woede.

‘Nou! Nou!’, suste juffrouw Klos huilerig: ‘maken jullie géén ruzie.... om zoo'n kleinigheid.... om zoo'n kleinigheid.... me hoofd bonst toch zoo... Dan zal ik 't wel doen’....

Opstaand van achter de toonbank, niet bangerig nou, omdat Suus achter was, ging ze naar 't keukentje, waar de lamp brandde. Suus wrong het lang-bruine haar in 'n knot voor den keukenspiegel naast 't fornuis. Het nachtpitje stond op den schoorsteenrand met 'n verkoold pitje er in. De vingers van moeder vischten 't op, wreven de beoliede toppen an 'r haar.

‘Was dât nou zoo'n moeite?’ -, klaagde ze - ‘om 't pitje effen te voorzien.... om daar zoo'n herrie over te schoppen’

‘Nou wou 'k nie!’ -, keef Suus, nijdig uitvallend: ‘wie maakt de bedden? Wie heit de vloer geboend? Wie heit meegeholpen om groomoe te wasschen? Wie heit de blauwe pan geschuurd? Je ken mijn wel alles laten doen! Ik bin geen meid hoor!.... De heele morgen hei'k an de wasch gestaan en me pooten stukgeschrobd!.... En wat voert zij uit! Nog te lui om 'r 'n pitje in te doen! Ik laat me nie judassen!’ ...

‘As ze nou bang is voor de kist,’ zei moeder zachjes, het pitje anstekend met sterk gebeef van de handen.

‘Dan mot ze maar nie bang zijn,’ snauwde Suus, de haarspelden in den wrong duwend: ‘n meid van haar leeftijd mot nie bang zijn... Uitvluch-ies!...

Klets!... Ik de meid, zij de madam! Dat zou jij wel willen... Ja, dat zou jij wel willen'...

Ze keef nog terwijl moeder 't kamertje in-ging en op 't zeil van de tafel beevrig het nachtpitje zette, klein vlamske boven de olie, dat de kamer in duister liet, wittige schampvlekjes gaf op de schroeven der doodkist, de koopren gewichten der hangklok.

Suus kwam 'r na in den winkel, telde de vettige centen op de toonbank.

'Is dat alles?'

'Je hei strakkies gehad,' zei schuchter de moeder.

'En wat hei'k gehad?' -, zei Suus driftig: 'tien centen strakkies - nou weer tien centen... D'r is geen meid in 't dorp die 'r zoo armoeig bij loopt... Dat ken je wel houn, hoor!'

Ruw smheet ze de centen op 't glas van de uitstaldoozen: 'k Ga net zoo lief as dienstmeid bij andren!... Daar werk je je voor in 't zweet!...'

'Nou dan,' suste moeder, de centen bijeen wrijvend en 'r 'n dubbeltje naast leggend: 'nou dan - as je maar nie zoo schel praat... zoo schel praat... me hoofd is zoo zwaar...'

Suus zonder dankje te zeggen, veegde 't geld in 'r hand, liep 't winkeltje uit, de deur open latend en

't schelletje klingelde lang-klaaglijk telkens 'n tik en nog een.

Achter de toonbank zat huilrig juffrouw Klos, de maagre vingers om het voorhoofd en praatte zacht-kreunend: 'O, wat 'n noodlot... Wat 'n kinderen!... Wat 'n zorgen... Lee 'k in me kist... lee 'k d'r in! O!'

Jannie, hangrig, gewend aan 't gezanik, 't eeuwige huilen, was buiten gaan staan. 't Was roeziger - meerdre troepen hossende boeren dreunden voorbij. Bij de koekkraam van 't schreeuwende, tierende joodje was 'n knuistig gedrang. De walmende toortsen, roet en vlammen uitploffend, zetten in brand het vleesch der gezichten. Handen, die op-geheven werden met nummers van verloote koeken, leken purper van aanslag en 't beweeg der petten en kappen golfde 't lichtvlak langs, oversproeid van rossigen gloed. Boven de menigte uit, lodderend-schreeuwend, dansend als 'n krankzin'ge om d'aandacht te trekken, was 't joodje galmend z'n Oho's, 't gelaat rood bevlamd door 't licht van de toortsen. Het ijzeren rad in z'n fel gewentel tegen de klik-van-fortuin, had 't vinnig geblaas van 'n mes tegen 'n draaienden slijpsteen.

In de herberg van Hasselaar dansten de paren in flets-rooden schemer - telkens schoof langs 't gat van de deur 't silhouet van 'n paar, zwart bij zwart, lichamen tierlend in schokkend gezwabber. Voor de ruiten, beveiligd door latten, bonkten de ruggen van kijkende drinkers, schaduw-plompsels in gele vierkanten.

De dorpsstraat, donker en nauw werd zwaarlijk betrapt. Uit 't duister raspte gezang, 't bruute gebler uit drankdikke kelen, met kets-slag van mans- en wijfsvoeten.

Het was 'n strooprige gelol van breede bekken, bulk en krijsch die de stilte doorpaarsten.

Uit den stal van oom Engel retterde luid de piston, overgillend 't pianogehort, en 't ijzeren rad van 't joodje slierde met slijpend gezoem, scherper van klank dan het meidengebrul in den slingrenden schommel, waar alles 'n klit was van rokken en petten.

Jannie, voor de deur, keek geprikkeld 't winkeltje in waar moeder kniezig zat te breien. As ze maar dorst. As ze 't láppen kon. Om je dood te grienen. Ieder was uit en had lol. Om nou te sterve. Net op kermis. Zoo stom. Dat vervelende mensch. Altijd gezeur met 'r gehad. En nou net. Nou net!

Van 't pleintje kwam 'n schokkende hoop boeren, maaiers en meiden, bebeukend den grond, krijscherig

galmend - heiseheiseheise - heiseheiseheise - hopsasa.... Ze hosten in slier in 't duister, 't straatje afsnijdend, schoon-vegend, alles opdringend naar den stal van Engel. Een gillende vrouwsstem, slijmrig en schor, koe-klaagde hopfalderiere - hopfaldera - en wèer 't bulkrig geweld der mansstemmen - 't lijvengheoop in 't donker iets logger van duister - 't vonkengedwerrel uit 'n sigaar, wegwaaiend, scherprood van spetjes - en stompnd gedraaf het winkeltje langs met schemerlicht-schijn op de voorste gezichten, op 'n boord, op 'n hoed - en weer 't duister, de ruggen massiever-van-donker dan 't zwart.

Een kwam terug, de meid die diende bij Prins, bezweet, met confetti-geplak in 't zweet van 'r nek, in 't zweet van 'r koonen, in 't zweet van 'r voorhoofd. Na-snakkend van 't hossend geplomp in de straat - liep ze Jannie lawaaiend voorbij en 't winkeltje binnen.

Juffrouw Klos schrikte op.

‘Jeesis mensch wat bin 'k heet.... Allemachtig 'k smelt.... Die kerels, die trappen maar raak!... Kijk is me rok... Zoo hebben de sloeries 'm afgetrapt... Zou je ze nie op d'r bek slaan? Da's me zondagsche.... Goed van zeven stuivers de el.... Naai dat nou is.... D'r is geen naaien meer an!’...

‘Dat ken je wel stoppen,’ zwakjes-lachte de vrouw achter de toonbank.

‘Ja stop maar is! D'r is geen stoppen an.... 't Goed is zoo draa-ig.... 't Is goddoome 'n schande... 'k Ben blij da-je open bin hoor!.... Hei-je is 'n brief-ie spelden voor me.... Veiligheidsspelden hei je nie, wel?’

‘k Zal is zoeken,’ zei juffrouw Klos, de la opentekkend: ‘je mot zoo van alles hebben, hè?.... En we hebben ook van alles.... Maar je weet nie altijd waar 't zit.... We hebben zoo'n boel in huis.... En me dochters die hellepe ook.... De een leit 't hier, de ander daar.... D'r motten nog veiligheidsspelden zijn.... Jannie! Jannie, waar leggen de veiligheidsspelden?’....

‘Doe maar geen moeite,’ meende de meid: ‘t is toch voor 'n ogeblikkie en strakkies trappen ze 't weer af, de kerels.... Ze halen met d'r pooten je goed van je lijf.... As je staal an had zouen ze 't nòg van je scheuren.... Doe maar geen moeite, juffrouw.... Geef maar 'n brief-ie gewóne en 'n veter voor me laars!’

Juffrouw Klos, koppig als ze wat zocht, rommelde de la onderste boven, beevrigger wordend nu ze niet vond.

‘.... Die meissies, hè.... Die meissies rommelen zoo.... Zoo is 't 'r - zoo is 't 'r nie.... Jannie, waar hei-je de veiligheidsspelden gelegd!.... Hoor je me nie?’

‘Ze staat 'r nie,’ zei Trijn uitkijkend: ‘Zeker 'n endje opgewandeld: ‘juffrouw zoek nou nie.... As je zoekt vin je nie....’

‘Dat zeg u.... As je zoekt vin je nooit.... 't Doosie heit hier toch gestaan.... En gister hei'k 'r nog een genomen voor me boezelaar... O! Wat ken je dat zenuwachtig maken, hè?.... En nou wor 'k tòch zoo van zenuwen gevreten!.... De zenuwen da's 'n straf.... O! Wat vin'k dat ellendig.... Nee, dat binne haakies en oogies.... En da's merkgaren.... En da's elastiek.... En dat binne knoopies.... Wat je toch van alles mot hebben, hè?... En da's 't ook nie.... Dat binne veterbanden’....

‘Nou, zoo een mot 'k 'r net hebben.’

‘Da's wel toevallig, hè? Een of twee?.... Je krijgt d'r twee voor 'n cent’....

‘Dan maar twee, hè.... Hèhèhè!.... Je zal an mijn nie rijk worden!.... As je d'r heelemaal 'n cent an verdient, verdien je nog niks... Sjongen wat

'n artikels van niks. Wacht nou zal 'k 'm maar meteen 'r in rijgen'....

Ze trapte de laars uit, zette 'r op de toonbank, peuterde den verganen veter uit de gaatjes. Terwijl rommelde juffrouw Klos zenuwachtig zoekend... 'God waar die spelden nou zijn!.... Hier hei-je de naalden.... O, die kinderen da's 'n vloek, das 'n vloek.... Om spelden zoo weg te stoppen'....

'Mensch mot je daar om huilen,' zei Trijn goedhartig: 't Is heelemaal de moeite nie waard.... Huil as je begraven wor.... Geef nou 'n gewóon brief-ie!.... Wat zoek-ie nou? Ze leggen toch vlak voor de hand!'....

'Dat binne geen veiligheidsspelden en 'k ken d'r op zweren dat 'r 'n doosie stond'....

'Nou jij snottert ook om niks.... Ik bin voorzien, hoor.... Geef je nou geen moeite!....'

'Ze binne d'r gewéest', drensde juffrouw Klos, huilerig.... 'O, wat 'n getob.... En as 'k maar nie zoo overstuur was van me moeder... van me arreme moeder'....

'Is-die dan zieker?', zei Trijn bukkend om de laars aan te trekken.

'Gisteremorgen gestorven,' klaagde juffrouw Klos,

de oogen droogwrijvend: 'zoo'n goed mensch... je wil d'r tòch nie missen al is ze vier en tachtig' ...

'Vier en tachtig?', verbaasd sprak de meid, 't bezweet hoofd met de confetti bij de lamp schuddend: 'zoo oud wil ik bèst worden!'

'Ja 't is 'n leeftijd', knikkerde juffrouw Klos, ietwat blij-ig dat ze 'n moeder had, die zò oud was geworden.

'Vier en tachtig - vier èn tachètig,' benadrukte de meid: 'dan is ze nie in d'r wieg gestorreve' - ze bukde weer naar de laars, den veter halend door de stoffige oogjes. De zweetrige nek met de plakking van confetti - de jongens hadden handen vol in 'r hals gestopt - dat kleefde òveral onder 't lijfje - roodde pootig in den lichtkegel der lamp.

'Ja-ja,' zuchtte juffrouw Klos: 'twee dooien in korten tijd... Twéé dooien.'

'Waar leit ze?' -, vroeg Trijn, klaar met de laars: 'Leit ze boven?'

'Welnee,' vertelde juffrouw Klos: 'de trap loopt om, begrijp-ie?... Kijk zóo met 'n bocht' ...

'Ja precies.'

'... Nou toe wouen ze de kist na boven bren-

gen... 't Is zoo'n kleine kist nie... As je moeder zag, docht je wàt 'n schrale vrouw, niewaar, maar as ze uitgekleeed was, viel 't lang nie mee... Da's gek, hè?... Dat zou je zoo nie zeggen... De kist is langer as de toonbank...'

‘Wel hoe is 't mogelijk!’ -, sprak de meid. Ze hield den brief met de spelden in de hand, nieuwsgierig.

‘... Toe wouen ze de kist opsteken... O, menschen zee 'k... verbeel je nou toch!... je hoef heelemaal nie te probeeren... We krijgen nog nie eens de leege kisten van 't goed na de zolder... Die binne wel driemaal zoo klein... Nou is 't waar dat die hooger binne... maar 't zit 'm in de lengte en nie in de hoogte... Maar zoo eigewijs! God zoo eigewijs!... Ze wouen 't toch is probeeren... en al de kalk stieten ze van de muren... O, zoo eigewijs en zoo naar 'n leege kist as die stoot... Je beschadigt de kist zee ik... Zoo eigewijs! Toe mosten z'm wel zetten naastan en hebben ze met Suus moeke na benejen gedragen... Da-was veel maklijker... Want 'n mensch ken d'r op en d'r af, maar 'n kist al was die zoo klein as die doos - dat gaat nie - dat gaat nie... En wat 'n dikke beenen!...

Daar stong je versteld van... Zoo dik... zoo dik as de bus van de thee - nog wel dikker...
Je wer d'r ijsig van - Hoe dat zou kommen, hè?... Hoe komt 'r in, wat 'r nie in zat?...

‘Ouwerdom,’ lei Trijn uit. Het verhaal van de doode vrouw, die vlàk bij 'r in de kist moest liggen, prikkelde 'r nieuwsgierigheid. Ze was verzot op histories en 'n lijk had ze nog nooit gezien.

‘Leit ze hiernaast?’ -, vroeg ze om wat te zeggen.

‘Gekist,’ zei juffrouw Klos: ‘en 'n móoie dooie... 'n móoie dooie... rustig as ze leit... Of ze lacht’...

Er waasde 'n stilte in 't winkeltje. Het dopje boven de lamp knerpte aan de haarspeld, maar van buiten lalde geraas van hossende boeren. Bij Engel scheen pauze te zijn.

‘k Zou d'r bèst willen zien,’ zei de meid, stijfkijkend in de lamp.

‘Daar schrik-ie van as je 't nooit hei gezien,’ glimlacherde juffrouw Klos - in geen tijd had ze zoo lang en gezond geredeneerd - ze voelde zich haast plezierig.

‘Vast nie. Vast nie,’ ontkende de meid: ‘ik ken

bloed zien zooveel as 'k wil en schrikken doe 'k heelemaal nie.'

'Nou as je wil,' zei aarzlend juffrouw Klos, zelf niet den minsten lust hebbend.

'Ik wil wel,' hield de meid an, zachter pratend of iemand te luistren stond.

'Dan zal 'k eerst de voordeur sluiten,' knikte juffrouw Klos: 'met die kermis
niewaar... en al dat vreemd volk... Waar is nou Jannie?... O, die kinderen... Nou staat
ze zeker weer bij de koektent...'

Ze sloot de deur en de bel klingelde langzaam van slag, nog rekkerig schellend
terwijl ze met Trijn in de zijkamer was.

Het nachtpitje, sterker brandend, belichtte 't zeil van de tafel, de hangklok, de
stoelen, twee met trijp overtrek, flauwer de kist.

Het wit gordijn hing neer voor 't raam, met vlakke riggels als van 'n jaloezie.

'Leit ze daàr in?' -, vroeg Trijn angstig van praten.

Het bruin van de kist op den grond had doffe spiegelingen van 't lichtje op tafel -
'n flard van het grijze behang woei er over, bewogen door 't zuigen der deur.

‘Daar leit ze,’ knikte de andre.

‘En zit de deksel al vast?’

‘Nee de deksel leit los... Wou je d'r zien?’

‘Nou 'k wòu wel is,’ zei Trijn angstig-nieuwsgierig.

Juffrouw Klos bukte vlug bij 't voeteind der kist, trok aan een schroef en 't deksel schoof mee, dat 't hoofdeind wit-opengaapte in 't bruin van de doos.

Trijn stond bij de tafel, nam 't nachtpitje in de hand, dat wieglend 'r rood gezicht met de rose en gele en roode confetti belichtte. Er hingen confetti in 'r uitpluizend voorhaar en 't kraagje van opstaande pluche zat vol. Aanslag van licht, geluw op kin en op wang, doorglansde 'r neusschelpen rossig en lila, en de vochtige ballen der oogen, zwart onderwimperd, hadden facetjes van melkwitten schijn.

‘Ooo!’ -, zei ze fluistrend:... ‘is ze dát?’

Beiden, naast de tafel, zoo vér mogelijk af, keken naar den schemer van wit-zonder-vormen, die de spiegling van bruin onderbrak.

‘Je ziet zoo nie véel,’ zei Trijn na 'n poos dat de muziek zoetjes gespeeld had, gedempt door de beschotten.

‘Ga d'r dan dichter op toe,’ raadde de juffrouw, 'r handen wrijvend dat 't leer-achtig ritste.

‘Dat ken 'k wel doen,’ meende rillerig-pratend de meid en ze schuifde naar voren, meerder belichtend de kist, die harder van bruin werd. In het opene vak kwam 't hoofd, traag in den schemer, wassen gelaat met zachte striemsels van zwart achter sneden en rimpels. Het was 'n hoofdje van vredig oudvrouwkje met muts om de slapen, slapen heel-vierkant en jukken zeer zacht. De kin spichtig wipte vooruit als in tandloos geknabbel en zwart schulpten de gaten van neus, zwaklijk gebogen. Het was 'n klein, kalm gelaat, als in breeding van leunstoel, vaag nog beschenen door geelsel van lamp. 't Wit van 't doodshemd schoof op naar den hals - vredig van kwijning keken de lichtblauwe oogen naar de balken van geel aan de zoldring. De vlam van het pitje bibberde zacht, schaduw-treksels verspreidend over den mond, rimplig verknepen. Zulk een bélevend bewegen gaf dat aan 't vleesch, dat de meid aarzlend terug trad en vroeg:

‘Is ze gòed dood... Ze lijkt wel te leven’...

‘Nou dá's 'n vraag,’ schrikte de juffrouw: ‘de dokter is gister geweest voor 't bewijs... God, hoe kom je d'r op... Nou, hei-je 't gezien?... Dan schuif 'k de deksel weer op...’

‘... Wat stane d'r oogen nog klaar... Jeesis! Jeesis!’, zei Trijn verwonderd, beduusd door de mysterie van dood.

‘Wàt van d'r oogen!’, viel juffrouw Klos hortend uit:... ‘Kè-je d'r oogen dan zien!’

‘Nou, wijd open hoor... Z'is al z'n leven nie dood.’

‘O God!’ -, kermde juffrouw Klos huilend, de magere vingers stroef-klittend: ‘O God d'r oogen òpen... d'r oogen òpen... Binne d'r oogen weer òpen gegaan!... O!... Wat mot 'r nou mee!... O, weer òpen... weer òpen...’

Wreed hardde 'r stem in de leegheid der kamer, aanzettend angst in de meid.

‘Jeesis wat schreeuw je nou!... Praat toch zachies... Je geeft iemand de koors op z'n lijf... Jeesis, mensch wat doe je me schrikken!... Douw 'm dicht!... Doe de deksel 'r op!’ ...

Zwaar beefde de vlam van 't pitje in de trillende olie.

‘O God, nee’ -, klaagde juffrouw Klos: ‘wat bin 'k begonnen!... Wat hei 'k gedaan!... O God, d'r oogen weer open... en Engel die ze gesloten heit... Wat mot 'k beginnen!... O me lieve God!’ ...

‘Geef 'n douw an de deksel... dan zie j't niemeer... wat maak je nou 'n herrie!’, zei schor

de meid: Hè-jeesis juffrouw doe 'm dan dicht!’

‘Ik kom 'r niet an... O nee!... Ik kom 'r niet an!...

Hè-jeesis mensch!’

‘Wat bin 'k begonnen,’ snikte Truus Klos in den hoek bij de deur: ‘o lieve God! Lieve God!’

De meid had het pitje op tafel gezet, wreef de handen, waarop ze olie gestort had.

Saam stonden ze bij de tafel, zonder spreken, kijkend naar de wittige scheemring aan 't hoofdeind, wit gat in het bruine der kist.

Vlak voor het raam kwam 't schuddend gesmak van hossende boeren en meiden, dat de grond dreuningen kreeg en 'n grove, brutaal-felle stem zette 'n krijsch in:...

‘En de boerèèèè hebbe-'t gewonnèèèè... hiep-hiep hoeràààà... hiep-hiep hoeràààà!... En de boerèèèè hebbe-'t gewonnèèèè!’...

Boven 't hossend, stampend gesmak der schoenen gulpte 't brallend refrein der dansende, schokkende bent... ‘hiep-hiep hoeràààà!.. hiep-hiep hoerààà à!’

‘... Nou juffrouw,’ aarzelde de meid, de winkeldeur aanduwend: ‘ik mot weg... Me jongen wacht bij Engel... Wèlbedankt voor 't gezicht’...

‘O! o! o!’ -, klaagzuchtte juffrouw Klos.

‘Wèlbedankt’.

Het deurgat zwalpte licht in de kamer, tot bij de bruining der kist.

Juffrouw Klos liep mee 't winkeltje in, klaagrig 't bovenlijf wieglend als in kramp.

‘... O, dat d'r oogen weer òpen binne gegaan... Wat is dat aaklig... O wat mot 'r nou gebeuren...!’

‘t Zal bij alle dooien zoo zijn,’ troostte de meid, blij dat ze in den winkel was: ‘En wat kosten de spelden?’

‘De spelden,’ zei juffrouw Klos, huilrig-benauwd, de polsen bewriemend achter de toonbank: ‘O, me hòofd... De spelden binne vijf centen... O die òpen oogen...’

‘Vijf en een is zes,’ telde Trijn: ‘k zou de dokter is laten roepen... je ken nie weten’...

De juffrouw antwoordde niet, geheel ondersteboven, het voorhoofd in het gesprei der magere vingers. De meid, verlegen, draaide nog wat. Dan met bruske gebaar klinkte ze open de deur, dat de schel hinnekend luidde, snerpend van toon - ruw-goedig riep ze van buiten: ‘Nou... gèn-avond... ‘Nou daag!... Treur maar nie!... We motten allemaal dood, hé?... Gèn-avond!’

De schel klaagde na, zaagrig pien-pien, en door de opene deur zwatelde warrig lawaai, overscheerd door het ijzeren rad van de koektent.

De lippen der vrouw achter de toonbank mumden in trekkend geprevel. De handen wreven houtrig van doen, de oogen onrustig, doordwaalden den winkel, bleven sufferig staren naar 't vrouwshemd aan de overzij met de uitlopende lekstreep. Dan begon ze zachjes te schreien zonder reden, zònder visie van de doodkist - zonder smart. Buiten was 'n zònderling oogenblik stilte, geen muziek, geen gelal, geen geslier van het ijzeren rad - èven 'n gaping - Het kirrend gesnerp van het lampdopje soesde alleenig in den droom van winkeltjes-dingen - blouses - blouses - en vrouwshemden - die met 't kantje - watte lekstreep - hoe komt 'r die lekstreep - nou maar die boordjes - ende sigaren - wattè walm - toe hier zoo gezeten - en de bloote billetjes - enne de beentjes - enne 't zuur langs 't mondje op 't slabbetje - enne de lippies an je borst - enne de kom met de spons - enne tusschen de beentjes poeieren - met meel tusschen de liesies - enne 't geknijp van de handjes - de vingertjes - enne de toonbank vlak bij met de

doozen - enne de weegschaal - de gewichten - 't geklop van de hersentjes - 't dikke buikie - de luren - enne nog is de borst en 't gezuig... Suffig bleef ze kijken naar de lekstreep op 't vrouwshemd en tranen riggelden van 'r wang op de bank.

De muziek bij Engel, tettetrend opnieuw schrikte 'r op, sloeg 'r met angst.

Bij tijden kròmp ze bij luider lawaai, dreunde 't helsch in 'r hoofd, asof ze in 'n grot stond, krakende geluiden echooden.

'n Klit meiden en jongens trapte voorbij, vlak langs het huis - vanzelf schuwden 'r oogen naar de deur van de zijkamer, die an stond, niet in het slot was geglipt. Naar den knop bleef ze staren, stàren met angstig gekrop in de keel, aanhuvrende kou over den rug. Het was 'n zwart-gelakte ijzeren knop met 'n tinachtige glansplek van handengewrijf, glansplek vetachtig glimmend. Dat greep 'r, dwong 'r, hield 'r aandacht vreemdelyk vast, terwijl ze dacht an de oogen, de òpen oogen, de lichtblauwe oogen onder 't wit van de muts.

Plots woest het hoofd in de kom van 'r handen slaand, de nagels vlijmend in 't vel, poogde ze zich

te verzetten tegen de golving van angst, die achter de oogleden als 'n vloed geelvlammend licht brandde en 'n huiving van kou langs den rug over het achterhoofd trok. Dan gréép 'r de knóp weer - de zwarte knop met 't glansplekje - tobde ze wat ze dòn most - steeg opnieuw de heete angst als 'n verstikking, striemend de beenen, den adem schroevend als in wurgenden wrong.

Engel, achter de toonbank in den stal, was juist bezig glazen te spoelen in 't zinken teiltje met bierwater toen ze hem aanstiet.

‘Zoo, Truus kom-ie is kijken?’ -, zei hij, stotrend, rood van het drinken.

Aan het gebeef van haar handen, het zenuwgetrek van 'r kin, merkte-die dat 'r iets mis was.

‘O! -, kreunde ze, de handen naar de slapen brengend, afwezig: “O!”

Hij, denkend dat ze een van 'r buien had, vloekte, het glas met 'n smak neerzettend. Of ze goddoome hiér most kommen? Wat ze hier te maken had? Of ze as de weerlicht na huis wou gaan! 't Was hier nie de plaats voor 'r kùren.

Woedend snauwde hij haar af, zonder dat iemand

't hoorde of 'r attentie voor had. Er werd een polka gedanst en 't was vol. Op 'n zij-stellage was de piano gezet, zaten de violist en de pianist. De dakspinten waren met groen omwoeld, spargroen door Klaasje gestolen en 'r hingen lampions, drie, als lichtende manen in de kapschemering. Langs de wanden, onder de ruif zaten zweetende meiden en jongens. Dicht op elkaar schokten de paren. Blauw floerste de rookdamp in drijvende lagen naar de éene groote lamp, die 'n witlakten reflector had, zwak de hoofden bescheen. Het was de drükke avond van kermis, die drie dagen duurde. De meiden nat van dans, waaiden met zakdoeken, de jongens toewuivend die schenen verlept van vermoeidheid en bolruggig leunden. Ze zaten zonder verliefdheid, op van 't beulend gevrij in den schommel, achter de tenten, in 't gras langs den donkeren weg. De meiden, onvermoeid, heet van plezier, met koppen purper van dans en van zweet, hadden de natte gare handschoenen uitgetrokken, plomperden nòg met de voeten, trappend de maat als ze zaten.

Er was maar éen paar dat verliefd dee, 'n kleine boer uit den omtrek en 'n meid met rood haar, die geen jongen van 't dorp kon krijgen omdat ze 'n hazelip had. Die zaten saam in 'n hoek naast de muzikanten,

hij glimmend van kijklust, zij met zijn duim in 'r eeltige hand.

Achter, aan een tuintafel, was ernstig gehok van oudere boeren, die kauwden op dikke sigaren, spuwden en keken naar 't plompig beweeg, dat golfde op vetten rythmus van dans.

De polkende meiden, de handen op de schouders der jongens, keken dwaas-ernstig schuin naar 'n knoop of 'n ketting of ook naar den grond en ze schokten huppand vooruit en 'n pas weer terug, dik van vleezige heupen, drillend met borstengewip in korset-looze lijven. De jongens traptten stug mee, ernstig als was hun getrap in de voren van 't veld, de eeltige hand om het middel der meid. 'n Groote stevige boer, beenig van lichaam, zóo van z'n werk naar de kermis gegaan, stond in het midden, kop paars en hoekig, dichtst onder 't licht van de lamp, jekker zwabbrend door werling van danswind en beenen stug in de klompen geschroefd. Hij zwaaide de maat met 'n pauwveer, veelmaals geknakt, zoet van veere-geknikkel in de roode, knuistige hand. De witte stengel, genekt, de blauwe veedraadjes om de schubben van goud, dansten en draaiden, zwenkend en duikend.

De polka dee schokken de meiden en jongens, golf plomp vooruit en golf traag werom en de draai dan van stof-slaande rokken, 't knarsig voeten-verzet gromde op 't brommend geknap der piano, 't gele getoet van den schorren piston. Het ging in zetjes en drafjes. De viool pieperig zaagde, verlegen van streek onder de ruif van de koeien, die 's winters hier stalden en loeiden en loeiden dat heur gebalk de spinten grolde voorbij.

Trijn was met Horrel - ze walsten heel net met vingergestrengel, tien an 'n rij-tje op rug van den jongen, die fluweelen pantoffels bedanste en z'n beenen verkromde alsof-ie liep over plasjes.

Dribje glee met Abel den bakker, zacht en voorzichtig, pasjes als proevende lepels van kokende soep - daarachter boer Kiekhof polkend met kwakken van kerel die puin in den weg stampet en met tierlend rokkengeflap ging met 'm mee de vrouw van den veldwacht, 't haar netjes geplakt onder 'r keepje. Het werd op den deun der muziek, op 't gepienk der piano, 't snijdend pistonnengerasp, 'n wentel van zweetende menschen, zweetend op 't lichaam, op de handen, 't gezicht, wentel wèrom en terug en met loopjes en kolken van rokken en waai van blauwigen damp naar omhoog en

weer passen hup-hup en kwakken van voeten - en in rustigen lol onder de lamp de boer op de klompen, die zat van drank lallend de maat sloeg met pauwveer, genekt, maar toch blauw, groen en goud...

Dan was 't pauze, ging rond de violist met 'n bordje en Sien, die achter gestaan had, kwam weer bij 't buffet. Haar gezicht wreed en norsch, lang van trek, met 'n mond die tot snauwen vergroeid leek - daarboven licht dons van 'n snor, werd van bleeke verwoedheid, nu ze Truus zag, suffig en huilend bij Engel.

“Wat mot zij hier,” snauwde ze 'r man toe: “wat motten de mènschen wel denken!”

“Dat zeg 'k 'r ook,” stotterde Engel: “dóé 'r wat tegen!...”

Truus geleund tegen de schenkbank, wreef kurkig de magere polsen, begon weer te denken, nu de muziek even zweeg.

“O! O!” -, klaagde ze fluistrend: “... Engel ze léeft!...”

“Wat klèts je! Ruk op! Wat mot je!”, zei Engel ruwer omdat Sien 'm kwaadaardig ankeek.

“Ze leeft in d'r kist...”

Een vloek van verschrikking ontknerste den mond van den boer - Sien schokte op.

“Mensch jij bin dol! Steek je kop onder de pomp,” raasde Engel...: “Bin jij van godverlaten!” - Woest plompten de vuile glazen in de waterteil.

“O! O!...”, klaagde juffrouw Klos, angstig met de oogen dwalend, aldoor de polsen wrijvend... Engel... ga toch is mee... Ze kijkt... Ze kijkt!... Ach, lieve God, Engel - ga toch is mee... d'r oogen!... d'r oogen!... ik durf 'r de deksel nie op doen'...

‘Loop na de verdommenis!’, vloekte Engel en Sien, vinnig, begon te krakeelen:

‘Jouw familie!... Jouw familie!... Niks as pestielentie!... 'n Moeder die alles vreet... die van hàar wegloopt omdat ze d'r slaat... en 'n schoonzuster die gek is... Dat mot je allemaal goedvinden... allemaal goedvinden... Mensch hou je smoel voor de menschen!... Blijf thuis blerren, dan hinder je 'n ànder niet!...’

‘O!’, klaagde Truus nog eens, angstiger, luider: ‘Engel ga is meel!... ga is mee... 'k Durf 't huis nie meer in... Trijn van Prins heit 't óók gezien... ze kijkt... Ach God, lieve Engel la me nie sterven!...’

De dronken boer met de pauweveer kwam 'n glaasje

klare hale, dat Sien voorzichtig schonk, rondkijkend of de veldwachter 'r niet was, en Dribje nieuwsgierig sloop aan om te luistren.

‘Ga met 'r mee’, zei Sien stroef, Engel toesnauwend: ‘je komt toch nie van 'r af,..’

‘Nou lòl hei'k 'r nie in,’ gromde Engel: ‘ik verdom't!’

‘Mot je schandaal hebben?’, snauwde Sien weer: ‘Alla! Toe ga mee... en sluit 'r op as de vlegels van meiden nie thuis zijn!’

‘Wat is d'r?’ -, vroeg Dribje, deelnemend-vrindlijk.

‘Niks,’ zei Sien bot: ‘Nou Engel?’

‘Wat mot 'k in Jezis-naam doen?’, protesteerde Engel, ploeterend in 't teiltje, dat zurig rook van bier: ‘k Zie d'r niks in... Ik verdom jou!’...

Dronken as-ie was, werd-ie killig van doen. Truus begon weer te drenslen.

‘Ga is mee... Lieve Engel!... Ach d'r oogen... d'r oogen!’

‘Wat heit ze dan?’, drong Dribje aan. Maar de muziek zette weer in en 'n nieuwe ris meiden en boeren hi-ho-de den stal in. Het werd nu 'n ruzie, gesmoord van Sien en Engel achter de toonbank. Hij bang en sterk door de mensen rondom was koppig van weigring.

‘k Zie d'r niks in!... 'k Verdom 't,' stotterde-die.

‘Je gaat en dáalijk, versta je’.

‘Ga jij!... Wat mot ik 'r doen?... 'k La me zaak nie alleen! 'k Verdom 't!’

‘Je brengt 'r effen en je sluit 'r maar op!’

‘k Mot 'r niks van hebben! Laat ze maar blijven’...

‘As je nie gaat,’ dreigde Sien woedend: ‘sla 'k je zoo op je smoel waar de menschen bij zijn! Bin jij 'n kèrel! - Bin jij bang voor onwijze praat!’

Hij droogde z'n handen aan 'n natten doek, vloekend, bang voor z'n vrouw.

‘Kom dan mee, halve gare,’ gromde hij, nog 'n slok bier haastig drinkend.

Hij was van plan Truus buiten in den steek te laten, maar net bij de deur liepen ze Jannie tegen 't lijf, die niet alleen het winkeltje in-durfde, nou ze moeder niet zag.

‘Ken jij nie beter op je moeder passen, mierakel!’ stotterde Engel.

‘Ken ik 't helpen as ze wegloopt!’

‘Wat is 'r met je groomoeder!’

‘Met groomoe,’ zei 't kind, angstig: ‘niks, niks oome.’

‘O, d'r oogen... d'r oogen,’ smartelijk klaagde Truus: ‘ze doet 'r oogen òpen, òpen...’

Het was buiten iets frisscher geworden. Ze stonden in 't donker naast den stal - de boer streek met de hand door 't haar, dat ijskoud klitte op 't hoofd. Weer vloekte-die.

‘Dat wil ik is zien, godverdomme,’ zei-die schorrig en bevoelde z'n mes - alsof gevaar ergens dreigde.

Zwijgend liepen ze 't winkeltje binnen. De schel rinkelde na. Driftig greep de boer den ijzeren beugel, toen den klepel om 't geluid te smoren...

‘Is 'r licht?’, vroeg-ie, vreemd-pratend.

‘'t Nachtpitje, oome,’ beefde Jannie bij de deur.

Engel trok de winkellamp wat op-zij, lichtte de lamp uit den hanger. De peer kwam te rusten in z'n trillende hand en de doorzweete petroleum overglibberde z'n vingers.

‘Vooruit,’ zei-die bot, opentrekkend de zijdeur. Koude huivingen gleden over z'n rug en verschrikt, terugstappend, zei-die met heesche stem: ‘verdomd!... Hoe komt de kist open!’

‘Dat heb ik gedaan’ -, beverig praatte Truus: ‘o! o!... lieve Engel...’

‘Hou je bek!’ beet-ie 'r af: ‘wat doe je 'r met je pooten an!’

Z'n heesche stem verschrikte 't kind.

‘O, oome,’ begon ze te huilen.

‘Nou diè nog! Hou je bek!’, snauwde hij, hooger houdend de lamp.

Het licht overschuimde de witte plek van de kist, beschijnend 'n tip van de muts en 'n schouder in wit. Het gelaat zag-ie niet. Angstzweet beperrelde z'n voorhoofd - vloekend tastte-die achteruit, meenend geluid in de kist te hooren. Het was het flard van 't behang door de trekking der deur zacht-bewogen, dat tegen de deksel schuurde. Truus met bevende handen, verschrikt door z'n aarzlen en vloeken, drensde opnieuw:

‘... O!... O!... As ze nou lééft!... O! O!...’

In kolkende drift, vaal-bleek in den schijn van de lamp, keerde Engel zich om, uitraspend de woorden:

‘... Hou je smoel!... Halve gære!... In 'n gesticht most je wezen!... Met je stomme gegrien!... Mot 'k de lamp uit me pooten laten vallen!... Wat dee je d'r an!’

De deur, dichtgevallen, trok-ie weer open, luistrend, en op den drempel trachtte-ie in de kist te kijken. Het was te ver af. Plomp dee-ie 'n pas vooruit, nóg een, hard-klossend met de klompen, in zottelijk pogen 't onzichtbre te verschrikken.

‘Wel verdòmd!’ -, vloekte-die bij 't zien der blauwe starende oogen in 't wassen mom onder de muts. De lamp in z'n hand beefde en 'n stroom van woest ontzetten ging van z'n op-spalkte oogen naar het teer-blauw gestaar. Vaal-witter was-ie dan 't lijk en schor, de woorden uit de keel scheurend, heeschte-die:

‘Moeder! Moeder!... Scheelt je wat?’

Onbewogen bleef het teere gestaar, de zachte blauwing der oogen naar de geelverfde binten - het werd even 'n zuigende benauwenis. Toen klopte-die bruoit, steunend van angst, met den klomp tegen het hout van de kist, dat 't doordreunde de kamer en heescher nog riep-ie:

‘... Móeder!... Moeder!... Wat is 'r?... Geef dan goddoome 'n antwoord!...’

De oogen glaasden star, blauw in 't mat-glanzend wit, onmeetlijk van vredige kalmte. Plotsling begréep-ie, bonsde z'n knie op den grond en de hand beverig nog, vochtig van 't water der teil, nat van petroleum, drukte de oogleden toe, wier kilheid snee in z'n warmte van vleesch. Even vlug stond-ie op, rukte het deksel naar 't hoofdeind, niet kijkend of de oogen dicht bléven en de angst deed 'm dwaaslijk nog rondkijken

of 'r niets zwáars bij de hand was, zwáars om op 't deksel te zetten...

Vaal, hevig bezweet, duwde-die de deur van den winkel open, vloekte dat Truus 'm voor niks had gehaald. Zij en Jannie waren buiten gaan staan, te bang om in den donkren winkel te blijven.

‘Nou blijf je d'r àf met je pooten,’ snauwde-die: ‘Allemaal larie.... Z'is dood... Da's je gewéten... da-je d'r geslagen heit!... Da's je stráf!... Nou blijf-ie d'r àf!’

‘O! o!... En d'r oogen?...’

‘Die binne toe, met je gezwets!’

‘As Suus nie terugkomt ga ik d'r nie in!’ -, klaaghulde Jannie!...

En juffrouw Klos, stond zoo wanhopig-angstig te kijken naar den knop van de deur, dat Engel, opgelucht, bijna goedluimsch, haast vanzelf zei: ‘As je bang bin, sluit dan de boel... en kom in de stal... as je maar kàlm bin...’

Ze gingen met 'm mee, 't licht oplatend, en achter de toonbank in den stal bij 't waterteiltje bleef juffrouw Klos glimlacherig soezen over de menschen...

wat 'r 'n mènschen waren... waar al de mènschen van daan kwammen?... En watte die Suus en die Jannie knap dansten... Niemand die 't ze geleerd had...

Naast 'r kwam de dronken, beenige boer, met de geknakte pauweveer zitten. Dik-lollend van lach, bij 't ploempig lawaai der muziek en der zingende jongens en meiden, krieuwde-die 'r met de veer in 't dons van 'r hals, dat ze 'r jeuk van kreeg en doorsoezend krabde - hij achteruit loddrend, paars van lach, hield de veer op den schuddenden buik. Engel die 't zag, meeschokte van goedige lol.

Zoo komiek as ze zich krabde.

WIJK-AAN-ZEE. September, 1896.

III.
De derde kleine verschrikking.

De derde kleine verschrikking.

Oom Mau, 't vlugste ter been, liep vooruit en toen-ie pak-an van pas, zooas-ie alles pak-an dee, de balen geperste jutte bereikt had, liet-ie zich als 'n sputterend zeepbelletje op de voorste zakken, de knietjes tegen z'n buikje geklit, de spons-dikke handjes om de knie-proppen.

‘Kom dan!’ -, riep-ie, 't paarsrood gelaat met de schel-gele baardstoppels toe naar de vrouwen: ‘Je ziet hier over 't heele water tot an de zee!’...

‘U heit màkkelijk roepe!’ -, klaag-zuchtte Selien, pratend met brokjes van 't hijgen - allemachtigste, ze kòn haas niemeer! - moeder most ze sléépen - moeder dee passies as 'n kind van 'n jaar - moeder hing an 'r lijf as 'n vrachie lood - moeder was o e n b e s c h r i e j e zoo dik - en dan bij die wàrmte, die hette dat je asem voor je mond smolt -: ‘u heit 't

makkelijk... 'k bezwijk haas - 'k schwiets me 'n ongeluk'...

Uitgeput-nijdig greep ze voor de zooveelste maal 'r zondagschen hoed, die fokkeschootend om de hoedepen op den onrustigen wind laveerde.

't Was haas geen doen. An de eene arm moeder - an de andre de zorreg van 'r rokken en hoed. De voile kleefde an 'r gezich - 'r hart klopte met hammers tegen de baleinen van 't corset.

'Wat trek-ie nou?' -, blies moeder, effen zoutzakkerig stilstaand: 'wat hei-je 'n haas over niks!'

Kort, dik vrouwtje, stond ze als 'n stervende baars te kieuwhappen, zwaar van ademplof alsof ze voor 't fornuis 'n doovekool lei te bewaaien.

De wandeling zóo vroeg, zóo ongewoon, had 'r van streek gebracht en dan nog te draven as 'n koetspaard, as je jà 'n uur de tijd had, was goed om je 'n ziekte te bezorgen.

'U ken toch uitruste waar oome Mau uitrust,' redeneerde Selien ongeduldig-opgewonden.

'Nog zès stappe en je ken zitte gaan!' -, riep oome Mau.

'Nog zès stappe?' -, vroeg moeder, niet geloovend.

Ze kon van dichtbij geen hond van 'n paard onder-

scheijen, kippig as ze in de laatste jaren geworden was.

‘Hoe ken men zóó eigenwijs zijn,’ zei Selien bijna in ruzietoon: ‘as wij 't nou toch zegge! Oom hèt al 'n zitje gevonden.’

‘Wat hadde juillie zoo ver te loope,’ hijg-blies moeder, weer op Selien's arm leunend, pantoffelvoet voor, pantoffelvoet na.

‘Nou? Was dat nou de moeite?’ , zei Selien 'r neerdrukkend op 'n jutte-baal: ‘Goddank! Da's geen weer om in te lóópe. Da's weer om thuis te zitte in je onderlijfie met 'n kom koffie’...

Met 'r zakdoek-builtje, 'n klef-nat propje, waarmee ze al van vijf uur was bezig geweest, wreef ze 'r voorhoofd en nekje droog. Dan dee ze wat oome Mau dee. 'r Hand, boven de wenkbrauwen, schutte de zon af - 'r oogen bestaarden het fel-spiegelend watervlak.

‘Zien juillie wat?’ -, vroeg moeder, kurkig hijgend.

‘Ja - daar, een, twee, drie!’ -, zei Selien kregelig.

Moeder kon 'n vragen doen, 'n ònzin-van-'n-vragen in die hette. Asof je zoo maar zàg, zóó as je zat.

Maar spijt voelend om 'r bitsen toon - van de dorst en 't zweeten was je jezelf niet - begon ze goedig te sussen: ‘Dat begrijp-ie ommers wel - je ziet alles en

je ziet niks - 't water is glad as 'n aal - wat, oome Mau? - en 'n lich as de zon d'r in geeft - zie u wat, zie ik wat?'

'Ik ziè,' zei oom Mau, kijkend uit 'n oogloos gelaat, zóo als z'n wangen de wenkbrauwen raakten: 'ik zie wat heúl in de verte'...

De hoofden bijeen, bleven ze 't zon-keilend water bewroeten, gespannen van aandacht. Wat te gebeuren stond, was voor twéé maanden nog moeder's grootste, heerlijkste vreugde - nou, vandaag, was 't niet meer dàt, kon 't niet meer dat wòrden, zat ze met ál 'r plezier van 'm werom te zien, eindlijk werom, in de zenuwzorgen van hoe-ie 't van vader zou opnemen. As koloniaal uitgetrokken, omdat-ie niks geen lust in de handel had en 'n boel katekwaad uitvoerde - ach, ach, wat 'n nare dingen had-ie niet gedaan, dingen waartoe je 't zwijgen dee om je vijanden niet te eten te geven - as koloniaal weggetrokken, jaren gelejen, hadie zich door onverschilligheid voor dood en leven tot sergeant opgewerkt - 'n wonder in zoo korten tijd! - d'r was haas geen voorbeeld van - één keer hadie 'n klewanghouw gekregen - één keer most-ie 'n mirakel hebbe gedaan toen ze losstormde - ja, dat

had-ie allemaal geschreven - daar hadde ze 'n heel pak brieve van, die ze op de bedstee-plank bewaarde. In de laaste brief was de groote verrassing losgekomme. Sally, Sally d'r zoon-de-sergeant, zou met 'n jaar verlof na Holland werom keere. Begin Juli zou-die afvare, kadeau's voor ze allemaal meebrengere - dinge as ze nog nooit hadde gezien. En asof d'r geen m a z z e l op rustte: twee dage na die brief, na die göddeleke brief, de brief die ze dee snuf-huilen en dansen - wat-ie toch 'n beste jongen geweest was - enne hoe-die d'r uit zou zien - na 'n portret kon je nie oordeele - enne hoeveel weken de reis duurde - twéé dage na de brief die honderdmaal gelezen, voorgelezen werd, bleef vader in 'n beroerte. Hij had lang gekwakkeld, dikwels 't bed gehouen. 't Gaf 'n schrikkelijke v e r s c h t e u r i n g . Je eenige zoon op komst, as sergeant, met lòf genoemd in de kranten en 't niet magge beleve, al was 't maar 'n uur. De heele buurt was 'r mee begaan. En na de begraffenis hadde ze dage en nog is dage geprakkiseerd hoe ze doen moste, hoe ze 't Sally zoue late wete. Oom Mau bad an telegrafeere gedacht, was na 't bureau geweest om te vrage wat of 't koste zou, as ze bijvoorbeeld telegrafeerde: S a l l y v a n K o o t e n - S e r g e a n t - B a t a v i a - V a d e r

z w a a r z i e k - minder worde kon je nie zette - meer was nie nodig om 'm voor te bereije - maar toen-ie van 't bureau thuis kwam met de ràmp, ja 'n ràmp was 't - 'n schande van 'n ràmp - dat je zóóveel guldes voor 'n woord most betalen - 'n som waarvan je schròk, 'n som waaran ze nie konde denke na de cente die de begraffenis gekost had - en dan nog nie eens te wete of Sally in Battavia was of an boord van 't schip - toen-ie met die ràmp thuiskwam, begrepen ze dat 't beter was te wàchte. Selien wou 'm schrijve na Singepoer of na Marsjeille of na 'n andere plaas die de boot andee - dan viel 't 'm nie zoo erreg op z'n maag - en oom Mau had 'r wel oore na, maar dat je al weer met de naam van 't schip zat - dat je nie wist hoe en wat - al bewoog je hemel en aarde, je kòn nie - je most 'm zoo as-die van boord stapte en na vader vroeg van de ellende vertelle... De dagen waren voorbij gekròpen - elk uur van den dag hadden ze 't 'r over gehad - over zoo'n godsjammer - over 't ongeluk dat Bram zaliger nagedachtenis 't nie had beleefd - tot de brievekaart ze overnieuws opschrikte, de brievekaart waarin Sally schreef dat-ie met die en die boot Woensdag zou ankomme. Om vier uur, nacht-stikkedonker, waren

moeder en Selien opgestaan - om hallef zes was oome Mau an de deur gewees - om zes uur, met enkel 'n kom koffie in d'r maag, die van zenuwe geen trek had, ware ze na de kaai geloope, waar de boot zou meere. Hoe laat-ie ankwam wist niemand. Eerst as d'r 'n tellegram of 'n tellephoon van de kustwach kwam, wiste ze 't op 't kargadoors-kantoor - over de rivier had de boot nog dikke twee uur noodig. God zij geprezen, om acht uur - al die tijd hadde ze op de kaai gelooopen, gedribbeld, gekeken, gevraagd - telephoneerde ze van de kust dat 't schip in zich was. Toen was oome Mau op de inval gekomme 'n eind op te loope, om de hoek van de kaai héen, waar je haas de heele rivier kon overkijke.

De heete Augustus-zon belei 't water met schichtigbijtende glansen, sloeg 't golfjes-gewoel naar oome Mau's oogen. Wat-ie in de verte gezien had, was in de verte verdwenen. Ze waren nog veel te vroeg.

Uitgerust nu, geduldig de keien bestarend, omdat ze 't stalen gespartel benee niet verdragen kon, den bandeau wat verschoven op het al-grijzend haar, den bovenrok omgeslagen voor de vezels der jutte-baal, waarop ze lèkkertjes zat, vroeg moeder telkens:

‘Zie je nòg geen rook, Mau?’

‘Rook! Rook!’, zei Mau, 'n pruim rondend uit 't week-mul toetje tabak: ‘ik zoek na geen rook. Ik zoek na twee schoorsteene met bände - wat die man heit gezeid’...

‘Je zel zien,’ onrustigde Selien, altijd met de hand boven de oogen: ‘Je zel zien - wat ik u smoes - dat-ie ons voorbij vaart, zonder dat we d'r gedachte an hebbe’...

‘God zal òns beware!’ -, schrikte moeder.

‘Nòg!’, zei oom Mau driftig, zich bijna verslikkend in het te overvloedig pruimsop: ‘hoe ken men an zoo ies denke! Nòg, knappe boot die mijn voorbijvaart, as ik hier zit. D'r is d'r nie één met twee schoorsteene met bande gewees!’

‘En die strakkies dan? U wil nou maar blijve zitte en an de kaai ken je 'm nie misloope! Aardig is dat as-ie d'r mogelijk is!’

‘Hij is d'r nie mogelijk - hij is d'r ònmogelijk,’ redeneerde Mau raak: ‘de rivier heit één mond in de zee - as 'n huis één deur heit - dan ken je door één deur binnen.’

‘En as-die 'r twéé heit,’ hield Selien an: ‘Ja u weet daar ìneens alles!’

‘Heit de man-van-de-boot ja of nee gezeid dat we dikke twee uur motte wachte en dat-ie langs mot komme?’

‘Weet ù hoeveel krommings d'r in 't water zijn? Misschien is-die overgestapt op 'n andere boot. Je ken toch nie zeker zegge’...

‘Hou nou je mond!’ -, zei oom Mau steviger: ‘ik zie zoowat - ik zie twéemaal rook an één schuit’...

Vaag in de verte donkerde 'n stip met verwalmende pluimpjes

‘Die gaat de àndere kant uit,’ korzelde Selien, opstaand om beter te kijken.

‘D'r is maar één kant,’ hoofdschudde oom.

‘Ken die dan nie van hier komme?’

‘Nee van hier is d'r nie tweemaal rook geweest,’ sprak oom Mau weer.

Ze zwegen, vinnig de stip beloerend die in de luchtstrakheid zwartte.

‘Is-die 't?’ -, vroeg moeder, even 'r oogen an 't zilvergekolk wagens.

Oom Mau stond met de twee handen schrap langs z'n slapen, de wangen in lach-builing, den mond met de tand-wratjes wijd gespalkt.

Selien, de eene hand an 'r bloemenhoed, de andre als 'n klep boven 'r spleetogjes, staarde zonder 'n

adembeweeg, de wangen in strak-vieze trekking, den mond slap van gaping.

‘Is die 't?’ -, vroeg moeder opnieuw, niets meer ziend door 't vlammegevloei in 'r oogen.

‘Moe vraag nou nie, wat je nie wete ken,’ zei Selien, die alles had gegeven voor 'n glas water. Ze praatte bijna schor.

‘Hij is 't nie,’ zei oom Mau: ‘hij is 't om alles en nog wat nie - hij leit te laag bij 't water - op zoo'n láág schip zou Sally nie over zee gaan’...

‘En hij is al weer weg, net wat 'k zei - hij is van hier gekomen,’ zei Selien, inzakkend op de baal.

‘Ik wou dat-ie 'r wàs - dat wou 'k om duizend guldes en nog wat,’ praatte moeder, wieglend van stille bezorgdheid: ‘as die ons met ons drieën ziet, zònder Bram, dan schrikt-ie zich 'n ongeluk - dan is z'n heele dag v e r s c h t e u r d ’...

‘En as oom teminste de rouw van z'n arm nam - da's net om 't dàdelijk te zegge,’ zei Selien, 'r vermoeide, goud-bonzende oogen met 'r heete vingertoppen bettend.

‘Nòg - denk 'k nie-an,’ weigerde oom: ‘hij mot 't já, wete en às-die 't weet neemt-ie 't zoo kwalijk as wát, as de broer van zijn vader niks van rouw an zich heit!’

Hij zei 't met overtuiging en geërgerd, omdat 'r om z'n rouwrozet al zoo'n boel te doen was geweest.

An 'n pet kon je niks zien! 'n Pet was áltijd zwart. En 'n pet zette je af, as je thuis was. Toen had-ie de inval gehad om te doen wat ze allemaal deeën, wat netjes stond en geen anstoot gaf. Z'n vrouw was 'r 'n uur mee bezig geweest om de voering van 'n versleten vest los te tornen en 'n fatsoenlijk model te vinden. In z'n sigarenwinkel had-ie de rozet 'n volle maand gedragen en geen levende ziel die 'r wat van te r o d d e l e n had, behalve Selien, dit 't nog nóóit had gezien dat je zóó rouwde, 't van hààr man, às ze getrouwd was, nie zou willen hebben. En omdat Selien telkes zoo zanikte, zanikte d'r moeder mee. Hij wist beter. De fijnste mensche zag je d'r mee loope - waarom hij niet? Werchtig nou maakte ze weer d'r moeder wakker over niks.

‘Mau,’ begon 't ouwe wijfje, den bandeau met 'r warme handen glad-glanzend; ‘Mau doet u mijn 't genoeg en neem u zoolang die strik van uw arm’...

‘Doch 'k 't nie?’ - zei Mau, valsch 'n sisser pruimsop neder zigzaggend: ‘as zij begint, begin jij ook - 'n wonder! - kijk liever na 'n schuit met twéé schoorsteene!’

‘As-ie ons ziet an de kaai,’ vrindelijk praatte de moeder: ‘en zijn vader mist, dan is 't al èrreg genog - en as jij 't nou nog bezwaart’...

‘Wat bezwaar ik?’ -, driftigde Mau: ‘wat ken je beter doen - wa'k je al honderdmaal gezeid heb, as 'm inééns te zegge dat Bram’...

‘Doe mijn 't genoeg,’ soebatte de moeder: ‘ik heb de heele nacht legge denke dat-we hadde motte tellegrafeere, al hadde we de kast 'r voor motte beleene. Je ken 'm toch strakkies, as-die 't gehoord heit, weer anspelde’...

‘Hij zit genaaid,’ zei oom kribbig.

‘Dan snij je 'm los.’

‘Je zal je zin hebbe,’ sprak Mau uit z'n humeur; ‘vraag ik jou wat de rozet s ch a d t!’

Nijdig trok-ie 'r an. Maar omdat z'n vrouw 't sekuur had genaaid, most Selien 'r met z'n bot zakmes an peuteren tot de draden loslieten.

Toen, zuur, nijdasserig, lei-ie weer de handen boven de brauwen, turend in de zilver-klotsende, vonkenketsende rivier.

'r Was nòg niks te zien.

'n Enkel sleepbootje snee door 't water, schuim in

sneeuwstuiwing zwiepend. 't Gesteun uit den schoorsteen gromde als 't toedreunend gehijg van 'n hond en de golfslag, langzaam van zwaai, diepdeukend en stijgend met ruchtloos geschok, brak met korzlig gegolf tegen den kaaimuur.

Aan de overzij, waar de dokken waren, roodbruine tanks poorten en hallen in 't gladblauw der lucht donkerden, priemden de masten van 'n fregat en geklikklak van rustlooze hamers, rap van slag en metaalsnauw, klopperde zoo driftig van schaakling, dat 't klare rumoer zonder één donkerte bleef.

Selien, 't klevend voiletje boven 'r oogen, hield 'r hoed wat gebogen.

De schaduw van den rand lei als 'n ellips van 'r oorlellen naar 'r neus. Ze ademde met 'n gespistst neusje, zuinig met 't luchthapjes-nemen. 't Was erger as om te bezwijke - zoo'n misselijke hètte - zoo'n zon in je rug. En geen spooog water te krijge.

'... 'k Hou 't nie uit van de dorst,' zei ze nog eens: 'k Bin zièk van de dorst.'

'Je heit toch niks bizonders gegete - hoe ken men dorst hebbe zoo vroeg an de dag,' praatte moeder verwonderd.

'D'r is anders water zàdde,' grapte oom Mau:

‘meer water an je voete as je je hééle leven zel drinke!’

‘Waar haalt u de gijn vandaan!’ -, zei Selien, zeurig-ongemaklijk, met moeilijk bedwongen lust om kattig uit den hoek te komen.

A d d e n ò j , wat 't dúúrde eer je de boot zag. Nou zatte ze vèr over 't hallef uur op de juttebalen en kon je nog minstes anderhalfe uur kijke. Nee, ze hièld 't niet uit. Ze werd 'r naar van. Opstaand, vastbesloten, bijna huilerig, zei ze dat ze erges in de buurt zure balletjes ging koopen.

‘As je ons dan maar nie misloop,’ praatte moeder, geduldig de verte bestarend, zeker dat zij 't groote schip met de twee schoorsteenpijpen 't éérst zou zien.

‘Ja, 'k bin daar 'n kind!’ , schouderchokte Selien, de juttevezels van 'r japon plukkend.

Alleen met oom Mau, begon moeder 't water rustiger te bedroomen.

'r Ouwe oogen van bruin-beloopen wit, werden vochtig en omdat ze 'r neus most snuiten, vroeg Mau vanzelf:

...‘Wat huil je nou - hei-je één reden om over te huilen?’ -, sprak-ie druk-goedig, wel voelend waaran ze dacht.

‘k Huil,’ snuffelde ze, 'r dikste tranen ver-slikkend: ‘k huil over Bram, die 'n boel verdriet van 'm gehad heit - 'n verdriet om nie na te vertelle en die d'r nie bij heit gemagge.’

‘Lach over de lévende,’ troostte Mau: ‘toe juillie bij me kwamme over de tien jaar geleje - toe jij zat te griene erger as nou - toe Bram zich de hare uit zijn kop trok omdat Sally - we magge d'r nou over prate omdat Selien d'r nie bij is - omdat Sally de zeuventien guldes had doorgebracht van meneer Schriel - op de kop af zeuventien guldes drie en veertig en 'n hallef - wie heit 'r toe de raad gegeven 'm na de Oost te sture? - wie? - ikke - dat bin ikke gewees. In de kamer achter de winkel heit Bram gehuild as 'n kind - toe wou-die dóód blijve zitte omdat Schriel 't zou angeve an de pelisie en omdat-ie de zeuventien guldes nie had om ze terug te geve. Toe heb ik ze met groote zorg voorgeschote - weet je nog wel? - en Bram heit me elleke week vijftig cente werom gegeve. Bij mijn in de kamer achter de winkel, toe juillie zoo aardig v e r s c h e u r d ware, toe je doch, dat 'r niks-niemendal van 'm terech zou komme - had-ie nie driemaal te lange vingers gehad? - kon jij nie droome, kon ik nie droome dadde

we nou hier op de kaai zoue zitte om 'm as sergeant af te hale! Beter dat Bram 't nie beleeft dat zijn zoon met ànzien terug komp as dat-ie wat èrgs had zien gebeure'...

In één snelle rateling had-ie voortbeweerd, zonder zekerheid z'n troost bouwend, druk pratend om zich niet in haperingen te verwarren.

Want Bram's plotslinge dood twéé dage na de brief was 'n gruwel gewees, zóó as de man in vreugde had geleefd toe 'm de brief was voorgeleze.

'Zalle we 'm éérst zegge,' praatte zij weer, met rooie oogjes de keien an 'r pantoffelvoeten bekijkend: 'dat Bram zièk leit'...

'Nee - nee - dat kèn je nie - heb 'k je al twintig, dertig keer gezeid,' zei hij knorrig, omdat ze telkes 't zèlfde wou, telkes met 'r zwak geheugen vergeten was, wat ze afgesproken hadden. Gister en vandaag, héélemaal zenuwmenschje, ondersteboven, met geen rust om te zitten of te eten, leek ze 'r memorie radikaal kwijt.

'De afspraak is en daar hóúe we ons an,' zei-ie met nadruk: 'dat juillie, jij en Selien, je wèg houe tot i k 't 'm gezeid heb'...

'Ja - ja,' herhaalde ze: 'dat is de afspraak -

dat weet 'k wel, maar as jij 't 'm zoo rauw zeit.'

'Vertrouw je mijn niet?'

'Zeg 'm dan - zeg 'm dan,' overwoog ze, nog altijd onbesloten: 'zeg 'm dan dat Bram heel erg náár is.'

'En werom zal 'k liege - met liege vindt-ie z'n vader nie werom,' beet Mau van zich af: 'as 'k ja lieg, hoort-ie 't 'n kwartier lâter. 'n Soldaat mot je denke, 'n soldaat in de Oost ziet zóóveul dat-ie an schrikke gewoon is.'

'Zeg 'm dan,'... begon ze nog eens, benepen van wil, klein-schuchterlijk naar de blommetjes op 'r pantoffels kijkend - want och, ze zat 'r zoo mee in! - 't eene aarzlend gedachtetje drong 't ander alweer weg, eer ze precies wist wàt ze gedacht had - 'r heelouwe hoofdje was van streek door 't vroeg opstaan, de spànning, 't niks eten... 'Zeg 'm dan Mau, dat...'

Mau, ongeduldiger, - z'n lévenlang was-ie van kittig beweeg geweest, snel-besloten en raak van wil, al had 't 'm niet veel verder gebracht - Mau viel 'r bot in de rede:

'Laat 't an mijn over. Ik zel 'm geen stuipe op zijn lijf jage. As juillie je d'r mee bemoeit, wordt 't 'n huilpartij en weet-ie nòg niks!'

Moeder zweeg, zachjes kauwend op wat niet in 'r mond was.

Mau was 'n geweldenaar - daar kon ze niet tegen op. En 'r was ook geen tijd om te redeneeren over en weer, want Selien, opgelucht door 'n glas water dat ze in 'n kruidenierswinkel op de kaai had gedronken, 'r mond vol zure balletjes, kwam net den hoek om en zoo as ze voorbij de groote lantarenpaal was, schreeuwde ze:

‘Oome Mau - is u blind geworde? Oome Mau, ziet u nie? Daar komp 'n boot met twee pijpe!’

‘Ken 'k kijke en prate gelijk!’, mopperde oom, snel de handen boven de wenkbrauwen flappend, nijdig om 't gesmoes van z'n zuster, die dan dit dan dat wou.

Vinnig bekeek-ie 't waterspiegel - en 't vaag silhouetje, dat aan den einder roetpluimpjes stoomde, taxeerend, zei-ie beslist:

‘Wat klèts je! Wat krijsch je om niks! Da's nog altijd de sleepboot!’

‘Oom, om de honderdduizend, dat-ie 't is! As u nou zóo kijk - as u nou zóó kijk - nee - u kijk heelemaal verkeerd!’...

‘'n Sleepboot!’ -, hield Mau vol.

‘Wat zeg u me daarvan!’, zei Selien, prettig-opge-

hitst: ‘moeder hij is 't - dáár hei-je de eene pijp van de schoorsteen en dáár hei-je de àndere pijp van de schoorsteen’...

‘'n Sleepboot,’ hardnekkigte oom: ‘jij ziet 'n mug voor 'n olifant an’...

‘Oom wil gelijk hebbe! Hoe ken men zoo opstrijje!’

‘'n Sleepboot - 'n sleepboot,’ judaste Mau, die nou ook twee schoorsteene zag, maar geen trek had toe te geven.

‘Mau, kijk u is góéd, as zij 't zoo zèker zeit,’ soebatte moeder opnieuw, vergeefs 'r oogen op 't zonnegespattel verblindend.

‘Ik maak me nie blij met 'n dooie mosch,’ zei oom wanhopig-kalm; ‘'t ken de boot van Sally zijn en 't ken 'n àndre boot weze.’

‘Zalle we dan maar nie vast na de kaai terugloope?’ -, vroeg 't vrouwtje, 'r bovenrok neerslaand, wit van zenuwen om 't verspichtigend neusje.

Mau antwoordde niet. De parse wangen met de gele baardstoppels stonden tot over 't wit van z'n oogen, zóo as-ie keek.

Toen zei-ie nog eens beslist:

‘... 'n Sleepboot - niks as 'n sleepboot!’

‘Heit 'n sleepboot twéé pijpe? Wat doe u áárdig vandaag!’, zei Selien geprikkeld. D'r most 'r nog één geboren worde as oom - toujour gelijk - toujour zwart noeme wat 'n ander wit hiette.

‘Mau - God zal je zegene - late we terugloope,’ smeekte moeder nog eens: ‘as-die niemand an de boot vindt - zal-ie nie wete wat-ie mot doen’...

‘Tòch 'n sleepboot,’ stree Mau, mee opstappend en telkens omkijkend. 't Was 'm nou zóo 'n gulden waard as 't de schuit van Sally nièt was, enkel om Selien met 'r grooten mond en 'r gezanik van de rozet, die as 'n prop in z'n zijzak builde.

Moeder probeerde snel an te stappen, maar met 'r toffels ging 't zoo vlug niet. D'r laarze had ze eerst wille antrekke over d'r pijnlijke voete heen, tot ze 't op had gegeve.

Nou sukkelend an Selien's arm, telkens buiten adem stilstaand, werd ze benauwd dat de boot van Sally 'r éerder zou zijn.

‘Wat zuch u nou moeder - we komme d'r wel!’, suste Selien: ‘en anders mot oome Mau maar vooruit. Ons mag-die tòch nie dadelijk zien, hebbe we afgesproke’...

‘Nee, nee, 'k mot 'r bij weze’, zei 't vrouwtje, de punten der keien niet meer voelend:

‘k mot 'r zélf bij weze’...

‘Je ken d'r toch bij - wat zanik u nou!’

‘As Mau 't 'm zoo raúw zeit - as Mau 't 'r zoo maar uitplàppert’...

‘Nòg! Wie plappert 'r uit!’ -, gromde Mau allernijdigst stilstaand.

En omdat hij stilstond, stonden ze alle drie stil.

‘Mau of jij nou kwaad wordt,’ driftigde moeder met 'r hoofdje schokkend van zenuwen, hijgend-op-huilen af: ‘je mot 'm zegge dat Bram - dat Bram nie goed in orde is’...

‘En dat zeg 'k nie - dat kèn 'k nie zegge!’ snauwde oom, 't gelaat paarsrood van loskomende drift - elleke minuut had ze andere invalle - asof ze 't an hèm nie kon overlate! -: ‘dan mot jij 't zellef maar doen - dan hou ik mijn d'r buiten!’

‘Moeder, wat wil u nou weer - wat spring u toch van de hak op de tak - laat oom Mau nou begaan’...

't Vrouwtje mumde 'r lippen in diepste verwarring, de grijze pluishaartjes trilden langs den bandeau, de neusschelpen bewogen alsof ze ging snikken. En nog eens voor de honderdste maal in die dagen, hakkelde ze 'r angst en onthutsing:

‘... We hadde 'm motte tellegrafeere. - Nou die 't niè weet dat Bram is gestorreve - nou die 't niè weet, mag-ie nie daalijk - mag-ie nie met de deur in huis valle..... Zeg 'm dan... Zeg 'm dan’...

‘Moeder - as je làng blijf stilstaan over niks, is de boot an! Nou mot u 't zellef wete! Wij zegge geen woord meer!’

Dat hielp.

Voortstappend, met 'n gelaat dat door zachte trillinkjes in de ouwe velscheuren beschichtigd werd, sneller van kauw-rukjes en kaak-gewiegel, hield ze 't vol tot de kaai, waar bootwerkers loopplanken aanrolden en meerdere mensen te-praat stonden in wachting van de boot met de kolonialen.

't Duurde lang, oneindig lang, eer-die meerde, eer de kabels gegrepen waren, eer de loopbrug gelegd.

In 't gedrang van de andren, stonden ze in gejaagde zoeking, telkens meenend Sally over de hooge, steilklimmende verschansing te zien.

Oom Mau, pak-an van stap, liep 't heele schip langs, kijkend met licht-dronken oogjes tegen de zonplassing in. Selien, die moeder alleen had gelaten, drong bij de loopbrug, die op werd geheschen.

Moeder, geelbleek, met bruine groeven onder de oogen, met 'r droge lippen mummend alsof ze naar adem snakte, was op 'n stapel planken gaan zitten, te op, te gejaagd om nog langer te stáan. 't Gonsde in 'r ooren - voor 'r brandende oogen zag ze niks as de zwaarte, de zwarte geweldigheid van 't schip met z'n massale schoorsteenen. En in 'r verward zenuw-hoofdje stommelden de knappende gedachtetjes - hoe Mau 't zou zegge - of Mau 't nie te ràuw dee.

Toen òver de verschansing heen, op 't voordek werd 'n helm gezwaaid.

Ze zag 'r niks van.

‘Moeder! Moederrrr!’ -, schreeuwde Sally, die eindelijk in de menigte 't zittend bandeau-vrouwtje herkend had.

Dat hóorde ze. Sally z'n g e b e n c h t e stem had ze uit dùizende herkend.

Glimlacherig toetastend, bijna struikelend over 'n kabeltouw, bang voor 't hooge gevaarte in 't water, dat 'r kleiner maakte, dee inkrimpen, liep ze met voorzichtige pantoffel-slofjes naar den kaaimuur. En 'm nog heelemaal niet ziend, most ze toch telkens zenuw-glimlachend ‘Dag jongen!’ zeggen en opnieuw ‘Dag jongen!’...

Hij, bovendeeks, drong tusschen z'n kameraden door, riep nog eens:

‘Dag moeder! Dag moeder!’

Stilstaand belachte ze 't hoofden-gewemel, begon ineens zóo te snikken dat ze niks meer zag en gevallen zou zijn, as Selien 'r niet vastgegrepen had.

‘Wat huil je nou moeder!’ -, schreeuwde Sally, diep over de verschansing buigend.

Zij, steunend op Selien, die mee stond met dik-natte oogen, bewoog 'r bevend oud hoofdje, 't schip toesnikkend en stottrend 'r zakdoek zoekend.

‘Mot je huile!’ -, schreeuwde Sally nòg eens.

Maar oom Mau, die eindelijk op 't schip was geklommen en an soldaten gevraagd had, waar sergeant Van Kooten was, tikte 'm op z'n schouder, praatte 'n poos - 'n heele poos - tot-ie 't wist.

SCHEVENINGEN, 1904.